

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Michaela Erbenová

Škola na Dohaličkách v letech 1865 – 1938

„V práci a vědění je naše spasení.“

(The school in Dohaličky 1865 – 1938, “In the work and the knowledge is our salvation.”)

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Milan Hlavačka, CSc.

Praha 2016

Na tomto místě bych chtěla poděkovat všem, kteří mi pomáhali při vzniku této bakalářské práce. Největší poděkování patří panu Prof. PhDr. Milanovi Hlavačkovi, CSc. za vstřícné a trpělivé vedení bakalářské práce. Dále pak pracovníkům Státního okresního archivu v Hradci Králové a v neposlední řadě také současnému řediteli Základní školy Dohalice panu Mgr. Miroslavu Schmidtovi, především za poskytnutí obrazových materiálů.

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 16. 5. 2016

.....

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá vývojem historie školství ve východočeské obci Dohalice v rozmezí let 1865 - 1938. Školství představuje jeden z nejzásadnějších momentů při studiu historie všedního dne. Cílem této práce tedy není pouze chronologicky vyložit dějiny jedné konkrétní obecné školy, ale právě na příkladu zvolené školy, nacházející se v části obce Dohaličky, nastínit obecný vývoj školství v daném období v naší zemi. Práce se dotýká i dalších fenoménů spojených se školstvím jako je otázka učitelského stavu, vztah kantorů k církvi, fungování polévkového ústavu a lidové školy hospodářské, místní školní rady, organizace školních výletů či projevy úcty k panovníkovi zobrazené ve školní kronice.

Pramenná základna představuje z větší části fondy uložené ve Státním okresním archivu v Hradci Králové. Za nejdůležitější z nich považuji fond Obecná škola Dohalice a fond Deyl Václav.

Klíčová slova

škola na Dohaličkách, dějiny školství, Rakousko – Uhersko, první republika

Abstract

This bachelor thesis deals with history of education in the Eastern Bohemian village Dohalice during 1865 – 1938. The education is one of the most important moments for studying history of every day life. Goal of this thesis is not chronological describing of the history of concrete school, located in Dohaličky, but on the example of this particular school show the general evolution of education in the Czech lands. The thesis is also interested in other topics connected with the education for instance the status of teachers, the relationship between the church and the teacher, the soup institute, the popular agricultural school, the local school council, the school trips or honouring the head of the state which we can study in the school chronicle.

The primary sources mainly consist of the funds from the regional archive in Hradec Králové. I consider the most important funds, the Primary school Dohalice and Deyl Václav.

Key words

School in Dohaličky, history of education, Austria – Hungary, The First Republic

Obsah

Úvod.....	8
1. Vývoj školství v českých zemích v dlouhém 19. století.....	11
2. Obec Dohalice.....	24
3. Kostel a fara na Dohaličkách	27
4. Z dějin a života školy na Dohaličkách.....	34
4.1 Vznik školy	34
4.2 Šedesátá léta 19. století	35
4.3 Sedmdesátá léta 19. století	37
4.4 Osmdesátá léta 19. století.....	40
4.5 Devadesátá léta 19. století.....	42
4.6 Začátek nového století.....	43
4.7 První světová válka	48
4.8 Vznik nového státu.....	51
4.9 Dvacátá léta 20. století	52
4.10 Třicátá léta 20. století.....	55
5. Učitelé a okresní školní inspektoři.....	58
5.1 Učitelé	58
5.1.1 František Matějovský.....	59
5.1.2 Václav Deyl	62
5.1.3 Další dohaličtí učitelé	67
5.2 Školní okresní inspektoři.....	68
6. Obecná škola ve Mžanech - „Našim dítkám“	70
7. Místní školní rada	72
8. Polévkový ústav	75
9. Lidová škola hospodářská.....	79
10. Školní výlety	82
11. Úcta k hlavě státu: Za monarchie, i za republiky	84
11.1 Narozeniny, jmeniny a další jubilea.....	85
11.2 Návštěvy.....	86

11.3 Úmrtí	87
11.4 Od monarchie k republice	88
Závěr	90
Seznam literatury a pramenů	93
Archivní prameny:	93
Literatura:	93
Periodika:	94
Seznam příloh	95
Přílohy.....	95

Úvod

Málokterá obec má tak dlouhou tradici vzdělávání jako východočeská obec Dohalice. Současně se v zaniklé osadě Dohaličky, na nejvýše položeném místě obce Dohalice, nachází školní budova s bohatou historií a působivým výhledem na nejvyšší pohoří v zemi. Kolem dokola je obklopena významným místem paměti totiž bojištěm z bitvy svedené před půl druhým stoletím. Viditelný obzor našich nejvyšších hor jakoby symbolicky upozorňoval na nedalekou hranici s česko-německou jazykovou oblastí, ale Dohalice byly čistě českou vsí.

Ve své bakalářské práci jsem se rozhodla zpracovat téma dohalské školy z několika důvodů. Dohalice se nachází v oblasti mezi bývalým pevnostním městem Hradec Králové, Rašínovým rodištěm Nechanicemi a městem kamenné krásy Hořicemi v Podkrkonoší. Název obce napovídá, že existuje spojitost s rodem Bořků Dohalských z Dohalic, jejichž potomek Dohalice nedávno navštívil. Zásadním momentem pro ves a okolí bylo vypuknutí bitvy u Sadové, která leží v těsném sousedství, před bezmála sto padesáti lety 3. července 1866. S touto událostí byla spojena i o deset let později uskutečněná návštěva korunního prince Rudolfa, jež měl za úkol objet zdejší bojiště. Počátkem 20. století byl při místní obecné škole založen polévkový ústav, což nebyl moc častý jev. Zhruba o dvacet let později vznikla na Dohaličkách lidová škola hospodářská. Tato nová instituce spatřila světlo světa z popudu tehdejšího řídícího učitele Václava Deyla, který po sobě zanechal velmi zajímavé paměti. Deylovy paměti byly zásadní pohnutkou směřující ke zvolení tohoto tématu pro mou bakalářskou práci. Není bez zajímavosti, že spolužákem Václava Deyla byl Eduard Štorch. Část obce, kde škola do dnešních dnů nese pojmenování Dohaličky, pokud tedy mluvím o škole v Dohalicích nebo na Dohaličkách, tak jde vždy o totožnou budovu. V osadě Dohaličky stojí už od dob středověku významný farní kostel, což místu také přidává na důležitosti. Jeho současnou podobu má na svědomí, domnívám se, neprávem opomíjený český architekt Ludvík Lábler, který byl v roce 1896 vysvěcen tehdy velice populárním královéhradeckým biskupem Brynychem.

Časové vymezení tématu bylo umístěno do rozmezí let 1865 - 1938. Vysvětlením pro tuto volbu je jednoduchá úvaha podpořená samozřejmě řadou faktů. V roce 1865 byla totiž vystavěna do dnešních dnů fungující zděná budova školy, která vznikla na místě více než vhodném, a to na nejvyšším místě v obci v blízkosti kostela, fary a hřbitova. S jistotou

je možné říct, že historie školství v obci Dohalice sahá hluboko do historie, i když ve spojitosti s rodinou zdejšího pána. Škola v Dohalicích vznikla někdy před rokem 1788. V tomto roce byla vystavěna stálá dřevěná škola, která měla nahradit kočovný způsob vyučování po okolních hospodách a dalších nevhodných místech. Dřevěná chalupa však podlehl v polovině padesátých let 19. století ničivému požáru a bylo nutné učinit zásadní rozhodnutí týkající se nové budovy, která byla pro žáky otevřena v již zmíněném roce 1865. Tento rok mi připadá zásadní z důvodu, že už můžeme nadále mluvit o historii jedné konkrétní budovy školy a ne jen o historii školství ve vymezené lokalitě. Naopak zakončení rokem 1938 bylo vybráno z důvodu nejen nejvýše symbolického pro náš národ, ale hlavně proto, že právě nepřející politické události zamezily dostatečně důstojně oslavit stopadesáté výročí zdejší školní historie, tradičně počítané od roku 1788. Jsem si vědoma skutečnosti, že se nejedná o příliš úzký časový úsek, ale důvody, které uvádím, chápu jako dostatečně vhodné k určení daného časového období.

Dostupné prameny se nacházejí především ve Státním okresním archivu v Hradci Králové. Využívat budu především fondy Obecná škola Dohalice, Lidová škola hospodářská Dohalice, Místní školní rada Dohalice a fond zahrnující osobní pozůstalost Václava Deyla. Velmi užitečnou pramennou základnu představují sčítací operáty, které jsou v digitalizované podobě dostupné na webových stránkách Státního okresního archivu v Hradci Králové. Kopie dohalické pamětní knihy je uložena na Obecním úřadě v Dohalicích.

Odbornou literaturu jsem využila hlavně v kapitole popisující obecný vývoj školství v českých zemích, za všechny tituly bych ráda jmenovala knihu významného českého historika školství Jana Šafránka „Školy české: obraz jejich vývoje a osudů“. Sekundární literatura mi byla nápomocna i u kapitol, které by měly přiblížit historii obce a kostela, zde bych upozornila zejména na autory Augusta Sedláčka a Antonína Cechnera. Kompletní seznam použitých pramenů a literatury bude umístěn na konci práce.

Moje bakalářská práce si vzala za cíl nejen zmapovat historii jedné venkovské obecné školy, ale také přiblížit každodenní život ve škole, který může korespondovat i s jinými v zemi a především načrtnout změny, se kterými se potýkal učitelský stav na vsi od 60. let 19. století po přijetí liberálních školských zákonů. Práce by měla v několika momentech upozornit na nepřítomný vztah mezi kantorem a knězem a dále by neměla opomenout některé další fenomény spojené se školní každodenností ve vymezeném období.

Práce by měla zahrnout celkem jedenáct kapitol a několik podkapitol. První kapitola si dává za úkol seznámit čtenáře obecně s vývojem školství a vzdělávání v českých zemích v dlouhém 19. století, kde budou vysvětleny například základní zákony, jež měly na vývoj školství a proměnu jeho tváře značný vliv. Další kapitola ve stručnosti představí obec Dohalice. Následovat pak bude kapitola promlouvající o dějinách zdejšího svatostánku. Čtvrtá kapitola by měla být nejobsáhlejší z celé práce, jelikož jejím hlavním úkolem je vyložit chronologické dějiny školy a školské obce. Neméně zásadní kapitolou bude ta, která popíše profesi učitelů, ale i okresních školních inspektorů. Učitelstvo by měla představit i z méně známého hlediska, což je možné právě díky vzpomínkám Václava Deyla. Šestá kapitola ve stručnosti ukáže problematiku odškolování obcí na příkladu Mžan. Zásadním bodem pro každou školu a místní samosprávu bylo zřízení místní školní rady. Zmíněný polévkový ústav bude popsán v kapitole následující. Devátou kapitolou bude několik informací o lidové škole hospodářské. Mezi kratší kapitoly se zařadily školní výlety, které vždy představovaly radostnější část každého školního roku. Zkončení práce, bude mít na starost kapitola pojednávající o účtě k hlavě státu nelišící se v jakékoli době a státním zřízení.

1. Vývoj školství v českých zemích v dlouhém 19. století

„Škola v nejširším smysle nazývá se každý ústav pro společné vychování a vyučování mládeže. Slovo je původu řeckého, kde označovalo volný, prázdný čas, kterého bylo možno užití ku práci duševní, jež značila zároveň zotavení a byla výsadou vrstev občanských starověké společnosti.“¹

Zásadním momentem, který poukázal na nutnost zahájení rozsáhlých tereziánských a josefínských školských reforem, byly připravované reformy vojenské.² Rakousko jistě nebylo první zemí, která se pokusila o alfabetizaci svého obyvatelstva. Inspirací mu bylo Skotsko, které se rozhodlo systematicky vzdělávat své obyvatelstvo již v polovině 17. století. O sto let později ho následovalo protestantské Prusko. Rakousko, zanedlouho Prusko, které nechalo vytvořit zákony zaručující povinné základní vzdělání pro všechny děti příslušného věku, napodobilo. Osvícenecký populacionismus hlásal, že vlastní školní vzdělání má náležet všem, ale přesto vzala většina obyvatelstva školní docházku na vědomí až ve druhé polovině 19. století. Odborníka-reformátora, který znal názory Jana Ámose Komenského, si Rakousko půjčilo ze znepráteleného sousedního Pruska. Jmenoval se Jan Ignác Felbiger (6. ledna 1724 – 17. května 1788³) a byl opatem augustiniánského kláštera ve slezské Zaháni.⁴ Aby obyvatelstvo chápalo zákony a reformy, bylo potřeba jej vzdělávat. Tato skutečnost se stala státním zájmem. Marie Terezie v roce 1770 začala přemýšlet nad vznikem podmínek pro získání veškerého školství pod kontrolu státu. Panovnice se snažila o vybudování silného a velkého rakouského státu. Nejprve bylo nešťastně započato se změnou školství, několika marnými pokusy o prosazení systému státních škol s německým vyučovacím jazykem. Následně se Marie Terezie rozhodla pro jmenování generálního ředitele školství, kterým se stal Jan Ignác Felbiger. Za necelý rok spolupráce Felbigera se členy dvorské studijní komise vytvořil návrh reformy organizace a struktury rakouského veřejného školství, které se mělo stát součástí státní organizace.

Dne 6. prosince 1774 spatřil světlo světa dokument, jehož český název zněl *Všeobecný školní řád pro německé normální, hlavní a triviální školy v dědičných zemích*. Vžilo se však pojmenování dokumentu *Schulpatent*. Vydáním výše zmíněného dokumentu se mohla naplno rozběhnout celková reforma rakouského nižšího školství. Předchůdci této

¹ Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí: Dvacátýčtvrtý díl, Praha 1906, str. 640.

² Jan ŠAFRÁNEK, *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů. I. svazek. R. 862-1848*, Praha 1913, str. 120.

³ Tamtéž, str. 139.

⁴ Milena LENDEROVÁ a Karel RÝDL, *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*, Praha 2006, str. 170.

události byly pokusy o zlepšení základního školství na několika panstvích nebo v církevních institucích v době od šedesátých let 18. století. Vhodné je připomenout si jméno Ferdinanda Kindermanna, který byl duchovním v Kaplicích na novohradském panství osvíceného Johanna Buquoye, od roku 1790 byl litoměřickým biskupem a velmi výrazně se zapsal do dějin českého nižšího školství.⁵ Byl zastáncem rozšíření vzdělání mezi široké vrstvy obyvatelstva, které mělo kromě čtení, psaní a počítání, absolvovat i hodiny katechismu a neopomenout též důležité praktické dovednosti potřebné k životu na venkovském hospodářství. Dne 28. prosince 1780 byl guberniálním výnosem schválen Kindermannův projekt, který byl slučitelný se Schulpatentem a na jehož základě byly v celých Čechách zakládány industriální školy. Chlapci i dívky zde mohli získat základy gramotnosti, katechismu, přádelnictví, tkalcovství, chlapci navíc ještě sadařství, včelařství, výroby knoflíků, dívky pak základy šití a jiných ručních prací hodících se v péči o domácnost. Všeobecná vzdělávací povinnost (chybně často zaměňována s povinnou školní docházkou) platila v dědičných zemích rakouské monarchie pro děti od šesti do dvanácti let (od roku 1869 prodloužená na čtrnáct let⁶). Nerozlišovalo se ani pohlaví a ani sociální původ žáků. Děti z horních a středních vrstev mohly být i nadále vzdělávány pomocí domácí výuky, ale dvakrát ročně byly nuceny podstoupit zkoušku na hlavní nebo normální škole. Platnost patentu je spojena s 1. lednem 1775. Mezi povinné předměty patřilo čtení, psaní a počítání (známé jako trivium), dále katechismus a nauky o domácím hospodářství. Nejvýše postaveným orgánem, který nesl odpovědnost za provádění reformy i chod škol v každé zemi, byla školská komise. Krajské školní komisaře bychom našli v jednotlivých krajích. Tereziánská škola měla motivovat k obecně prospěšnému životu. Výchova měla mít rozměr pracovní, rozumový i mravní. Základní metodickou příručkou byla *Methodenbuch*, která vznikla roku 1775, a autorem byl Felbiger. Český překlad pochází až z roku 1824.⁷ „Vychování mládeže jest nejdůležitějším základem pravé blaženosti lidské“ tak hlásala úvodní slova nového školního řádu.⁸

Mezi typy veřejných škol řadíme tři základní druhy škol. Nejzákladnější formou škol byly školy elementární (triviální). Byly založeny na principu hromadného vyučování. Našli bychom je ve všech vsích a městečkách se samostatným farním úřadem. Školní řád

---

⁵ Milena LENDEROVÁ a Karel RÝDL, *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*, Praha 2006, str. 170-171.

⁶ František BAHENSKÝ a kolektiv, *Velké dějiny zemí Koruny české: Lidová kultura*, Praha, Litomyšl 2014, str. 311.

⁷ Milena LENDEROVÁ a Karel RÝDL, *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*, Praha 2006, str. 171.

⁸ Jan ŠAFRÁNEK, *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů. I. svazek. R. 862-1848*, Praha 1913, str. 140.

zajišťoval fakt, že žádné ze zapsaných dětí nemělo mít vzdálenost do školy větší než půl míle (jedná se zhruba o necelé čtyři kilometry), škola musela být založena všude tam, kde bylo možno v obvodu půl hodiny chůze napočítat 90 až 100 dětí příslušného věku. Jelikož byly ale často farní obvody rozsáhlé, bylo nutné zřizovat školy i u filiálních kostelů nebo lokálií. Druhým typem veřejných škol byly školy hlavní. Nacházely se v krajských městech. V hlavních školách se většinou vyučovalo ve čtyřech třídách, ale nemuselo to tak být vždy. V první třídě se děti učily znát písmena, slabikovat a číst. Ve druhé třídě probíhala výuka základů čtení, krasopisu, mluvnice, počtů, němčiny i prvouky. Třetí a čtvrtá třída se zaměřovaly na výuku trivia, latiny, zeměpisu, dějeprawy, přírodopytu, kreslení a měřictví, slohu a výuku dobrým mravům, mechaniky a stavitelství. Ve všech třídách se vyučovalo náboženství. Vyučovacím jazykem zde byla už jen němčina. Žák v každé třídě setrval do doby, než znal veškerou látku dané třídy. Zpěv a případně hra na hudební nástroj probíhaly na triviálních školách a v prvních třídách hlavních škol. Dle Felbigera se mělo týdně vyučovat dvacet až osmatřicet hodin. Vždy na konci pololetí se konaly zkoušky za účasti zástupců nadřízených církevních a světských institucí, rodičů a hostů. V zimním pololetí se zkouška konávala po Velikonocích a v letním na konci září. Jednalo se o slavnostní událost.⁹ Vzorní žáci se zapisovali do „knihy cti“ a ti, kteří se neučili dobře a vyrušovali, bylo možné najít v „knize hanby“. Třetí a poslední variantou veřejných škol se staly školy normální. Byly zakládány v hlavních městech každé země. Představovaly organizační a metodický vzor pro ostatní školy v příslušné zemi a též zajišťovala přípravu budoucích učitelů na hlavních školách, v šest měsíců trvajících kurzech. Většinu škol navštěvovaly společně děti obou pohlaví. Pro žáky, starší dvanácti let, byly zřízeny opakovací hodiny ve formě nedělní školy. Bez návštěvy nedělní školy nebylo možné získat výuční list v žádném řemesle. Chlapci do opakovacích kurzů docházeli až do osmnácti let, dívky jen do patnácti.¹⁰

Pokud chlapci chtěli pokračovat ve vzdělávání na šestiletém gymnáziu, museli úspěšně zvládnout německou hlavní školu. Gymnázia byla určena především pro budoucí vysokoškolské studenty, bohoslovce nebo určitou skupinu úředníků. Do té doby fungovala většinou gymnázia pod kontrolou církevních řádů (hlavně jezuitů a piaristů). Nyní přešla

---

⁹ Milena LENDEROVÁ a Karel RÝDL, *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*, Praha 2006, str. 173-174.

¹⁰ Tamtéž, str. 175.

pod státní kontrolu a jejich učení bylo laicizováno a sjednoceno. U přijímacích zkoušek se hledělo na dobrou znalost němčiny.¹¹ Do roku 1890 na gymnázia směli jen chlapci.¹²

Za vlády císaře Františka I. byla v roce 1795 ustanovena opravná studijní komise. Úkolem této komise bylo provést revizi všech studijních řádů a vytvořit návrh na novou organizaci školství.¹³ Jednalo se i o novém pojetí vyučovaných předmětů. Úpravy byly hotovy již roku 1799. Pro nový školský zákon se vžil název *Schulkodex*, schválen byl císařskou radou ale až v srpnu 1805. V praxi bylo započato s jeho uvedením až v první polovině roku 1806. Dále sice zůstalo praktické řízení školství v rukou státních úřadů, ale církev dozírala nad jednotlivými školami.¹⁴ Zákon konečně vymezil začátek a konec školního roku. Při tomto vymezování se řídil nepsaným pravidlem, kdy se začátek školního roku slučoval se svátkem Všech svatých, připadajícím na 1. listopad, a konec nastával v posledním zářijovém týdnu, před svatým Václavem. Od roku 1826 se začínalo prvním pondělkem po svatém Václavu, který tedy většinou připadal na začátek října. Venkov si se svými specifickými potřebami mohl školu přizpůsobit. Nutné ale bylo dodržet tři týdny volna v době sklizně sena a ovsa a dva týdny v době žní. Školní týden trval od pondělí do soboty. Ve středu a v sobotu probíhala výuka pouze v dopoledních hodinách. Kvůli bezpečnosti školou povinných dětí se v některých městech nevyučovalo v den pravidelného týdenního trhu. Od srpna 1829 připadaly hlavní prázdniny na období od 15. srpna do 1. října. Triviální školy měly děti vychovávat v srdečně dobré, povolné a zdatné lidi, kteří měli především respektovat víru a světské ctnosti.¹⁵

Učitelé často figurovali na okraji společnosti s minimálními existenčními prostředky. Jejich znalosti a kvalita byly nevalné úrovně, a to především na venkově. Kantoři žili v neustálém strachu ze svých nadřízených vyžadujících zbožnost, loajalitu a poslušnost.¹⁶ Špatnou situaci učitelů dokazuje i fakt, že v roce 1828 jim bylo oficiálně zakázáno obcházet domy a vybírat na Tři krále.¹⁷ Dozorem nad školou byl pověřený místní farář či vikář (kaplan). Školský systém se dočkal radikálních změn až na přelomu šedesátých a sedmdesátých let 19. století.¹⁸

---

¹¹ Miroslav HROCH, *Na prahu národní existence: touha a skutečnost*, Praha 1999, str. 47.

¹² Pavla VOŠAHLÍKOVÁ, *Jak se žilo za časů Františka Josefa I.*, Praha 1996, str. 140.

¹³ Milena LENDEROVÁ a Karel RÝDL, *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*, Praha 2006, str. 175.

¹⁴ Tamtéž, str. 176.

¹⁵ Tamtéž, str. 177.

¹⁶ Tamtéž, str. 178.

¹⁷ František MORKES, *Učitelé a školy v proměnách času: Pokus o základní chronologii 1774-1946*, Plzeň 1999, str. 15.

¹⁸ Milena LENDEROVÁ a Karel RÝDL, *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*, Praha 2006, str. 178.

Na venkově trvalo nějaký čas, než si bylo obyvatelstvo schopno uvědomit důležitost vzdělání a často rodiče své děti nepouštěli schválně do školy, jelikož si více cenili jejich pomoci v domácnosti a především v hospodářství. Během devadesátých let 18. století pokryla síť elementárních škol téměř celé území Čech, ale i přes tuto skutečnost do školy docházely asi jen dvě třetiny venkovských školou povinných dětí. Po celé 19. století problém s řádnou docházkou přetrvával. Školní řád myslel na venkovské a chudé žáky, když počítal s určitými zvýhodněními (např. osvobození od platby školného, volno v době žní anebo při nepřízní počasí).¹⁹

Situace ve školách koncem 18. století byla přímo děsivá. Velké množství žáků se tísnilo v malých učebnách, často neměly na čem sedět, podlaha byla z udusané hlíny. Místností se šířil nepříjemný zápach v důsledku nedostatečné hygieny a nevětraných prostor, kde si každý více považoval drahocenného tepla. Z kamen, ve kterých se topilo dřevem, se občas čadilo, což samozřejmě také nepřispělo k lepšímu ovzduší ve třídě.²⁰ Součástí každého školního dne byla ranní návštěva kostela, která se ale netýkala období od začátku adventu do začátku postu. Mše, nahrazená později ranní modlitbou, se udržela jako součást školního dne až do vzniku Československé republiky.²¹

Změny ve školství z roku 1774 a pozdější zákony z let 1867-1869 měly vliv na vývoj školních budov. Z počátku to byly často jen pro potřebu učeben pronajímané světnice, tam kde to dovolovaly možnosti, byly budovány samostatné školy, které mívaly podobu stavby se dvěma učebnami kolem síně, bytem kantora a kabinetem na školní pomůcky. Zhruba od poloviny 19. století se ve velké míře začaly vystavovat nové zděné školní budovy fungujících v mnoha obcích dodnes.²² Venkovské i městské obecní školy byly často nevhodně umístěny a vybaveny. Hygienické podmínky byly velice špatné, chybělo osvětlení, tělocvična a další moderní vymoženosti.²³

„Učitelům tehdejšímu říkalo se vůbec kantoři. Každý kantor byl vlastně více kostelníkem, zvoníkem a muzikantem než učitelem. Stálého platu učitel neměl. Každou sobotu odváděly děti školu navštěvující kantorovi sobotáles, každé šajnový groš. O výročních svátcích, o pouti a posvícení chodíval kantor po vesnicích s košem na ruce od stavení k stavení, zpívaje a prose o koledu, o každé muzice či taneční zábavě hrával celé

---

¹⁹ Milena LENDEROVÁ a Karel RÝDL, *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*, Praha 2006, str. 179.

²⁰ Tamtéž, str. 181.

²¹ Tamtéž, str. 183.

²² František BAHENSKÝ a kolektiv, *Velké dějiny země Koruny české: Lidová kultura*, Praha, Litomyšl 2014, str. 159.

²³ Pavla VOŠAHLÍKOVÁ, *Jak se žilo za časů Františka Josefa I.*, Praha 1996, str. 147.

noci s muzikanty v hospodách, byv sám kapelníkem.²⁴ Tato slova uvádí ve školní kronice dohalický řídící učitel František Matějovský (1838-1907) krátce po svém příchodu do Dohalic v roce 1872.²⁵ Sobotáles ale nemohli platit všichni žáci, jelikož některé rodiny byly tak chudé, že zkrátka na zaplacení neměly. Příspěvky učiteli měla v těchto případech povinnost platit obec.

Převážně nevlídný obraz učitele, který není schopen se svépomocí uživit, se začal měnit s přijetím Hasnerových školských zákonů koncem šedesátých let. Tím, že zákon zaručoval kantorům pravidelnou gáži a zajištěné kvalitní vzdělání, vzrostla prestiž této nové sociální vrstvy.²⁶ Do této doby mohlo být pro učitele velkým problémem vstoupit do manželství a založit si vlastní rodinu.

Dekretem z roku 1816 byla povolena čeština jako vyučovací předmět na gymnáziích. Problém se ale ukázal v praxi. Český jazyk totiž neměl kdo vyučovat a prvním učencem, který se snažil rozšířit znalost češtiny, byl známý vlastenec Josef Jungmann. V letech 1800-1815 český jazyk vyučoval na gymnáziu v Litoměřicích.²⁷ (Tato situace, ale předcházela roku 1816.) V roce 1864 došlo k zrovnoprávnění češtiny s němčinou v nižším a středním školství usnesením českého zemského sněmu. Toto rozhodnutí bylo potvrzeno císařem až o dva roky později, nicméně nikdy nenabyl platnosti, jelikož mezitím došlo k přijetí říšských Hasnerových zákonů. V sedmdesátých letech začaly vznikat obecné a měšťanské školy (tzv. měšťanky), které respektovaly národnostní složení obyvatel příslušného města či obce. České školy se dařilo zakládat i v regionech, kde převažovalo německy hovořící obyvatelstvo, což se dařilo především díky angažovanosti Ústřední Matice školské (založené v roce 1880) vedené předsedou Františkem Ladislavem Riegrem.²⁸ Německou paralelou byl v červnu 1880 vzniklý školní spolek Deutscher Schulverein, který měl pomáhat německým školou povinným dětem v oblastech, kde se nenacházelo pro ně dost vhodných škol.²⁹

---

²⁴ SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 2.

²⁵ Tamtéž, str. 7.

²⁶ Milan HLAVÁČKA, *Zlatý věk české samosprávy: samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862-1913*, Praha 2006, str. 96.

²⁷ Jan ŠAFRÁNEK, *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů.: I. svazek. R. 862-1848*, Praha 1913, str. 269.

²⁸ Milena LENDEROVÁ a Karel RÝDL, *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*, Praha 2006, str. 188.

²⁹ Jan ŠAFRÁNEK, *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů.: II. svazek. R. 1848-1913*, Praha 1918, str. 388.

Obecné školy podle vyučovacího jazyka (rok 1896):³⁰

ZEMĚ	Čeština	Němčina	Polština	Vícejazyčné
Čechy	2 972	2 286	-	-
Morava	1 689	736	-	19
Slezsko	117	219	136	26

Domácí výuku povoloval zákon. Veřejná škola byla totiž dle některých názorů vyhrazena pouze žákům z neprivilegovaných vrstev. Výše postavení příslušníci společnosti měli na výběr ze dvou možností, jak zajistit vzdělání svým potomkům, a to buď zaměstnat domácího učitele, anebo svěřit děti soukromému ústavu. Jako domácí pedagogové v rodinách šlechticů a měšťanů bývali zaměstnáváni učitelé či profesori veřejných škol, někdy také studenti nebo kněží.³¹

Během revolučních let 1848/1849 figurovala otázka školství v revolučním programu. Řešení problémů se z větší části objevilo až v šedesátých letech.³² Nelze nepřipomenout vznik ministerstva veřejného vyučování v březnu roku 1848, které nahradilo od roku 1760 fungující tereziánskou Studijní dvorskou komisi. Nově vzniklé ministerstvo bylo ještě v červenci téhož roku přejmenováno na ministerstvo kultu a vyučování.³³

V souvislosti s gymnázii je nezbytné uvést jméno ministra školství a kultu, který je spojen s rozsáhlými reformami gymnázií z roku 1850. Jednalo se o hraběte Leopolda Lva Thun-Hohensteina. Studenti měli na gymnáziích setrvat osm let na místo dosavadních šesti. Byl navýšen počet vyučovacích hodin nebo se výrazněji posílilo přírodovědné zaměření. Maturitní zkouška se stala nezbytnou pro vstup na vysokou školu. Vyučovacím jazykem byla stále němčina, ale výraznou část učebního plánu až do devadesátých let 19. století zaujímal latina a řečtina. Výuka v českém jazyce se na gymnáziích začala objevovat až v šedesátých letech 19. století.³⁴

³⁰ Milena LENDEROVÁ a Karel RÝDL, *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*, Praha 2006, str. 188.

³¹ Tamtéž, str. 188-189.

³² Tamtéž, str. 197.

³³ Kateřina ŘEZŇÍKOVÁ, *Študáci a kantoři za starého Rakouska: české střední školy v letech 1867-1918*, Praha 2007, str. 16.

³⁴ Milan HLAVÁČKA, Jiří KAŠE, Jan P. KUČERA a Daniela TINKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české: XI.b, 1792-1860*, Praha 2013, str. 143.

V roce 1855 byl konkordátem stanoven vztah katolické církve vůči školství v říši. Církvi byla problematika škol svěřena a ta je nadále spravovala jménem státu.³⁵ Od 28. února 1861 Schmerlingovo zemské zřízení byly záležitosti týkající se školství svěřeny výhradně do rukou zemí. Tento úkol měla plnit zemská, městská a obecní samospráva a od roku 1864 okresní zastupitelstva, což můžeme spatřovat v následné nacionalizaci školství.³⁶

Pedagog, spisovatel, školní rada a spoluzakladatel Umělecké besedy Josef Wenzig (1807-1876)³⁷ je podepsán pod návrhem zákona z 11. září 1861 o zrovnoprávnění češtiny a němčiny na obecných a středních školách.³⁸ Na veškerých farních, triviálních školách a hlavní týnské škole se od školního roku 1862/3 začalo vyučovat v českém jazyce. Jednalo se o důsledek březnových voleb z roku 1861 do městského zastupitelstva, které v Praze způsobily obrat a ostatním českým městům tak byly tyto změny nejlepším příkladem.³⁹ Ale ani Wenzigův návrh nevyřešil jazykovou otázku na našich školách definitivně. V roce 1864 byl Josef Wenzig předčasně poslán na odplatu z politických důvodů do důchodu.⁴⁰ Ve výslužbě se nadále věnoval situaci ve školách na úrovni pražské a zemské samosprávy. Zřejmě rozhodující pohnutkou pro Wenzigovo propuštění byla událost z 25. května 1864, která se odehrála na českém sněmu. Na základě velmi těsného hlasování byl totiž přijat Wenzigův návrh rozdělující obecní školství na základě národnostního principu a dávající povinnost středním školám v Čechách vyučovat druhý zemský jazyk. Císař František Josef I. tento zákon potvrdil se zpožděním až 18. ledna 1866, ale s jeho zrušením se dlouho neotálelo, když se 29. srpna 1868 stal neplatným. Kladným důsledkem zrušeného zákona se stala skutečnost, že vyučovacím jazykem obecních veřejných škol se stal jeden z obou zemských jazyků.⁴¹

Na potřebu změny také poukázala vojenská porážka roku 1866.⁴² Jedním ze zásadních zákonů byl i říšský zákon z 25. května 1868, který vznikl v době politického uvolnění a upravoval vztah školy k církvi. Stát měl opět ve svých rukách základní dozor

---

³⁵ František MORKES, *Učitelé a školy v proměnách času: Pokus o základní chronologii 1774-1946*, Plzeň 1999, str. 22-23.

³⁶ Milan HLAVÁČKA, *Zlatý věk české samosprávy: samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862-1913*, Praha 2006, str. 90.

³⁷ Michael BOROVIČKA, Jiří KAŠE, Jan P. KUČERA a Pavel BĚLINA, *Velké dějiny zemí Koruny české: XII.a, 1860-1890*, Praha, Litomyšl 2012, str. 520.

³⁸ Tamtéž, str. 92.

³⁹ Jan ŠAFRÁNEK, *Národ a škola*, Praha 1921, str. 33.

⁴⁰ Milan HLAVÁČKA, *Zlatý věk české samosprávy: samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862-1913*, Praha 2006, str. 90.

⁴¹ Tamtéž, str. 91.

⁴² Michael BOROVIČKA, Jiří KAŠE, Jan P. KUČERA a Pavel BĚLINA, *Velké dějiny zemí Koruny české: XII.a, 1860-1890*, Praha, Litomyšl 2012, str. 491.

nad školstvím a výchovou, církev pak měla na starost náboženskou výuku a cvičení. Katecheta tedy již figuroval mimo školu. Škola měla být nadkonfesijní, což ulehčovalo pedagogům získání pracovního místa a studentům vstup na střední školy.⁴³ Další zákon z 26. března 1869 zřizoval zemskou školní radu a okresní školní rady.⁴⁴ Do dějin však výrazněji vstoupil až základní školský zákon známý jako Hasnerova reforma.⁴⁵ Nové školské reformy byly schváleny říšskou radou dne 14. května 1869. Zákon, ustanovující pravidla vyučování na obecných školách⁴⁶, se spojoval s německými liberály, a to především s ministrem kultu a vyučování, kterým byl český Němec Leopold Hasner.⁴⁷ Leopold von Hasner, rytíř z Arthy byl od konce prosince 1867 po Lvu hraběti Thunovi druhým definitivním ministrem kultu a vyučování. Ministerstvo kultu a vyučování bylo v roce 1860 zrušeno říjnovým diplomem a záležitosti týkající se školství připadly zemským sněmům.⁴⁸ Namísto zrušeného ministerstva vznikla rada pro vyučování, která byla včleněna do státního ministerstva.⁴⁹ Znovu obnoveno bylo ministerstvo až v březnu 1867.⁵⁰

Hasner se narodil 15. března 1818 v Praze, kde navštěvoval Týnskou hlavní školu a akademické gymnázium v Klementinu. Během svých gymnaziálních studií byl vyučován samotným Josefem Jungmannem. Jeho otec Leopold byl úředníkem, a když byl povýšen do šlechtického stavu, zakoupil pozemek na Novém Městě, kde poblíž Slepé brány postavil pro svou rodinu dům s rozlehlou zahradou. Univerzitní vzdělání zasvětil Leopold Hasner filozofii a právům. V roce 1842 se stal doktorem práv. Před ukončením studií byl zaměstnán u finančního zemského ředitelství, následně odešel do Vídně ke dvorní prokuratuře, kam přinesl znalost české země i češtiny. Do Prahy se navrátil po událostech v květnu 1848, to už byl na Hasnerovu osobu upozorněn hrabě Lev Thun, který mu svěřil redakci úředních novin. Thun pak po svém jmenování do úřadu ministra kultu a vyučování ustanovil Hasnera v roce 1849 profesorem právní filosofie a o dva roky později také profesorem národního hospodářství při univerzitě. Na počátku šedesátých let vstoupil do politiky skrze kandidaturu na Starém Městě v Praze a byl zvolen poslancem zemského

---

⁴³ Kateřina ŘEZNÍČKOVÁ, *Študenti a kantoři za starého Rakouska: české střední školy v letech 1867-1918*, Praha 2007, str. 23.

⁴⁴ Jan ŠAFRÁNEK, *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů.: II. svazek. R. 1848-1913*, Praha 1918, str. 231.

⁴⁵ Milena LENDEROVÁ a Karel RÝDL, *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*, Praha 2006, str. 197.

⁴⁶ Jan ŠAFRÁNEK, *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů.: II. svazek. R. 1848-1913*, Praha 1918, str. 231.

⁴⁷ Michael BOROVIČKA, Jiří KAŠE, Jan P. KUČERA a Pavel BĚLINA, *Velké dějiny země Koruny české: XII.a, 1860-1890*, Praha, Litomyšl 2012, str. 492.

⁴⁸ Jan ŠAFRÁNEK, *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů.: II. svazek. R. 1848-1913*, Praha 1918, str. 175.

⁴⁹ Jan JANÁK a Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha 1989, str. 291.

⁵⁰ Tamtéž, str. 330.

sněmu. Díky doporučení Antona von Schmerlinga postoupil až do říšské rady, kde dosáhl hodnosti prvního vicepresidenta. V této době se stal výrazně důsledným a tvrdým v boji proti Čechům, a toto stanovisko během svého působení ve veřejném životě, nezměnil. Hasnerova kariéra nabrala rychlých obrátek, když se stal předsedou poslanecké sněmovny říšské rady.⁵¹ V roce 1863 vstal v čele vyučovací rady, což byla nově vzniklá instituce. Pražskou univerzitu vyměnil za tu vídeňskou, kde byl v letech 1867-1868 rektorem. Roku 1867 se mu dostalo uznání v podobě doživotního členství v panské sněmovně. Dlouho na sebe nenechala čekat ani dráha ministerská jako vrchol jeho profesního života. Předseda předlitavské vlády kníže Karel Vilém Auersperg Hasnera jmenoval 30. prosince 1867 ministrem kultu a vyučování, kterým byl do 1. února 1870. Do začátku dubna téhož roku zastával funkci předsedy ministerstva. Jelikož máme rok, kdy se Leopold von Hasner stal ministrem, spojen především se vznikem Rakouska-Uherska, je nutné připomenout fakt, že Hasner byl zapřisáhlým centralistou a odpůrcem uherského vyrovnání i federalistických snah slovanských národů. Téměř až do konce svého života byl činný v panské sněmovně jako referent církevně politických záležitostí, kde se vyslovil například proti rozdělení pražské univerzity. Leopold von Hasner, rytíř z Arthy zemřel 5. června 1891 ve věku 73 let v rakouském lázeňském městě Bad Ischlu.⁵²

Zásadním momentem v modernizaci rakouského školství je to, že školy zbavil závislosti na církvi. Dále došlo k prodloužení povinné školní docházky o dva roky, tedy do 14 let věku. Budoucí učitelé na národních školách se nyní měli vzdělávat na čtyřletých učitelských ústavech.⁵³ Hasnerova reforma začala platit ve školním roce 1870/1871. Soustředila se na vzdělávání širokých lidových vrstev. S malými změnami přečkala i německou okupaci. Církev předala dohled nad školami státním inspektorům. Byly zavedeny postihy pro rodiče neposílající své děti do školy. Vznikly nové typy škol: obecná a měšťanská. Ve větších městech docházelo k dělení obecných škol podle pohlaví, což přetrvalo až zhruba do poloviny následujícího století. Obecné školy měly sloužit všem dětem. Nezáleželo na majetku nebo sociálním postavení, jak tomu bylo doposud.

Organizace základního a středního školství od šedesátých let 19. století v Předlitavsku: Obecná škola, která vznikla na místě triviálek, byla většinou pětiletá a mohli ji navštěvovat chlapci i dívky zároveň. Děti dále mohly pokračovat do škol

---

⁵¹ Jan ŠAFRÁNEK, *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů.: II. svazek. R. 1848-1913*, Praha 1918, str. 227-229.

⁵² *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí: Desátý díl*, Praha 1896, str. 942.

⁵³ Michael BOROVIČKA, Jiří KAŠE, Jan P. KUČERA a Pavel BĚLINA. *Velké dějiny zemí Koruny české: XII.a, 1860-1890*. Praha, Litomyšl 2012, str. 492.

měšťanských na tři roky, na osmiletá gymnázia nebo mohly navštěvovat reálky, což byly školy do jisté míry nahrazující od padesátých let některé tereziánské hlavní školy. Měšťanské školy vznikaly oddělené pro jednotlivá pohlaví. Gymnázia byla po určitou chvíli dokonce jen sedmiletá. Reálka se často podobala nižším gymnaziálním třídám.⁵⁴

Důsledkem Hasnerova zákona je také vznik školních rad, místních, okresních, zemských, orgánů držících nad školami bezprostřední dozor a majících v otázkách vedení školství rozsáhlé pravomoci.⁵⁵ V každé školní obci měla být místní školní rada, volená vždy na tři roky ze zástupců školy, obce a církve. Okresní školní rady začaly vznikat v okresech, v jejich čele stál okresní hejtman, který řídil práci okresního školního inspektora. Okresní školní rady podléhaly zemským školním radám vznikajícím v každé zemi Předlitavska, ty se zodpovídaly ministerstvu kultu a vyučování. Předsedou zemské školní rady byl místodržitel. Zemské školní rady se dále dělily na české a německé. (Rozdělení zemské školní rady vyplynulo jako důsledek tzv. punktačních dohod z roku 1890. Punktační dohody byly výsledkem vídeňských rozhovorů o česko-německém vyrovnání, jelikož koncem osmdesátých let 19. století představovala česká otázka největší nacionální problém v císařství. Rozdělení zemské školní rady bylo však jedním z mála bodů uplatněných v praxi.⁵⁶) Dozorčími orgány zemských školních rad byli zemští školní inspektoři.⁵⁷ Zemské školní rady se v jednotlivých zemích staraly o obecné (národní) a střední školy, ale univerzity byly podřízeny přímo samotnému ministerstvu. Do tohoto období klademe vznik obecní samosprávy. Učitelům měly obce dopřát pravidelné odpovídající materiální ohodnocení, aby mohli dobře a jako respektované osoby vykonávat své povolání, kterému se měli věnovat ku prospěchu všech, dětí i rodičů.⁵⁸

Obrovský význam Hasnerova školského zákona je nesporný. Hlavně díky skutečnosti, že do konce 19. století se u nás téměř zlikvidovala negramotnost a také kvůli tomu, že s několika malými změnami platil až téměř do poloviny 20. století.⁵⁹

---

⁵⁴ Pavla VOŠAHLÍKOVÁ, *Jak se žilo za časů Františka Josefa I.*, Praha 1996, str. 140.

⁵⁵ Milena LENDEROVÁ a Karel RÝDL, *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*, Praha 2006, str. 197.

⁵⁶ Jaroslav PÁNEK, Oldřich TŮMA a kol., *Dějiny českých zemí*, Praha 2008, str. 270.

⁵⁷ Milena LENDEROVÁ, Martina HALÍŘOVÁ a Tomáš JIRÁNEK, *Vše pro dítě: válečné dětství 1914-1918*, Praha 2015, str. 67.

⁵⁸ Milan HLAVÁČKA, *Zlatý věk české samosprávy: samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862-1913*, Praha 2006, str. 96.

⁵⁹ Milena LENDEROVÁ, Marie MACKOVÁ, Zdeněk BEZECNÝ a Tomáš JIRÁNEK, *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století: II. Díl: Život všední i sváteční*, Pardubice 2005, str. 42.

Negramotnost podle sčítání lidu v roce 1890:⁶⁰

ZEMĚ	Obyvatel	Negramotných mužů	Negramotných žen
Čechy	5 843 094	539 364	610 693
Morava	2 276 870	221 260	254 141
Slezsko	605 649	67 092	72 902

Množství škol postupně narůstalo a děti už nemusely putovat i do několika kilometrů vzdálené školy. Sešity nahradily tabulky, jak nařizoval školní a vyučovací řád z 20. srpna 1870. Zmizely rozdíly mezi chlapci a dívkami, objevily se jednotné osnovy a existovaly nejen ruční práce pro dívky, ale i pro chlapce. Tělocvik byl nejdříve také určen pro obě pohlaví. Ten dívčí se stal nepovinným až na základě odporu veřejnosti. Tím, že zákon umožnil vznik učitelského ústavu, konala se i první dívčí maturita. Do veřejných laických škol začaly přicházet ženy učitelky.⁶¹ (Až do roku 1919 trvalo nařízení celibátu pro učitelky, které nesměly být vdané, pokud chtěly vyučovat.⁶²) Především v době polních prací se stále vracely problémy se školní docházkou, a to především v řepářských krajích.⁶³

Pro kantory byl významný rok 1870, kdy jim byly odepřeny veškeré naturální dávky, také již nesměli dávat privátní placené hodiny a za finanční ohodnocení vykonávat kostelnické služby. Jejich plat byl vyplácen pouze v penězích od obcí. Pro žáky znamenal tento rok zrušení tělesných trestů školním řádem.⁶⁴

Dne 2. května 1883 se objevila novela zákona. Došlo k řadě změn. Například kantor musel vykonat zkoušku z náboženství nebo žákům bylo dopřáno mnoha úlev (především těm venkovským).⁶⁵ Změny v novele zákona byly spíše konzervativní a zpátečnické, což se o výrazně liberálním zákonu z roku 1869 říci nedá. Jako další změnu můžeme uvést i to, že délka povinné školní docházky byla snížena na šest let. Bylo tak činěno především z ekonomických důvodů, ale taky aby starší děti mohly být nápomocny při práci v hospodářství. Často se totiž stávalo, že rodiče neposílali svoje dítě do školy, když byly jejich ruce potřebné při některé ze sezónních prací. Zhoršilo se

⁶⁰ Milena LENDEROVÁ a Karel RÝDL, *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*, Praha 2006, str. 198.

⁶¹ Tamtéž, str. 198.

⁶² *Přibyslavská škola: 1895-2015*, Přibyslav 2015, str. 52.

⁶³ Milena LENDEROVÁ a Karel RÝDL, *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*, Praha 2006, str. 199.

⁶⁴ František MORKES, *Učitelé a školy v proměnách času: Pokus o základní chronologii 1774-1946*, Plzeň 1999, str. 27.

⁶⁵ Tamtéž, str. 200-201.

i postavení učitelů.⁶⁶ Prakticky to bylo ve většině případů tak, že většina žáků navštěvovala školu od šesti do čtrnácti let, jak určoval Hasnerův zákon. Po dobu prvních pěti let děti ve věku od šesti do jedenácti let chodily do obecné školy, po které mohly pokračovat ve studiu dále na obecné škole, měšťanské škole nebo si vybrat některé z gymnázií.⁶⁷

Roku 1905 byl vydán Řád školní a vyučovací platící od školního roku 1906/7. Vyučování trvalo většinou po celý den, kdy ho rozdělovala obědová přestávka. Školní půldny byly pouze výjimečné. Školní rok trval deset měsíců s pevně stanovenými svátky, na prázdniny byly vymezeny dva měsíce. Existovaly oblasti, kde bylo udělováno mimořádné volno kvůli zemědělství.⁶⁸

Během prázdnin roku 1914 přišla světová válka a se stále rostoucím počtem raněných kapacitně nedostačující nemocnice a lazarety si žádaly rozšířit své prostory i o budovy škol, přesto ale nemělo být školní vyučování výrazněji narušeno. Školy byly zabírány také pro jiné vojenské účely. Někteří kantoři mající vojenské povinnosti byli nahrazeni čerstvými absolventy učitelských ústavů či učitelkami.⁶⁹ Výnosy a pokyny ministerstva kultu a vyučování z let 1914 a 1915 nabádaly učitele k šíření vlastenectví a úcty k mocnáři mezi svými žáky.⁷⁰ Od začátku války do června 1917 stál v čele ministerstva kultu a vyučování Max von Hussarek, kterého vystřídal Ludwig Cwiklinski a jedním z posledních ministrů kultu a vyučování Rakouska-Uherska byl Georg von Poray-Madeyski.⁷¹ Během války byly vydány první výlučně české školní osnovy. Jako novinky v nich figurovaly předměty prvouka pro nižší stupeň a vlastivěda pro stupeň vyšší. S válkou je spojeno také vyřazování nevhodných knih. A to často z naprosto absurdních důvodů.⁷² Po skončení války přišlo nové státní zřízení a s tím i změny ve školství.

Během sledovaných více než sta let zaznamenalo školství rozsáhlé proměny. Proces vývoje ve školské soustavě nebyl vždy zdaleka snadný. Než školství získalo současnou podobu, muselo projít velice složitou cestou lemovanou mnohými zákony, vyhláškami a nařízeními, které často byly konzervativní a znamenaly ve vývoji školství spíše krok zpět. Ale i přes veškeré těžkosti se podařilo velice významně zvýšit gramotnost obyvatelstva, díky čemuž mohla začít vzrůstat také životní úroveň.

---

⁶⁶ František MORKES, *Učitelé a školy v proměnách času: Pokus o základní chronologii 1774-1946*, Plzeň 1999, str. 32.

⁶⁷ Milena LENDEROVÁ, Martina HALÍŘOVÁ a Tomáš JIRÁNEK, *Vše pro dítě: válečné dětství 1914-1918*, Praha 2015, str. 68.

⁶⁸ Tamtéž, str. 68.

⁶⁹ Tamtéž, str. 69-70.

⁷⁰ Tamtéž, str. 79.

⁷¹ Tamtéž, str. 80.

⁷² Tamtéž, str. 82-83.

2. Obec Dohalice

Přestože zde došlo k obměně tradičních dominant české venkovské kulturní krajiny a namísto zámku či jiného aristokratického sídla v Dohalicích nacházíme jen sýpku v místě někdejší středověké tvrzi, budova školy, kostel s farou a hřbitovem, ve vsi nechybí. První zmínka o východočeské obci ležící mezi Hradcem Králové, Hořicemi v Podkrkonoší a Nechanicemi pochází z roku 1352.

Název obce odkazuje na rod vladyků Bořků Dohalských. Místní jméno Dohalice může znamenat ves lidí Dohalových, přičemž osobní jméno Dohala mohlo z etymologického hlediska vzniknout podobně jako Brepta, Bumba, Slinta, Drmola, Plichta, Stůňa, Škorpa, Vejvara, Omasta, Pošusta, Vejtruba či Doleza. Slovo Dohala bylo vytvořeno ze slovního základu hal-, což pochází ze staročeského halati, blekotati. Stejný slovní základ dal vzniknout také staročeskému slovu halač nebo krkonošskému háliti se, které je součástí složeniny zaháleti.⁷³

U řeky Bystřice stávala tvrz, kde seděl Václav z Dohalic, který držel do roku 1352 rychtu Kosteleckou. Martin Kosa z Dohalic je úvaděn k roku 1354 a 1358, kdy byl patronem zdejšího kostela. Pan Diviš je pak spojován s rokem 1380, kdy koupil dvůr v Mokrovousích. Potom na Dohaličkách seděl Jan a sirotek po něm, též Jan.⁷⁴ K roku 1395 se připomíná praotec slavného rodu Bořek z Dohalic.⁷⁵ Jan Tluksa z Dohalic se v pramenech objevuje v letech 1403 - 1410.⁷⁶ Václav Tluksa z Dohalic je pak znám k roku 1438. O dva roky později a roku 1448 se připomíná Prokop z Dohalic. Jarek odtud vytáhl roku 1453 proti Sasům a víme se, že žil ještě v roce 1484. Bořek Dohalský z Dohalic kupoval od roku 1497 mnohé statky, mezi nimi nechyběly od roku 1512 ani sousední Mokrovousy. Měl syny Václava a Mikuláše, kteří si před rokem 1536 rozdělili majetek tak, že jeden získal Mokrovousy a Stračov a druhý Dohalice, Mžany, Dub a Čěňov (dnes součást Stračova), který též vlastnil až do konce století statek Veselí.

Hynek Bořek Dohalský je v Dohalicích doložen k roku 1591. Byl znám jako muž násilné povahy, a když v červnu 1617 zemřel, tak odkázal majetek dceři Anně Lidmile,

---

⁷³ SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 111, kart. 9, Dějiny jednotlivých obcí v okrese Královéhradeckém, str. 24-25.

⁷⁴ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého, Díl pátý*, První elektronické vydání, Praha 2000, str. 341.

⁷⁵ Antonín CECHNER, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese královéhradeckém*, Praha 1904, str. 20.

⁷⁶ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého, Díl pátý*, První elektronické vydání, Praha 2000, str. 341.

provdané za Davida Boryni ze Lhoty. Tato situace rozhněvala tehdejší obyvatele Dohalic a spory se táhly až do roku 1651. Tehdy byly Dohalice přiřčeny Janovi mladšímu a Václavovi staršímu. Jan špatně hospodařil, a tak se postupně dostaly do majetku Václava Záruby z Hustířan. Jeho rod držel tvrz a část vsi v letech 1660 – 1707.⁷⁷

Roku 1667 nechal postavit Václav Záruba z Hustířan novou tvrz na místě té původní, která byla ohrazená vodním příkopem.⁷⁸ Schaffgotschové vlastnili již od roku 1661 díl vsi po Václavu starším Dohalském, od roku 1707 byl v jejich majetku i druhý díl a celé Dohalice tak mohli připojit k Sadové.⁷⁹ V roce 1825 byly zbořeny poslední zbytky po tvrzi v Dohalicích vybudované Václavem Zárubou z Hustířan.⁸⁰

Panství Sadová proslulo především za svých posledních majitelů, od roku 1829 totiž patřilo panství hraběcímu rodu Harrachů. V Sadové žilo v roce 1900 v osmi domech 183 obyvatel, našli bychom zde také četnickou stanici. K fideikomisnímu panství sadovskému patřil zámek Hrádek u Nechanic, lesy, dvůr, cukrovar, pivovar a velická kruhová cihelna.⁸¹

Dolní Dohalice, Dohaličky, Kopaniny a Horní Dohalice tvořily původně jednu katastrální obec. Dohaličky byly samostatnou osadou.⁸² Jednalo se o osadu farní. Zprávy o kostele sv. Jana Křtitele a plebánie (středověká farnost) jsou známy již od roku 1350.⁸³ V roce 1924 došlo k osamostatnění Horních Dohalic.⁸⁴ V blízkosti Horních Dohalic se rozprostírá les Holá, uprostřed vsi se nachází rybník Vyhnálov, díky kterému se také dříve Horní Dohalice nazývaly osada Vyhnálov. Nyní zase spadají pod obec Dohalice.

V obecní kronice je zapsána charakteristika zdejšího lidu: „ (...) starou tradiční vrstvu obyvatelstva a bohatství její, znamenají od nepaměti rolníci, držitelé půdy zděděné nebo přikupované. Tato vrstva dobře sedí na svých statcích, hospodaří na svých polích generace po generaci, ne však dnes už tak tradičně, jak tomu bývalo za stara. Nevyhýbá se pokroku, syny své posílá do školy hospodářské, noviny nejsou už vzácný na stolku

⁷⁷ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého, Díl pátý*, První elektronické vydání, Praha 2000, str. 342.

⁷⁸ Antonín CECHNER, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese královéhradeckém*, Praha 1904, str. 20.

⁷⁹ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého, Díl pátý*, První elektronické vydání, Praha 2000, str. 342.

⁸⁰ Antonín CECHNER, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese královéhradeckém*, Praha 1904, str. 20.

⁸¹ *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí: Dvacátýdruhý díl*, Praha 1904, str. 482.

⁸² SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 111, kart. 9, Dějiny jednotlivých obcí v okrese Královéhradeckém, str. 1.

⁸³ *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí: Sedmý díl*, Praha 1893, str. 758.

⁸⁴ SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 111, kart. 9, Dějiny jednotlivých obcí v okrese Královéhradeckém, str. 2.

i menšího hospodáře, kalendář přestal býti jedinou jejich knihou. Aspoň o mladé generaci lze tak právem říci a knihovna lidová na Dohaličkách vykazuje silné procento čtenářů z této vrstvy. Zajímavé a snad i příznačné jest, že spíše více čtou děvčata než chlapci.“⁸⁵

---

⁸⁵ Obecní úřad Dohalice, Pamětní kniha pro obec Dohalice, str. 7.

3. Kostel a fara na Dohaličkách

„Bohatý patron, chudý kostel“⁸⁶

V minulosti byl kostel (respektive církev) neodmyslitelně spjat se školou. První místo na vysvědčení náleželo náboženství, které vyučoval na vesnicích farář. Osoba faráře ve třídě zaujímala zvláštní postavení. Školní vyučování začínalo a také končilo modlitbou.⁸⁷ V dobách monarchie začínal školní rok mší Veni Sancte a končil mší Te Deum v katolickém svatostánku. Po mši byla slavnostně zpívána císařská hymna. Učitel toužící po místě řídícího učitele musel absolvovat zvláštní zkoušky, aby mohl vyučovat katolickému náboženství (tedy tomu nejčteněji zastoupenému mezi žáky na dané škole). Řídící učitel Deyl se tudíž dostal ve dvacátých letech 20. století do potíží, jelikož vystoupil z církve. Groteskní situace nastávaly ve chvíli, kdy musel vyplňovat osobní výkazy a uvádět, že má způsobilost vyučovat katolickému náboženství.⁸⁸ Součástí školního roku byla i zkouška z náboženství konající se většinou během měsíce června (ale nebylo to pravidlem) pod vedením vybraného vikáře z okolních farností.⁸⁹ Škola bývala neodmyslitelně spojena s církví. Proto je na místě, stručně připomenout historii kostela a fary v osadě Dohaličky.

Kostel byl na Dohaličkách již v roce 1384.⁹⁰ Farní kostel sv. Jana Křtitele vyznamenal Jarek z Dohaliček, bratr Bořka Dohalského, když založil nový oltář v kostele na Dohaličkách, což se událo roku 1414.⁹¹ Po husitských válkách byl filiálním kostela v Hněvčevsi, na farní byl povýšen znovu až v roce 1736.⁹² V roce 1782 se objevila nová organizace farností. Každá osada, která měla alespoň 700 obyvatel a od existujícího farního kostela byla vzdálena hodinu chůze, měla právo na zřízení nové farnosti.⁹³ Roku

---

⁸⁶ SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 38.

⁸⁷ SOkA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 1, kart. 1, Školská reforma I., str. 14.

⁸⁸ Tamtéž, str. 2.

⁸⁹ SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 89.

⁹⁰ Antonín CECHNER, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese královéhradeckém*, Praha 1904, str. 20.

⁹¹ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého, Díl pátý*, První elektronické vydání, Praha 2000, str. 341.

⁹² Antonín CECHNER, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese královéhradeckém*, Praha 1904, str. 20.

⁹³ Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, Praha 2005, str. 192.

1742 dala na Dohaličkách vystavět nový kostel v podobě klenuté rotundy s lucernou hraběnka Alžběta Schaffgotschová, a to na místě původního starého gotického kostela.⁹⁴

Zajímavost, která se váže ke zdejšímu kostelu, je spojena s českým velikánem. Nejspíše v 18. století žili v Sadové i v Dohalicích předkové hudebního skladatele Bedřicha Smetany. A zřejmě mnozí z nich byli pochováni na starém hřbitově kolem dohalického kostela.⁹⁵

První kněz působící na Dohaličkách ve vymezeném období od roku 1865 do roku 1938 se jmenoval František Novotný. Farář František Novotný se narodil v roce 1811. Spolu s ním zde sloužil i duchovní Alois Štemberg narozený v roce 1844. Na faře dále žila hospodyně Františka Řadová se svým synem a dvě služebné.⁹⁶ Staříčský, hodný a všemi ctěný páter František Novotný zemřel v roce 1876 na svátek sv. Václava.⁹⁷ Po Novotném nastoupil farář Jan Macháček,⁹⁸ který se narodil 8. února 1840 v obci Kutřín v blízkosti Skutče.⁹⁹

Kostel sv. Jana Křtitele stojící na Dohaličkách naproti faře a škole bylo nutné opravit již několikrát. Chrám Páně musel být kolem dokola podepřen několika mohutnými pilíři, ale přesto koncem osmdesátých let 19. století hrozilo jeho sesunutí. I když se občas objevily náznaky řešení chatrné situace, zlepšení situace nakonec nepřišlo. Úřady mezitím několikrát nařídily uzavření kostela z důvodu bezpečnosti. Páter Macháček si zřídil provizorní oltář, aby alespoň částečně nahradil absenci svatostánku. Oltář vznikl z prádelníku, několika svícňů, obrázků a papírových květín v sínce pod věží. Byl zřízen zatím alespoň nový hřbitov, ani ten ale nepůsobil upraveně. Opadávala totiž kolem dokola hřbitov obklopující nízká zítka. Vrata hřbitova byla již před časem odcizena. Navíc se na svatém poli pěstoval jetel a řepa. Autor kroniky si jistě oprávněně posteskl, že: „Kraj světa není smutnějšího a bídějšího hřbitova.“¹⁰⁰

V listopadu 1887 nebylo sporu o velice špatném stavu kostela, a proto byly vystěhovány veškeré obrazy a oltáře. Sochy z oltářů uschovaly prozatím na školní půdu. Nyní se už jen očekávalo zřícení kostela. „Jistě že na celém světě není opuštěnějšího kostela!“ Tato věta z pera Františka Matějovského s velkou pravděpodobností odhalovala

---

⁹⁴ Antonín CECHNER, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese královéhradeckém*, Praha 1904, str. 21.

⁹⁵ SOkA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 120, kart. 9, Panství Dohalice, str. 70.

⁹⁶ SOkA Hradec Králové, Sčítací operát obce Dohalice z roku 1870.

⁹⁷ SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 15.

⁹⁸ Tamtéž, str. 16.

⁹⁹ SOkA Hradec Králové, Sčítací operát obce Dohalice z roku 1890.

¹⁰⁰ SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 38.

zarmoucení všech farníků nad neutěšenou situací kolem chrámu Páně na Dohaličkách.¹⁰¹ Kostel sv. Jana Křtitele stojící téměř půl druhého století na Dohaličkách se zřítíl 15. března 1888 po deváté hodině ranní. Jako náhrada za zborcený kostel sloužila od 5. srpna 1888 na dvoře u fary vedle silnice zřízená dřevěná modlitebna.¹⁰² Alespoň provizorní svatostánek musel být zřízen, jelikož obec (i ta školní) byla, až na pár židovských obyvatel, vyznání římskokatolického.

Starý barokní kostel sv. Jana Křtitele začal být bourán 4. dubna 1894 a hned měsíc poté započala stavba nového kostela položením základního kamene. Autorem plánů nového kostela byl ing. Ludvík Lábler z Kutné Hory.¹⁰³ C. k. vrchní inženýr Ludvík Lábler se narodil 31. května 1855 v Brandýse nad Labem do měšťanské rodiny tesařského mistra Karla Láblera a jeho ženy Antonie.¹⁰⁴ Navštěvoval vyšší reálku v Praze a následně studoval na pražské a vídeňské polytechnice. Po studiích vstoupil do státní služby. Na základě jeho návrhů vznikla řada nejen školních budov, ale i historizujících chrámů jako právě u nás na Dohaličkách, dále pak v Bohutíně, Petrovicích, Lázních Toušeň, Lošanech, Kraslicích, Velichově a Kladně. Jeho nejvýraznějším stavebním počinem bylo zrestaurování gotických staveb v Kutné Hoře a okolí. Od roku 1884 řídil obnovu chrámu sv. Barbory, které předcházely opravy kostelů Matky Boží a Nejsvětější Trojice, kamenné kašny a Vlašského dvora, chrámu v Sedlci a kostelíka v nedalekých Otrybech. Navrhoval též oltáře a jinou chrámovou výzdobu.¹⁰⁵ Mezi jeho rekonstrukce se zařadila i obnova nymburských městských hradeb.¹⁰⁶ Oženil se roku 1885 v Kolíně s Marií rozenou Syvínovou. Dvorní a ministerský rada Lábler zemřel 23. května 1930 v Praze. Pohřben byl o pět dní později. Matrika uvádí jako místo pohřbení krematorium v Olšanech.¹⁰⁷

Pro stavbu nového kostela tedy nebyl vybrán bezvýznamný architekt. Stavbu pronajal stavitel J. Pošepný z Jilemnice, stavbyvedoucím byl v úctyhodném věku jedenáctiděsátiletý zednický mistr Jakub Bastl z Prahy a další práce vykonávali zruční řemeslníci z Dohalic a okolí.¹⁰⁸ Slavnost posvěcení základního kamene chrámu Páně připadla na 29. července 1894. Slavností obřad vedl děkan, vikář a papežský prelát v Hořicích Bohumil Hakl za přítomnosti velikého množství okolních kněží. V devět hodin ráno se shromáždily hasičské spolky ve slavnostních uniformách s hudebními sbory

¹⁰¹ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 40.

¹⁰² Tamtéž, str. 41.

¹⁰³ Tamtéž, str. 56.

¹⁰⁴ SOA Praha, Matrika narozených Brandýs nad Labem (1852-1859), str. 147.

¹⁰⁵ *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí: Patnáctý díl*, Praha 1900, str. 521.

¹⁰⁶ Vladislav RAZÍM, *Středověké hradby města Nymburka*, Nymburk 2010, str. 21.

¹⁰⁷ AHm Prahy, Matrika zemřelých pro farní úřad u sv. Vojtěcha v Praze (1908-1933), str. 274.

¹⁰⁸ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 56.

z Třesovic a Mžan. V prozatímním kostelíčku se shromáždili pozvaní hosté, ředitel veškerých panství a zástupce patrona chrámu Josef Vaníček, místopředseda rada Václav Šolta, úřednictvo sadovského panství, starostové a děvčátka z první a druhé třídy představovala půvabné družičky. V kostelíčku se podepisovala pamětní listina a zároveň byly zúčastněným rozdávány fotografie starého zbořeného kostela. Průvod vyšel za doprovodu hudby a zvonů z prozatímní modlitebny na staveniště ozdobené mnohými prapory, věnci a květinami. Na staveništi stál vyzdobený stan a tribuna pro zpěváky a sbor. Základní kámen byl zasazen do zdi po levé straně hlavního oltáře do výšky zhruba jednoho metru od podlahy. Toto místo lze najít podle letopočtu a nakresleného kříže. V základním kameni se nachází pamětní listina, kterou podepsali všichni zúčastnění hodnostáři a pozvaní hosté. Slavnost přítomní zakončili skrze Te Deum, po němž následovala hostina připravená na zdejší faře.¹⁰⁹ V přítomnosti hraběte Harracha proběhlo 18. října 1896 vysvěcení nového kostela. Nový chrám Páně byl vysvěcen páterem Edvardem Janem Brynychem, který zde sloužil zároveň první mši svatou. Do chrámu byly nainstalovány nové varhany, dílo umělecké hodnoty, krásné na povrchu i uvnitř.¹¹⁰ Autorem varhan je český průmyslník Jan Tuček z Kutné Hory. Pražský sochař a řezbář Josef Krejčík vytvořil hlavní oltář a kazatelnu.¹¹¹

Edvard Jan Brynych, který vysvětil na sklonku 19. století nový dohalický kostel v historizujícím slohu, byl devatenáctým královéhradeckým biskupem. Na svět přišel 4. května 1846 ve Vlášenicích u Pelhřimova. Dětství ale prožil v Sobotce a Kutné Hoře. Gymnaziálního vzdělání se mu dostalo v Jičíně, odkud směřoval do Hradce Králové, kde byl přijat ke studiu bohosloví. Vysvěcen byl v letním sídle královéhradeckých biskupů v Chrasti v roce 1868. Již v mládí se velice zajímal o veřejný a společenský život, což se projevilo hlavně v pozdějších letech. Zvláštní pozornost věnoval sociální otázce. Brynych se stal velmi populárním a i díky tomu byl jmenován sídelním kanovníkem na Vyšehradě. Pouhý jeden den po vánočních svátcích roku 1892 se mu dostalo pocty v podobě jmenování královéhradeckým biskupem. Vysvěcen byl o rok později v katedrále sv. Ducha v Hradci Králové pražským kardinálem Schönbornem. Lid Brynychy přijal s nadšením, ale reakce členů kapituly nebyly příliš vřelé. Stopy po Brynychově dobročinnosti můžeme vidět kolem sebe dodnes, jelikož nechal vystavět mimo jiné i známé královéhradecké budovy Adalbertinum, Rudolfinum (ústav hluchoněmých dětí) nebo Borromeum (dnešní

---

¹⁰⁹ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 57.

¹¹⁰ Tamtéž, str. 60.

¹¹¹ Tamtéž, str. 61.

Biskupské gymnázium Bohuslava Balbína). Velké těžkosti mu přineslo české vlastenectví. Biskup Edvard Jan Brynych zemřel 20. listopadu 1902 v Chrasti.¹¹²

Dne 21. listopadu 1897 přišel do Dohalic nový páter. Jmenoval se František Douda. Slavnostní obřad přijetí nového faráře vykonal Mons. Bohumil Hakl, biskupský vikář a děkan Hořický v přítomnosti hraběte Jana z Harrachu, který byl patronem zdejšího kostela. Této slavné události se zúčastnilo úřednictvo, okolní duchovenstvo, žáci zdejší školy v doprovodu svých učitelů, zástupci blízkých obcí, tři sbory místních hasičů s kapelou a místní občané.¹¹³

Farář František Douda se narodil 6. listopadu 1849 v Hlavatcích u Soběslavi. Vedle dohalické fary obstarával i drobné polní hospodářství. Spolu s ním obývaly v roce 1900 faru, jež měla č. p. 1, další dvě osoby. Konkrétně se jednalo o hospodyní Ludmilu Hejtmánkovou z Karlína (dnes součást Prahy) a služku Kateřinu Lodrovou s domovským právem v nedaleké Myštěvsi.¹¹⁴ Farář František Douda zemřel dne 19. února 1908 následkem prodělaného zápalu plic, který trval osm dní. Dožil se padesáti osmi let. O tři dny později, v sobotu 22. února, byl pohřben na dohalickém hřbitově, kde odpočívá dodnes. Farnost po zesnulém Doudovi převzal páter Augustin Michálek z moravské Hané, kaplan v Horních Štěpanicích u Jilemnice. Michálek zde setrval do 7. července 1908, kdy se stal novým farářem na Dohaličkách Lambert Vichta působící do té doby ve Stěžerách.¹¹⁵

Farář Vichta se narodil 16. září 1861.¹¹⁶ Když během školního roku 1915/16 onemocněl, duchovní správu a výuku náboženství převzal páter Štěpán Bobek, kaplan z Hněvčevse. Farář Vichta odešel 1. března do Nechanic do výslužby. Od září 1916 pak na jeho místo nastoupil nechanický rodák Bohumil Bayer, farář z Jablonce nad Jizerou. Administrátor Štěpán Bobek odešel do Vřešťova.¹¹⁷ Nový farář Bohumil Bayer se narodil 11. června 1870 v Nechanicích.¹¹⁸ Dalším Bayerovým působištěm byla od 28. července 1929 Jilemnice.¹¹⁹ V Dohalicích strávil tedy celkem třináct let a obecní kronika na něj vzpomíná takto: „Pana faráře Bayera zásluhou bylo, že svojí rozhodností, znalostí němčiny a energickým jednáním zachránil zdejšímu kostelu památné staré zvony v době válečného běsnění, kdy všechny byly zabírány pro válečný účel. Jen jeden nejmenší byl tehdy

---

¹¹² Petr POLEHLA, *Edvard Jan Brynych – devatenáctý biskup královéhradecký*, Informace královéhradecké diecéze 11, Hradec Králové 2002, str. 26.

¹¹³ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 62.

¹¹⁴ SOKA Hradec Králové, Sčítací operát obce Dohalice z roku 1900.

¹¹⁵ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 97.

¹¹⁶ SOKA Hradec Králové, Archiv obce Dohalice, inv. č. 5, Matrika příslušníků obce 1901 - 1939, kn. č. 5.

¹¹⁷ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 162.

¹¹⁸ SOKA Hradec Králové, Sčítací operát obce Dohalice z roku 1921.

¹¹⁹ SOKA Hradec Králové, Archiv obce Dohalice, inv. č. 6, Matrika příslušníků obce 1930 - 1947, kn. č. 6.

rekvirován a ten byl přičiněním pana faráře Bayera koupen nový v r. 1928. O svatodušních svátcích toho roku byl dodán zvonařskou firmou Buřil a Riss z Hradce Králové.¹²⁰

V roce 1921 proběhlo v Dohalicích první sčítání obyvatel v novém státě. Zajímavou událostí spojenou s kostelem a vůbec s vírou a církví, byly nepokoje vzniklé kolem faktu vyplývajícím ze sčítacích operátů. Jedna třetina obyvatel totiž přiznalo jako své vyznání novou víru československých katolíků. Dále bylo zjištěno, že tři procenta dohalických obyvatel jsou bezvěrci, což muselo způsobit poprask značných rozměrů v obci s tak hlubokou římskokatolickou tradicí a vlastní farností. Celá situace se odrazila i do života ve škole, kdy děti ateistů a československých katolíků odešly ze školy během hodiny katechismu vedené farářem. Po čase se ukázalo, že někteří občané se vzdali katolické víry spíše jen z úcty k novému státu, takže se po čase začali zase navracet zpět k dřívějšímu vyznání. Zmiňovaná roztržka dospěla až ke krvavým násilnostem, které byly řešeny dokonce soudní cestou. Důsledkem proměny náboženského rozvrstvení v obci bylo odsloužení první československé mše o pouti 26. června v jednom dohalickém domku, kde byl zřízen provizorní venkovní oltář, a u kterého bylo slavnostně pokřtěno dítě z Kopanin.¹²¹ Mše se údajně zúčastnilo několik set lidí i ze vzdálenějších míst, nejen československých katolíků.¹²²

Biřmování je neodmyslitelnou součástí života každého katolíka, proto nebylo žákům odpíráno ani po vzniku samostatného československého státu. Ve středu 27. září byla udělována svátost biřmování královéhradeckým biskupem Janem Kašparem. Pro děti jiného vyznání probíhal běžný školní den.¹²³

Po odchodu faráře Bayera vyučoval ve školním roce 1929/30 katolickému náboženství stračovský farář Žák.¹²⁴ Ve školním roce 1930/1 vyučoval náboženství již místní farář František Řimek.¹²⁵ Pocházel z Libáně, kde přišel na svět 5. února 1885.¹²⁶

Dne 16. dubna 1934 bylo započato s bouráním staré fary.¹²⁷ Do té doby ji vždy obývalo několik rodin, protože od vzniku republiky byl velký nedostatek bytů. Nájemníci za ubytování museli řádně platit příslušné daně a poplatky. Budova fary byla v nevyhovujícím stavu, zvláště pak šindelová střecha a stropy byly na spadnutí. Někdy v první polovině 19. století se stala obětí požáru. Stará farní budova stávala jižně asi osm

¹²⁰ Obecní úřad Dohalice, Pamětní kniha pro obec Dohalice, str. 82.

¹²¹ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 187.

¹²² Tamtéž, str. 188.

¹²³ Tamtéž, str. 195.

¹²⁴ Tamtéž, str. 259.

¹²⁵ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 3, Pamětní kniha 1930-1958, kn. č. 3, str. 5.

¹²⁶ SOKA Hradec Králové, Archiv obce Dohalice, inv. č. 6, Matrika příslušníků obce 1930 - 1947, kn. č. 6.

¹²⁷ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 3, Pamětní kniha 1930-1958, kn. č. 3, str. 45.

nebo deset metrů od fary současné. Když byly bourány zdi ve sklepních prostorech, došlo na objev přes čtyři metry široké zasypané chodby. Chodba měla zřejmě směřovat do sousedních Mokrovous. Ze strany obce se promítly určité impulzy vedoucí k odstranění hlíny, která zaplňovala prostory chodby. Snaha o vyčištění podzemních prostor se ukázala jako neúspěšná. Existuje pověst, že síť podzemních chodeb propojuje Sadovou, Dohaličky a Mokrovousy.¹²⁸ V případě Sadové se nabízí úvaha o chodbě začínající zhruba v místech bývalého zámku. Dnes už nenajdeme žádnou památku připomínající starou faru. V místě, kde fara stávala, se dnes rozprostírá farní zahrada.

---

¹²⁸ Obecní úřad Dohalice, Pamětní kniha pro obec Dohalice, str. 133 - 134.

4. Z dějin a života školy na Dohaličkách

4.1 Vznik školy

Rok 1865 byl pro Dohalice a především pro zdejší obyvatele zvláště významným, jelikož se právě otevíraly brány nové a konečně důstojné školní budovy. Na místě dnešní školy na Dohaličkách vedle fary stávala do 11. května 1856, kdy vyhořela do základů, stará škola. Provizorní a nevyhovující prostory pro vyučování dětí školou povinných, najala patronátní správa v místě, které se nacházelo ve stavení stojícím zhruba naproti shořelé škole (mělo čp. 3). Tento domek spolu s celými Dohaličkami zachytil na obrázku ve školní kronice, odkazujícím na rok 1864, řídící učitel František Matějovský.¹²⁹

Jako úplně první zmínky týkající se zdejšího vzdělávání, můžeme uvést informace nacházející se v knize spisovatele a pedagoga Zikmunda Wintera, které jsou spojeny s majitelem zdejšího panství Hynkem Bořkem Dohalským. Winter v ní zmiňuje, že během žní v roce 1596, utloukli vesničané učitele Mikuláše Sartora.¹³⁰ V 16. století tvořily školy s řádným učitelem na vsi spíše výjimky, mezi které Dohalice zřejmě patřily.¹³¹ Během roku 1606 byl do vsi Hynkem Bořkem Dohalským povolán na místo správce bakalář z pražské univerzity Gabriel Doubek (Doubecius) Německobrodský. Doubek pobýval také v Miličíně (1605), Netolicích (1605), Rychnově nad Kněžnou (1607), Náchodě (1608) a Vysokém Mýtě (1611). Jeho velkým nešvarem byly dluhy.¹³² Dalším kantorem působícím v Dohalicích na popud Hynka Bořka Dohalského, byl od roku 1612 bakalář Jiří Taciturnus, který dříve působil jako správce školy u svatého Petra na Novém Městě Pražském.¹³³

Škola v Dohalicích vznikla někdy před rokem 1788. Tento rok se však tradičně považuje za oficiální počátek historie dohalské školy, neboť byla pro potřeby školy zakoupena chalupa tehdejším majitelem sadovského panství Tobášem Grätzelem z Gräzenštejnu. Původně se totiž vyučovalo střídavě v hospodě v sousední Sadové a v Dohalicích.¹³⁴ Nově zřízená škola (na místě školy nynější) byla ze dřeva s malou světnicí pro vyučování a pro učitele byla přistavěna malá světnička do pole. U tehdejší školy se nenacházel dvorek ani malá zahrádka. Kantorem v nově zřízené škole byl toho času Viktorin Sturm, který později odešel do Nechanic a následně do Hradce Králové,

¹²⁹ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 4.

¹³⁰ Zikmund WINTER, *Život a učení na partikulárních školách v Čechách v 15. a 16. století: Kulturně - historický obraz*, Praha 1901, str. 357.

¹³¹ Tamtéž, str. 10.

¹³² Tamtéž, str. 346.

¹³³ Tamtéž, str. 198.

¹³⁴ Obecní úřad Dohalice, Pamětní kniha pro obec Dohalice, str. 32.

kde se stal choralistou u sv. Ducha.¹³⁵ Ve zdejší škole byla v roce 1797 Viktorinem Sturmem zavedena tzv. zlatá kniha nazývajících se Kniha cti a chvály hodných žáků, do které byly až do roku 1871 zapisovány ty nejlepší děti.¹³⁶

Dalším z připomínaných kantorů byl Karel Popper, narozený ve Veliši nedaleko Jičína 26. října 1774, jen několik týdnů před zavedením tereziánské všeobecné školské povinnosti. Popper zde byl učitel od roku 1803. Školní kronika o něm mluví jako o učiteli, jemuž se dostávalo všeobecné vážnosti mezi lidem, také měl být výtečným hudebníkem, který „zvelebil zpěv a hudbu chrámovou, složil některé slavné mše a offertoria“. Vedl si svoje polní hospodářství a místní obyvatelé mu přenechali malou část půdy u školy, aby si mohl zřídit stodolu. Na oplátku pak přislíbil zdarma vyučovat děti z Dohaliček až do své smrti. Karlu Popperovi bylo postupně bezplatně nápomocno několik učitelských mládenců, jejich jedinou odměnou byla strava.¹³⁷ Učitel Popper zemřel v Dohalicích dne 16. června 1838. Do 31. ledna 1839 zastával zdejší učitelské místo Jan Valenta ze Sekeřic, který byl vystřídán německým kantorem Wenzelem Schenkem (Václavem Šenkem),¹³⁸ který se narodil 25. září 1802 v Pilníkově¹³⁹, vyučujícím ve vsi až do 9. března 1872, kdy se odebral na odpočinek do Nového Bydžova, kde brzy zemřel.¹⁴⁰ O Šenkovi dále víme, že byl určitě roku 1870 vdovcem.¹⁴¹

4.2 Šedesátá léta 19. století

Nyní se vrátíme do roku 1865, kdy byl 23. ledna ustanoven nový školní výbor, který vystavěl novou školu nákladem 9 105 zlatých.¹⁴² Větší část výdajů za stavbu školy uhradil hrabě František Arnošt Harrach.¹⁴³ Dne 2. července 1865 na den Navštívení Panny Marie se konala na Dohaličkách slavnost položení základního kamene k nové školní budově. Během církevního obřadu byl kámen požehnán tajemníkem biskupského vikariátu Hořického a děkanem Hněvčevským Josefem Justem. Toho dne panovalo velmi nepříznivé počasí a vál chladný vítr, přesto se slavnost udála v přítomnosti velkého množství lidu. K místu, kde měla být vystavěna nová škola, vedl z kostela průvod složený

¹³⁵ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 2.

¹³⁶ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 4, Zlatá kniha-Kniha cti a chvály hodných žáků.

¹³⁷ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 3.

¹³⁸ Tamtéž, str. 4.

¹³⁹ SOKA, Sčítací operát obce Dohalice z roku 1870.

¹⁴⁰ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 4.

¹⁴¹ SOKA, Sčítací operát obce Dohalice z roku 1870.

¹⁴² SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 4.

¹⁴³ SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 119, kart. 9, Historie obce Dohalic, Listina do základů budovy školní vložena.

ze školních dětí, sedmi družiček, pátera Justa a místního faráře, dále šel školní výbor, představitelé přiškolených obcí a ostatní diváci. Uprostřed základů pro školu vystavěl zednický mistr Jan Růžička z cihel krásně zelenou chvojím zkrášlenou tribunu na vyvýšeném místě, a tam byl celý průvod střelbou a hudbou uvítán. Po krátké, přiměřené řeči místního faráře Františka Novotného, vystoupil na tribunu p. děkan Hněvčevský, i on několik slov ke shromáždění promluvil a pak kámen rohový slavně požehnal. Dále následovalo podpisování listiny uložené po chvíli do skleněné lahve spolu s penězi, které byly toho času v oběhu. Lahev s listinou zazdili do rohového kamene.¹⁴⁴ Zanedlouho na to 3. listopadu 1865 vysvětil Josef Just nově vystavěnou školní budovu před zraky mnohých diváků.¹⁴⁵

Netrvalo dlouho a nová škola se ocitla uprostřed krvavých bojů prusko-rakouské války. Jedna z nejničivějších bitev 19. století (později proslavená jako bitva u Sadové, Hradce Králové či na Chlumu) byla svedena třetí červencový den roku 1866. Dohaličky, Horní Dohalice a les Holá byly obsazeny nepřátelskou pruskou armádou okolo deváté hodiny ranní. I. pruský sbor útočil na střed rakouského postavení skládajícího se z X. armádního sboru podmaršálka Gablenze a III. armádního sboru arcivévody Arnošta.¹⁴⁶ V Dohalicích se nachází hned několik monumentů připomínajících hrozivou událost. Nově vystavěná školní budova byla rozstřílena nepřátelskými kulemi a zkropena proudy drahé krve. Stejně tak jako většina domů v širém krutou válkou zkoušeném okolí se i naše škola přeměnila v lazaret. V době války byl ještě učitelem na Dohaličkách Wenzel Schenk, kterého roku 1872 nahradil František Matějovský,¹⁴⁷ o jeho osobě blíže pojednává samostatná kapitola. Jak už bylo zmíněno dříve, právě zdrcující rakouská porážka poukázala na nutnou potřebu zmodernizovat nejen armádu, ale i školství. Jako názorný příklad demografické situace v obci Dohalice a přilehlé osadě Dohaličky můžeme uvést první novodobé sčítání lidu 1869, kdy se v Dohalicích nacházelo 49 domů obývaných 565 obyvateli a na Dohaličkách v 10 domech žilo obyvatel 92.¹⁴⁸

Důležité pro další vývoj školství v Dohalicích bylo, že v únoru 1869 královéhradecká c. k. školní rada začala s dohledem nad školami dle příslušného zákona o dohlídce na školy v Českém království. Zálžitosti týkající se správy škol připadly

---

¹⁴⁴ SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 119, kart. 9, Historie obce Dohalic, Položení základního kamene ke školní budově.

¹⁴⁵ SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 119, kart. 9, Historie obce Dohalic, Vysvěcení školní budovy.

¹⁴⁶ Kolektiv autorů, *Komité 1866: péče o válečné památky v běhu staletí*, Hradec Králové 2003, str. 16.

¹⁴⁷ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 4.

¹⁴⁸ Jan BRŮHA, Jaroslav DVOŘÁK, Bohumil POLÁČEK a Miroslav VYCPÁLEK, *Průvodce po bojišti u Hradce Králové z roku 1866*, Hradec Králové 1996, str. 34-35.

do kompetence c. k. okresního hejtmanství v Hradci Králové.¹⁴⁹ Ustanovení o zřizování a udržování obecných škol bylo v kompetenci zemského zákonodárství. Náklady na zřizování a provozování obecné školy nesla místní obec. Obec dále rozhodovala o školním platě, měla opatřit vhodnou budovu pro školu, nábytek, topení a osvětlování. Školní plat připadal pokladně školního okresu, který měl na starost služné učitelstva a opatřování pomůcek pro výuku.¹⁵⁰

4.3 Sedmdesátá léta 19. století

V době nástupu Františka Matějovského na post řídícího učitele docházelo do místní školy 296 školou povinných dětí.¹⁵¹ V roce 1873 byl c. k. okresní školskou radou zakoupen pozemek ke zřízení školní zahrádky a dvorku. František Matějovský se obětavě o zahradu staral, jakmile ji na vlastní náklady založil. (Ve školním roce 1873/4 přibýly do zahrady i ovocné stromy.)¹⁵² Školu na Dohaličkách nenavštěvovaly jen děti z Dohalic a Dohaliček, ale i ty ze sousedních Mokrovous, Sadové, Mžan a Třesovic. V tomto kraji byl značný problém s docházkou dětí do školy v období sklizně řepy. Ve školním roce 1873/4 v září a říjnu byla účast žáků ve škole tak nízká, že v říjnu bylo dokonce udáno 95 žáků c. k. okresní školní radě a rodiče těchto dětí byli nuceni za svoje pochybení zaplatit pokutu. Místní školní rada se snažila neúspěšně prosadit nařízení o rozdělení prázdnin, kdy by jejich větší část připadla na dobu sklizně řepy, což se bohužel nepovedlo prosadit.¹⁵³

Řídící učitel František Matějovský se svému povolání věnoval velmi svědomitě a s upřímnou láskou. Od sedmdesátých let 19. století pečlivě vedl školní kroniku, do které zapisoval nejen události týkající se bezprostředně života ve škole, uváděl každoročně počty žáků a jména ostatních učitelů byť třeba jen těch výpomocných, v kronice najdeme samozřejmě také všechna důležitá výročí spojená s panovnickou dynastií, poznámky k aktuálnímu dění v Dohalicích a okolí, řídící Matějovský převyprávěl historii školy a dějiny panství, nezapomněl na své předchůdce, mimo to zapisoval počasí a jiné jevy, které chápal jako důležité k zachování v paměti lidí. Díky jeho pečlivosti známe mnoho detailů spojených i s jeho pedagogickou praxí.

---

¹⁴⁹ SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 1, Pamětní kniha 1838-1871, kn. č. 1, str. 16.

¹⁵⁰ *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí: Dvacátýčtvrtý díl*, Praha 1906, str. 643.

¹⁵¹ SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 7.

¹⁵² Tamtéž, str. 9.

¹⁵³ Tamtéž, str. 8.

Statistické údaje ze školního roku 1875/6 nám prozrazují, že v celkem osmi ročnících (školní docházka byla roku 1869 prodloužena na 8 let) bylo 314 žáků. Nejvíce děti navštěvovalo první ročník a směrem k poslednímu ročníku se počet dětí ve třídě snižoval, naopak zastoupení obou pohlaví ve škole bylo téměř shodné. Dohalické děti byly v největším zastoupení, u ostatních přískolených obcí byla situace zhruba vyrovnaná, avšak s výjimkou Sadové, ze které v tomto školním roce docházelo pouhých 17 žáků. Školné za všechny žáky celkem činilo 662 zlatých a 12 krejcarů.¹⁵⁴

Na základě rozhodnutí místní školní rady dle přání řídícího učitele bylo usneseno, že do konce května 1875 bude školní majetek rozšířen o hospodářské stavení, konkrétně o chlév a stodolu. Nakonec Matějovský své rozhodnutí změnil a žádal o další místnost pro výuku žáků, přestavění toalet a přistavění nových dřevníků.¹⁵⁵ Škola na Dohaličkách byla původně dvoutřídní, proto jistě není těžké si představit, jak špatná situace panovala v jednotlivých přeplněných třídách. C. k. zemská školní rada výnosem ze dne 9. července 1875 po předchozí žádosti řídícího učitele a následně c. k. okresní školní rady rozhodla o zřízení třetí třídy na místě dosavadní dvoutřídky, a to od 1. ledna 1876.¹⁵⁶ Stavba nové třídy, záchodů a dřevníků byla zahájena 5. července 1875, ještě před oficiálním povolením třetí třídy. Celou stavbu převzal Jan Deml ze Stračova za 806 zlatých. Dne 19. ledna byl pak ustanoven nový prozatímní učitel Karel Hanousek z Nového Hradce Králové a nová třída započala své řádné fungování k 1. únoru. Vyučování ve třetí třídě zastával řídící učitel Matějovský. Zapáchající toalety uvnitř školní budovy byly velkým problémem mnoha škol, a ani zde tomu nebylo jinak. S novými stavebními úpravami byla škola zbavena nejen nepříjemného zápachu, jakmile byly toalety samostatně přistavěny k budově školy, a zároveň přibýlo místo pro vyučování. Nicméně ani tak nebyly podmínky v budově zcela ideální, jelikož se v každé třídě tísnilo kolem sta dětí.¹⁵⁷

Na rok 1876 a sním spojenou slavnou událost pro zdejší kraj jistě žádné z dítek, kantorů a vůbec všech lidí z celého okolí do konce svých životů nezapomnělo. Tehdy sedmnáctiletý korunní princ Rudolf v červenci roku 1876 pobýval v Čechách, přičemž jeho návštěva byla spojena s jistým symbolickým významem. Jako následník trůnu přijel uctít památku padlých z Prusko-rakouské války, od které uběhlo již deset let.¹⁵⁸ Jak známo, naše škola se nacházela přímo v místech bojiště, kde byla svedena rozhodující bitva

¹⁵⁴ SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 13.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Tamtéž, str. 14.

¹⁵⁸ Kamila MÁDROVÁ, *Pedagogové ve službách trůnu: privátní učitelé následníků trůnu Rakousko-Uherska*, Praha 2015, str. 50.

Prusko-rakouské války. Jeho císařská Výsost, korunní princ Rudolf navštívil proto 2. července 1876 zdejší krajinu. Místní školní rada na uctivé přivítání následníka rakouského trůnu nechala postavit před školou slavobránu. Z kostelní věže a školní budovy vlály rozměrné trojbarevné prapory. Vše bylo pečlivě připraveno k velkolepému přijetí nejvznešenější návštěvy, která kdy zdejší školu navštívila. Počasí však nemělo smilování, prudký déšť se po celý den nepřetržitě řinul z oblak. Ve dvě hodiny po poledni přijel princ v doprovodu několika vyšších důstojníků. U slavobrány byl Rudolf přivítán hlasitým provoláním třikrát sláva na princovu počest. Následně si dovolil korunního prince osobně uvítat pan farář, u kterého se následník trůnu informoval ohledně válečných událostí. S generálem a dalšími pány se procházel po poli, aby si prohlédl bojiště z roku 1866. Rudolf během své návštěvy šlechetně věnoval zdejším žebrákům 20 zlatých.¹⁵⁹

Jedním z učitelských ústavů připravujících nové učitele byl v nepříliš vzdáleném Jičíně. Pro svoje další studia si ho vybral i na Dohaličkách působící učitelský pomocník Antonín Tamchyna. František Matějovský ho popisuje jako pilného, hodného a nadějného mladíka.¹⁶⁰ Antonín Tamchyna v té době vyučoval v první třídě.¹⁶¹

V roce 1877 se v královéhradeckém okrese nacházelo pouze sedm trojtřídních škol (Kromě Dohalic to byly Petrovice, Stěžery, Lochenice, Plotičtět, Černilov a Čibuz.). Trojtřídku na Dohaličkách navštěvovaly děti z těchto přiškolených obcí: Mžany, Sadová, Horní a Dolní Dohalice, Kopaniny, Mokrovousy a Třesovice.¹⁶² Nový školní rok 1877/8 započal 1. září. Od toho dne až do 1. listopadu a následně pak od první postní neděle až do konce školního roku každou středu a sobotu v osm hodin ráno chodívali žáci do kostela na mši svatou.¹⁶³ Mše nebo ranní modlitba se udržela ve školním životě až do konce monarchie.¹⁶⁴ Děti z přiškolených obcí, které musely do školy docházet až několik kilometrů, měly v nepříznivém počasí často velké potíže do školy dojít. Jako příklad můžeme uvést situaci odehranou během zimy 1877/8, kdy museli rolníci své děti do školy i ze školy pravidelně vozit.

V tomto školním roce začala vyučovat na Dohaličkách žena. Jednalo se o slečnu Elišku Rolčíkovou, jejíž roční plat činil 280 zlatých. Platovou otázku řešil zákon z roku 1870. Školní obce zákon rozděloval do čtyř platebních tříd dle lidnatosti, plat učitelů byl

¹⁵⁹ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 14-15.

¹⁶⁰ Tamtéž, str. 16.

¹⁶¹ Tamtéž, str. 14.

¹⁶² Václav DEYL, *Školy v nynějším okrese královéhradeckém v r. 1877*, Královéhradecko 2, 1940, str. 18.

¹⁶³ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 17.

¹⁶⁴ Milena LENDEROVÁ a Karel RÝDL, *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*, Praha 2006, str. 183.

pro každou třídu stanoven podle průměrné ceny životních potřeb, každých deset let mělo dojít k přezkoumání a připouštělo se přemístění do jiné třídy. Kantorům I. třídy bylo vyměřeno 600 zlatých, pro II. třídu 500 zlatých, III. třída měla nárok na 400 zlatých a poslední IV. třída na pouhých 300 zlatých.¹⁶⁵ Jak můžeme vidět, žena učitelka nedosahovala ani na IV. platební třídu, což samozřejmě nebylo jediným omezením, se kterým se musely během výkonu svého povolání smířit. Manželka pana řídícího Františka Matějovská na pozici industriální učitelky vyučovala ručním pracím.¹⁶⁶

4.4 Osmdesátá léta 19. století

Ve školním roce 1879/80 přichází do Dohalic pozdější řídící učitel Václav Groh z Mlázovic, který vyučoval v první třídě. Toho času navštěvovalo školu 352 žáků, pro které zdejší tři třídy byly vysoce nedostačující.¹⁶⁷ Z tohoto důvodu byla dne 13. června 1880 vyslovena žádost k c. k. okresní školní radě o povolení zřízení čtvrté třídy. C. k. okresní školní rada toto rozhodnutí velice podporovala a začala s prosazováním zřízení čtvrté třídy na vyšších místech. Na schůzi místní školní rady konané 15. srpna 1880 svolané právě kvůli vyřešení otázky vybudování nové žakovny a také bytů pro mladé učitele se vyskytl odpor ze strany velkostatku (bohužel nevíme z jakého důvodu). Další jednání probíhaly tedy v režii c. k. okresní školní rady bez svolení velkostatku. Ubytovací situace mladých učitelů byla provizorně řešena pronájmem místnosti v domku čp. 9 na Dohaličkách. Cena pronajatého bytu byla sto zlatých ročně. Byt se skládal ze dvou jednoduše zařízených světnic, kde dokonce nebyly ani kamna. Nová učebna tak mohla být zřízena v přízemí školy z prostoru dosud využívaného pro byt podučitele a kuchyň.¹⁶⁸ Byla zbudována tak, že byla vybourána pec z kuchyně a příčka mezi kuchyní a bytem podučitele.

Ještě v druhé polovině 19. století se museli pedagogové často potýkat s velmi slabou docházkou, nejčastěji právě kvůli pomoci během hospodářských prací. Sumární výkaz o návštěvě školy ve školním roce 1879/80 nám ukazuje, že situace ohledně školní účasti na Dohaličkách byla více než uspokojivá. Ve statistice je mimo jiné zaznamenáno, že školní knihovna tou dobou čítala na 254 titulů.¹⁶⁹ Další školní rok nastoupilo do nově

---

¹⁶⁵ Jan ŠAFRÁNEK, *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů.: II. svazek. R. 1848-1913*, Praha 1918, str. 199.

¹⁶⁶ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 17.

¹⁶⁷ Tamtéž, str. 20.

¹⁶⁸ Tamtéž, str. 21.

¹⁶⁹ Tamtéž.

čtyřtřídní školy 401 dětí, což potvrdilo správné rozhodnutí ohledně změny školy z trojtřídky na čtyřtřídku. Než se však čtvrtá třída otevřela 22. října definitivně, bylo c. k. okresní školní radou povoleno vyučovat ve třetí třídě provizorně půldenně. Oficiálně bylo rozšíření školy na čtyřtřídní schváleno c. k. zemskou školní radou výnosem ze dne 31. října 1880.¹⁷⁰ Jedním z vyučujících na Dohaličkách byl i 1. září 1881 ustanovený zatímni podučitel Karel Henčl, budoucí významný obecní kronikář, kterému byla přidělena druhá třída.¹⁷¹

Školní obec Dohaličky zprvu patřila do IV. platební třídy. Ke změně došlo díky výnosu c. k. zemské školní rady z 20. listopadu 1884, kdy byla naše škola k 1. lednu 1885 zařazena do III. platební třídy. Stalo se tak na základě žádosti ze dne 22. listopadu 1880. Trvalo tedy dlouhé čtyři roky, než došlo k vyslyšení požadavku a vyrozumění řídicího učitele s tím, že se c. k. zemská školní rada shodla se zemským výborem království Českého a pomohla zlepšit finanční situaci zdejších vyučujících.¹⁷²

Když 19. února 1885 okresní školní inspektor Karel Jelínek dostal za úkol vykonat prohlídku dohaličské školy tak shledal, že školou povinné děti nemají ve dvou třídách dostatek prostoru a jedna z místností není k vyučování zařízená a vhodná. Z tohoto znepokojujícího důvodu bylo 25. února okresní školní radou navrhnuo řešení směrem k místní školní radě na Dohaličkách. Místní školní rada dostala za úkol zajistit takové učebny, aby vyhovovaly všem žákům navštěvujícím zdejší školu, kterých bylo v každé třídě zapsáno více než osmdesát. Školní místnosti měly současně odpovídat ministerskému výnosu ze dne 9. června 1873. Jedna ze školních obcí zareagovala žádostí o odškolení, čímž byla dočasně odložena přístavba ke škole na Dohaličkách. Obcí toužící si vystavět vlastní dvoutřídní školní budovu byly Třesovice.¹⁷³ Požadavek Třesovic byl nakonec vyslyšen a rozhodnutím ze dne 21. dubna 1889 bylo povoleno zřídit novou dvoutřídní školu se sídlem v obci Třesovice pro školou povinné děti z Třesovic a s nimi sousedících Popovic.¹⁷⁴

Během školního roku 1885/6 byl zaznamenán značný úbytek žáků. Osm žáků zemřelo (není blíže specifikováno), dvaadvacet dětí se ze zdejší školní obce odstěhovalo

---

¹⁷⁰ SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 22.

¹⁷¹ Tamtéž, str. 29.

¹⁷² Tamtéž, str. 32.

¹⁷³ Tamtéž, str. 35.

¹⁷⁴ Tamtéž, str. 49.

a sedm žáků odešlo se svými rodiči a sourozenci do Ruska. Od roku 1867 se do Ruska z naší školní obce vystěhovalo celkem 108 osob.¹⁷⁵

V roce 1889 povolila místní školní rada zřízení nové školní studny za 140 zlatých a současně také zakoupení harmonia za příspěvek ve výši 200 zlatých. Harmonium, které bylo zakoupeno od Josefa Vanického z Třebechovic, má být umístěno do prozatímní modlitebny, než bude vystavěn nový kostel na místo svatostánku zříceného v předcházejícím roce.¹⁷⁶

4.5 Devadesátá léta 19. století

Na konci školního roku 1891/2 ve škole na Dohaličkách dle zprávy pro c. k. okresní školní radu působil učitelský sbor ve složení: řídící učitel, jeden učitel a dva podučitelé ustanovení definitivně a jedna industriální učitelka ustanovená prozatímně. Ve školní obci se nacházelo celkem 411 školou povinných dětí, z nichž jedna dívka navštěvovala jinou obecnou školu, a čtyři chlapci docházeli již na střední školu. Z původně přijatých 404 žáků na začátku školního roku, do hlavních prázdnin ve škole setrvalo žáků 396.¹⁷⁷ Úleva v docházce do školy byla udělena celkem třiceti sedmi žákům. Žákovská knihovna čítala na 247 titulů, které poctivě ke čtení si vypůjčovalo 117 žáků.¹⁷⁸

Školní rok zpravidla končival velkou mší svatou, po které následovalo Te Deum a požehnání. Děti odcházející ze školy se zúčastnily svaté zpovědi a svatého přijímání, po službách Božích poděkovaly svým učitelům a absolvovaly loučení se školou. Muselo se jistě jednat o působivý rituál vzbuzující i po mnoha letech v myšlenkách absolventů příjemné vzpomínky.¹⁷⁹

Dne 12. října 1893 vykonal prohlídku školy c. k. okresní školní inspektor Jan Dunovský a následně také 9. listopadu c. k. zemský školní inspektor Dr. Antonín Tille (1835-96). Školní budova, stojící na Dohaličkách déle než čtvrt století, měla již značné praskliny ve zdech. C. k. školní okresní rada vyslala komisi, která nařídila vhodný způsob oprav budovy školy.¹⁸⁰ Až během prázdnin 1896 se školní budova dočkala tolik potřebných oprav. Došlo na úpravu střechy, byl nainstalován hromosvod, dveře u všech čtyř učeben byly předělány k otevírání směrem ven a současně byla postavena nová

---

¹⁷⁵ SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 36.

¹⁷⁶ Tamtéž, str. 44.

¹⁷⁷ Tamtéž, str. 50.

¹⁷⁸ Tamtéž, str. 51.

¹⁷⁹ Tamtéž, str. 55.

¹⁸⁰ Tamtéž, str. 56.

kamna. Došlo k převázání všech úředních knih a byly podlepeny obrazy sloužící k názorné výuce přírodopisu. Jelikož původní kamenné schody byly vyšlapané a tím samozřejmě nezaručovaly bezpečnost žáků, tak byly pokryty novými schody ze dřeva.¹⁸¹ Další částečná rekonstrukce školní budovy proběhla o prázdninách 1897, kdy bylo z iniciativy místní školní rady zasazeno celkem sedmnáct nových tříkřídlových oken a upravena veškerá kamna ve třídách.¹⁸²

Změna ve školním obvodu nastala, když přiškolená obec Třesovice obdržela očekávané povolení ke stavbě vlastní školy úředním výnosem z roku 1889. Stavba školy započala dne 27. března 1894. Dohalický podučitel Alois Černý byl 17. srpna 1894 jmenován zastupujícím třesovického řídícího učitele.¹⁸³

V roce 1897 se mezi dětmi ze zdejší školy rozmohla epidemie spalniček, samozřejmě i tenkrát se běžný koloběh školního roku neobešel bez nemoci mezi žáky, které měly rysy epidemie, stejně jako v současné době. Epidemie se od počátku dubna začala šířit mezi žáky velice rychle, do 16. dubna onemocnělo na jednašedesát dětí. C. k. okresní lékař zde právě 16. dubna vykonal prohlídku, po které nařídila c. k. okresní školní rada uzavření školy až do 10. května. Během epidemie spalniček se objevila i spála. Přestože v tomto období onemocnělo spoustu dětí, žádné z nich naštěstí chorobě nepodlehlo.¹⁸⁴ O Vánocích v roce 1897 zdejší dobrodinci z divadelní jednoty obdarovali šatstvem padesát jedna chudých školních dětí.¹⁸⁵

4.6 Začátek nového století

Ke konci roku 1900 proběhlo sčítání obyvatel. V obci Dohalice žilo v osmdesáti šesti domech celkem 621 obyvatel, vesměs katolického vyznání a hovořící českým jazykem. V sousedních Mokrovousích se nacházelo třicet šest domů obývaných 404 obyvateli, též katolického vyznání a českého jazyka. Ve Mžanech přebývalo 430 obyvatel v padesáti sedmi domech, kteří byli ve větší míře víry katolické a mluvili česky. Poslední přiškolenou obcí byla Sadová, ale ta byla počítána k obci Sovětice.¹⁸⁶

Místní školní rada udělovala dotace na ubytování učitelů. Roční příspěvek na bydlení industriální učitelce činil čtyřicet korun. Třem učitelům na byt ročně přispívala

---

¹⁸¹ SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 59.

¹⁸² Tamtéž, str. 62.

¹⁸³ Tamtéž, str. 56.

¹⁸⁴ Tamtéž, str. 61.

¹⁸⁵ Tamtéž, str. 62.

¹⁸⁶ Tamtéž, str. 69.

částkou sto dvacet korun. Další příspěvky ve výši třicet korun ročně připadly na potřeby na ruční práce pro chudé dívky, na křídý a inkoust pro všechny žáky ročně částkou čtyřicet osm korun, dále pak na provoz školní knihovny místní školní rada věnovala 30 korun ročně.¹⁸⁷

Místní školní rada se 30. prosince 1902 usnesla, že by bylo nejefektivnějším řešením, kdyby se k původní dvoutřídní škole přistavěla další dvoutřídní škola, čímž by se vyřešil problém s nedostatkem místa v jedné budově a s neadekvátně zařízenými učebnami, což se ale nikdy nepovedlo.¹⁸⁸

Sociální citění movitějších obyvatel se projevilo během Mikulášské slavnosti uspořádané dohalickými divadelními ochotníky, při které byly obdarovány chudé školní děti šatstvem a ovocem. V červnu ke konci školního roku pak děti obdržely od zatímního řídícího učitele Václava Groha, který zastupoval Františka Matějovského v době jeho nemoci, ovoce sklizené ze školní zahrady.¹⁸⁹

Když nemocí zmáhaný řídící učitel František Matějovský zažádal o odchod do výslužby, na jeho místo nastoupil k 15. dubnu 1904 již zmiňovaný Václav Groh. Dosavadní výpomocný učitel Richard Petrůň, který později inicioval například zasazení tzv. Husovy lípy v roce 1915, postoupil v květnu téhož roku na pozici zatímního učitele.¹⁹⁰ Hned počátkem školního roku 1906/7 zažádal dosavadní řídící Groh o delší dovolenou, jelikož už v minulém roce se objevily příznaky těžké choroby. Správou školy byl prozatím pověřen nejstarší člen učitelského sboru, totiž František Česák.¹⁹¹ Když Václav Groh odešel na zdravotní dovolenou, byl pedagogický sbor školy doplněn 1. října výpomocným učitelem Josefem Tobolkou, absolvovaným kandidátem učitelství v Hradci Králové. Toho času ještě nikdo nejspíše netušil, že řídícímu učiteli nezbývá mnoho času. Václav Groh, působící ve škole v Dohalicích od roku 1879, zemřel 9. prosince 1906. František Česák byl 29. prosince téhož roku jmenován zatímním řídícím učitelem. Jeho plat byl navýšen o 300 korun ročně. Josef Tobolka i nadále na Dohaličkách setrval a to jako zatímní učitel.¹⁹²

Místní školní rada nechala v březnu 1907 vyhotovit od stavebního znalce Šmída z Hradce Králové posudek na stav školní budovy. V přítomnosti předsedy místní školní rady Jana Tobolky a zatímního řídícího učitele Františka Česáka vyřkl překvapivě

¹⁸⁷ SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 72.

¹⁸⁸ Tamtéž, str. 73.

¹⁸⁹ Tamtéž, str. 76.

¹⁹⁰ Tamtéž, str. 78.

¹⁹¹ Tamtéž, str. 89.

¹⁹² Tamtéž, str. 90.

pozitivní hodnocení stavu budovy. Doporučil jen menší úpravy, čímž byla opět stavba nové školní budovy odložena na neurčito.¹⁹³

Za změnou ve školním sboru stála skutečnost, že c. k. zemská školní rada 1. září 1907 jmenovala Josefa Morávka řídícím učitelem na Dohaličkách. Josef Morávek dosud vedl školu ve Velkých Petrovicích. Zatímní řídící učitel Česák opět vyučoval v první třídě a výpomocný učitel Josef Tobolka přešel na obecnou školu do Plotiště. Řídící učitel se do Dohalic přistěhoval už 17. srpna. Josef Morávek se narodil 27. listopadu 1860 ve Všeštarech. Docházel do učitelského ústavu v Hradci Králové. Než se stal řídícím ve Velkých Petrovicích, byl zaměstnán v Jeřicích, Chodovicích a rodných Všeštarech. Ve Všeštarech a Hradci Králové absolvoval různé kurzy, aby zlepšil své znalosti a také tam byl stanoven správcem nově zřízené pokračovací školy průmyslové, kde měl na starost výuku kreslení.¹⁹⁴

Otázka odškolení jednotlivých obcí se netýkala jen školy v Třesovicích, nyní už stojící, ale s požadavkem o vybudování vlastní školy přišla ještě před začátkem školního roku 1907/8 obec Mžany. Mžany žádaly buď o zřízení jednotřídní školy jen pro své školou povinné děti, anebo o zřízení dvoutřídní školy v případě připojení Sadové. V následujících dnech a týdnech probíhala různá šetření jako například zjištění vzdálenosti dělicí školu na Dohaličkách a obec Mžany. Místní školní rada a zástupci obcí (krom mžanských) se stavěli jednoznačně proti odškolení. Zástupce velkostatku naopak byl pro zřízení nové školy ve Mžanech, jelikož by pak odpadla nutnost stavět novou budovu v Dohalicích. Zdejší školní budova sice nebyla ve zcela vyhovujícím stavu, ale stačilo by několik stavebních úprav a návrat k pouhým třem třídám, aby mohla bez potíží fungovat i nadále. Veřejné mínění se přiklánělo ke stavbě nové školy na Dohaličkách, která by mohla být navržena jako pětitřídka.¹⁹⁵ O vzniku obecné školy ve Mžanech bude pojednávat samostatná kapitola.

Organizace vyučování byla taková, že školní den začínal každý den ráno o půl deváté a odpolední vyučování bylo zahajováno ve třináct hodin. Volným dnem byl čtvrtek. Během posledních dvou měsíců školního roku, totiž května a června, se začínalo s ranním vyučováním o půl hodiny dříve (zřejmě kvůli dostačujícímu množství světla chybějícímu

---

¹⁹³ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 90–91.

¹⁹⁴ Tamtéž, str. 96-97.

¹⁹⁵ Tamtéž, str. 98.

po zbytek roku). Mše svaté se žáci účastnili během celého roku vždy v neděli a ve svátek, ale v měsících září, říjnu, květnu a červnu byla sloužena každé ráno.¹⁹⁶

Ve školním roce 1909/10 stála ve Mžanech již nová škola, kterou od tohoto roku začala navštěvovat i dítko ze Sadové, což bylo přáním sadovského velkostatku. Avšak obyvatelé ze Sadové to nepřijali s nadšením.¹⁹⁷ Sadovské děti začaly ve školním roce 1910/11 tradičně jak tomu bylo po mnoho let navštěvovat školu na Dohaličkách, rezolutní změna se dostavila 20. ledna 1911, kdy s okamžitou platností asi dvacet pět školou povinných žáků ze Sadové bylo nuceno přejít do mžanské školy.¹⁹⁸

Během prázdnin 1910 započaly dlouho očekávané opravy zdejší budovy školní, ale zatím ne zvláště rozsáhlé. Ve školním roce 1909/10 místní školní rada rozhodla o úpravě čtyřtřídní školy na někdejší trojtřídku. Změny v budově měly být provedeny takovým způsobem, že se do dvora mělo přistavět schodiště a po jeho obou stranách se měly zřídit toalety, dále se měl z jedné třídy stát kabinet. Všechna okna měla být vyměněna za větší a ostatní závady na zdech a v podlaze odstraněny. Rozpočet celé rekonstrukce činil třináct tisíc korun, který byl ale postupně navyšován. Řemeslníci byli najmuti z okolí, stejně jako tomu bylo při stavbě nového kostela. Kvůli plánované rekonstrukci skončil školní rok o čtrnáct dní dříve, a to 15. června.¹⁹⁹ Opravy školy nezasáhly jen do konce předešlého školního roku, ale narušily i začátek toho následujícího 1910/11, který začal až 16. září.²⁰⁰ Během rekonstrukce byla odstraněna dodatečně přidaná dřevěná stěna mezi druhou a třetí třídou. Škola tentokrát konečně prošla četnými stavebními zásahy, při kterých se bouralo, dodávalo nové a jinak různě upravovalo. Jednou ze změn dochovaných až do dnešních dnů, se stalo vybourání bočního vchodu směrem k faře. Na školní zahradě byl zbourán starý dřevník, který byl nahrazen novým na jiném místě, navíc byl doplněný chlívkem pro vepře a prkenným kurníkem.²⁰¹ Opravy byly opravdu komplexní a není možné vyjmenovat každou jednotlivě. Zlatý hřeb celé rekonstrukce představovalo, umístění busty učitelé národů Jana Amose Komenského na nově vystavěný štít v průčelí budovy. Autorem Komenského byl štukatér Ladislav Jirotka z Hradce Králové.²⁰²

---

¹⁹⁶ SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 99.

¹⁹⁷ Tamtéž, str. 114.

¹⁹⁸ Tamtéž, str. 120.

¹⁹⁹ Tamtéž, str. 115.

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ Tamtéž, str. 121.

²⁰² Tamtéž, str. 122.

Jeho osoba ukrývá spoustu zajímavého. Ladislav Jírotka se narodil roku 1871 v Krakově. S rodiči později žil v Mladé Boleslavi a Hradci Králové. Byl nadšeným divadelním hercem, jako člen městského divadla v Českých Budějovicích Ladislava Chmelenského se podíval až do přímořského Splitu. Hlavní obživou Jírotky bylo ale štukatéřství. V roce 1907 vznikl v Polské Ostravě divadelní ochotnický spolek Kolár, kde se Ladislav Jírotka angažoval jako herec i jako režisér. Během divadelních zkoušek se seznámil se svojí budoucí ženou Žofií Sumíkovou. Jednalo se jak vidno o velmi podnikavého muže. Později v Ostravě založil také reklamní agenturu. Dále byl autorem tzv. panoramy GEA, která se skládala z několika panelů postavených do kruhu, ve kterých byla kukátka zobrazující promítání diapozitivů. Než Žofie Jírotková stihla požádat o rozvod, tak Ladislavovi porodila dvě dcery a dva syny. Po rozvodu se Ladislav Jírotka odstěhoval i se syny do Hradce Králové, kde žila jeho rodina. Zemřel v roce 1933 v důsledku vysokého krevního tlaku, bylo mu šedesát dva let.²⁰³ V době kdy Jírotka vytvořil pro školu na Dohaličkách bustu Komenského, ještě nikdo netušil, že jeho syn Zdeněk Jírotka (přišel na svět v roce 1911 ve Slezské Ostravě) se jednou jako spisovatel proslaví populárním Saturninem.

I materiály použité při stavbě pocházely z lokálních zdrojů. Cihly dodala sadovská cihelna, kámen byl dovezen ze Skály - Boháňky a písek byl částečně z Lodína a částečně z Probluze. Na závěr je vhodné poznamenat, že během prázdnin vymezených k rekonstrukci panovalo nepříznivé, především deštivé počasí. Déšť samozřejmě stěžoval například vysychání zdí a omítek.²⁰⁴ Popis trojtřídní školní budovy po rekonstrukci z roku 1910: „v přízemí směrem k faře I. třída a široká chodba v polovině severní pak byt řídícího učitele; v prvním poschodí směrem k faře III. třída, sborovna a široká chodba, v severní polovině pak hned vedle sborovny II. třída, s níž sousedí kabinet jako pokračování hoření chodby. Ku zdi západní přiléhá nové schodiště, vedle něhož v přízemí nalézají se záchody a to vlevo pro chlapce (3 a pisoár), vpravo pro dívky (3) a pro řídícího učitele, jenž má k němu vchod hned z předsínky od kuchyně. Pod schody zřízen spižník. Dvorek nalézá se u studně jako zbytek starého dvorku, ale větší část jeho jest na místě, kde stávaly dříve záchody a dřevník.“²⁰⁵

Na štědrý den 1909 se v ranních hodinách po okolí roznesla překvapující zpráva. Někdejší žák zdejší školy, dvacet čtyři let starý úspěšný rolník Josef Kučera z Mokrovous

---

²⁰³ Marie STYPKOVÁ, *Opomíjený otec slavného spisovatele*, 5+2 dny. Hradecko 16, 2013, str. 16.

²⁰⁴ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 122.

²⁰⁵ Tamtéž, str. 122-123.

si vzal prostřednictvím revolveru mladý život ve svém domě. Příčinu tohoto nechvályhodného činu se už nejspíše nedozvíme. Školní kronika totiž zmiňuje fakt, že již nějaký čas před smrtí Josef Kučera působil zoufale a kde kdo jeho čin předpovídal. Býval oblíbený mezi lidem, kde byl znám jako skromný, tichý a pracovitý mladík. Čím ale šokoval školní obec vůbec nejvíce, byla skutečnost, že odkázal část svého majetku na stavbu školy na Dohaličkách (o rok později byla provedena již popsaná přestavba) a místní školní radě bylo vyplaceno šest tisíc korun. Ve své závěti pamatoval v první řadě na své rodiče a také svého nájemníka a pomocníka v hospodářství Václava Jägra, kterému odkázal domek. Tím, že spáchal sebevraždu a ještě v období vánočních svátků, utrpělo jeho okolí velikou ztrátu v milém člověku, ale dokázal všem okolo, jak veliké srdce a sociální cítění měl. Pohřbu Josefa Kučery, který se konal 27. prosince na zdejším hřbitově, se zúčastnila sokolská jednota mající v obci hlubokou tradici a vůbec velké množství lidí.²⁰⁶

Školní rok 1911/12 byl zahájen v pátek 1. září službami božími se vzýváním Ducha svatého a ukončen v sobotu 13. července namísto 15. července, jak bylo povoleno vyššími školními úřady. Na závěr se zpívalo tradičně *Te Deum* a na panovnický dům bylo vzpomenuťo skrze píseň „Zachovej nám, hospodine....“. Doba trvání školního roku byla prodloužena o čtrnáct dní, protože c. k. okresní rada rozhodla, že hlavní prázdniny budou každoročně v době od 15. července do 15. září.²⁰⁷

Učitelský sbor a místní školní rada se rozhodli uspořádat v neděli 18. prosince 1911 dětský den. Jednalo se o charitativní akci, jejíž výtěžek měl být věnován České zemské komisi pro ochranu dítek a péči o mládež v království Českém v Praze. Členové zdejšího ochotnického spolku vystoupili na slavnosti s představením *Honza v zakletém zámku*. Celá akce skončila ostudou, jelikož náklady na uspořádání slavnosti byly příliš vysoké především kvůli ceně divadelních kostýmů, takže na charitativní účely nebylo odevzdáno nic (s výjimkou celoroční sbírky mládeže).²⁰⁸

4.7 První světová válka

Nejvýraznější událostí, která zasáhla školní rok 1913/14 i několik následujících, byl bezpochyby počátek světové války. Válka se dotýkala každodenního života, čímž se nemohla vyhnout ani prostředí školy. Jedním z prvních postihů, které byly spojeny přímo s naší školou, bylo povolání nejmladšího člena učitelského sboru Josefa Tobolky

---

²⁰⁶ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 125-127.

²⁰⁷ Tamtéž, str. 130.

²⁰⁸ Tamtéž, str. 130-131.

na základě mobilizačního rozkazu k vojsku. Hned po svém odchodu k armádě onemocněl a nastoupil léčení v hořické okresní nemocnici.²⁰⁹ Počátek nového školního roku přinesl nový prvek v každoročních úvodních zvyklostech, a to totiž nejen opěvování mocnáře a vlasti, ale též prosbu brzkého konce hroživé války. Sláva už nebyla provolávána jen císaři, neboť hold patřil především vojákům trpícím na frontách. Loajalitu vlasti prokazovala školní budova tím, že se slavnostně oděla do praporů barev říšských i národních.²¹⁰

K vojsku byli povoláni a bohužel následně poraněni také muži, kteří učili ve škole na Dohaličkách někdy dříve. Jmenovitě se jednalo o Aloise Vacka a Adolfa Žabokrtského. Uniformu oblékli samozřejmě někteří ze zdejších bývalých žáků. Smutný osud potkal Františka Třebešku z Dohalic, jenž byl krejčovským tovaryšem. Padl v Haliči, kde byl pohřben vlastním bratrem Václavem u kapličky vedle silnice blízko jedné vesničky.²¹¹

Život na vesnici se ztížil, chyběla mužská ruka v hospodářství, kulturní život byl ten tam. Obyvatelé se nevyhnuli rekvírování. Děti obcházely stavení ve vsi a sbíraly pro potřeby armády textilie a kaučuk. Dívky na ručních pracích vyráběly cupaninu pro nemocné vojáky, které byl odeslán jeden kilogram. Učitelé odváděli každý měsíc ze své výplaty jedno procento na válku, další finanční pomoc zajistila obec a záložní spolek. Společnost nejen v naší obci výrazně vnímala především prudce stoupající ceny a přívaly uprchlíků z Haliče. Drahota si vynutila na rozkaz vlády zřízení tzv. žňové komise, jež se starala o včasnou sklizeň a opětovné osázení polí, a to hlavně v rodinách majících člena domácnosti ve vojsku.²¹² Postupem času přicházela nová a nová omezení a nařízení, další komisí byla například tzv. chlebová.

Okolí Dohalic ale nejvíce zasáhli již zmínění uprchlíci. Válka zuřila především v Haliči a naše obec nebyla příliš vzdálená od hranic. Většina z nich byla židovského původu. První utečenci přišli v prosinci do sousedních Mokrovous z Podborze u Krakova.²¹³ Další uprchlíci, kteří našli střechu nad hlavou v tanečním sále hostince Josefa Kadečky v Dohalicích, pocházeli z řešovského hejtmanství z města Strzyżów. V hostinci bylo ubytováno celkem dvacet dva osob, všichni byli Židé ovládající německý a polský jazyk a živící se především jako obchodníci.²¹⁴

---

²⁰⁹ SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 144.

²¹⁰ Tamtéž, str. 147.

²¹¹ Tamtéž, str. 152.

²¹² Tamtéž.

²¹³ Tamtéž, str. 153.

²¹⁴ Tamtéž, str. 154.

Po celý školní rok 1915/16 se ve škole vyučovalo jen ve dvou třídách, jelikož Josef Tobolka dostal celoroční dovolenou, vyučoval tedy pan řídící a Richard Petráň. Dostavily se další zprávy o padlých bývalých dohaličských žácích. První z nich se týkala Josefa Dlouhého z Dohalic, který byl střelen do prsou v bitvě na Volyňsku během Štědrého večera. Druhým byl Josef Jahelka z Horních Dohalic, jehož život byl ukončen nešťastným pádem ze skály na italských hranicích. Několik dalších mužů bylo raněno. V tomto školním roce se uprchlíci ubytovaní v Dohalicích a Mokrouvousech krom jedné rodiny navrátili do svých domovů. Haličtí migranti byli nahrazeni novými z Bukoviny, opět se jednalo především o židovské obyvatele, kteří se ubytovali v obecním domku v Dohalicích a částečně v Mokrovousích. Téměř všechny uprchlické děti pak společně se zdejšími navštěvovaly školu na Dohaličkách. Není bez zajímavosti, že v cukrovaru a panských dvorech v Sadové, pracovali váleční zajatci z Ruska, Srbska a Itálie.²¹⁵ Státní válečné výdaje měly být vyřešeny půjčkami u příslušníků státu. Do této doby byly vyhlášeny celkem čtyři. Půjček se zúčastnili kantoři i žáci.²¹⁶

Do školního roku 1916/17 zasáhla během měsíce listopadu smrt Františka Josefa I., monarchy vládnoucího dlouhých šedesát osm let a taky jediného panovníka, jakého naše školní budova od doby svého vzniku zažila. Novým císařem se stal Karel I. Na frontách umírali další bývalí žáci zdejší školy, válka měla na svědomí stále více a více obětí. Mezi 8. a 16. květnem se udál tzv. týden kojenců zavedený vyššími školskými úřady. V tento týden se vybíraly finanční příspěvky pro kojící matky. Zde bylo vybráno téměř padesát korun.²¹⁷

Učitel Josef Tobolka, který v Dohalicích dříve vyučoval, byl 1. dubna 1917 nalezen bez známek života v řece Orlici mezi Malšovicemi a Svinary. Už delší dobu na něm jeho okolí pozorovalo psychický neklid, a tak zřejmě nebylo větším překvapením, když byl nalezen nezvěstný kantor mrtvý. I tento školní rok byly organizovány válečné půjčky od obyvatelstva, avšak školní mládež se tentokrát nezúčastnila.²¹⁸ Mezi válečná nařízení se zařadilo zasazování mramorových desek s vytesanými jmény padlých právě ve školách (tam figurovala především jména bývalých žáků) nebo v kostelích. Dále byly vysazovány památné stromy jako projev úcty bojujícím hrdinům. Nově zřízená dozorčí rada měla dohlížet na chování mládeže.²¹⁹

---

²¹⁵ SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 161.

²¹⁶ Tamtéž, str. 162.

²¹⁷ Tamtéž, str. 167.

²¹⁸ Tamtéž, str. 168.

²¹⁹ Tamtéž, str. 169.

Tzv. kapesníkový týden byl novou formou charitativní pomoci, při které se vybraly šátky a jiné kusy oděvů. Tradiční dětský den se opět konal 2. prosince 1917 a měl za úkol vybrat finance ve prospěch opuštěných dětí.²²⁰ Novinkou byl ale tzv. dětský den královny Zity pořádaný poslední lednový den roku 1918, při kterém loterie prodávala losy a několik kusů bylo zakoupeno i pro potřeby školy. Z darů císařovny Zity byly dětem věnovány čtyři páry válečných bot, jelikož Zita byla proslulá svou dobrosrdečností a zájmem o pomoc chudým dětem.²²¹

4.8 Vznik nového státu

Po vzniku první československé republiky v pondělí 28. října 1918 nastalo ve společnosti mnoho změn. V našich podmínkách bylo bezesporu největší změnou přechod od monarchie k republice. Prvotní nadšení z konce války a příchodu něčeho nového, bylo narušeno mnohými nepříjemnými faktory. Ve velkém množství záležitostí bylo nutno obnovit scházející řád.

Školní inspektor Alois Krčmář zajistil dne 11. listopadu 1918 přísahu veškerého učitelstva novému státu. Od 1. ledna 1919 bylo obnoveno vyučování ve všech třech třídách. Učitelský sbor doplnil válečný veterán Václav Zahálka,²²² který studoval vysokou školu pedagogickou v Praze a války se účastnil v letech 1917 – 1918 na frontách v Srbsku a na Ukrajině.²²³ Okresní školská rada věnovala pro potřeby školy v tomto roce učební pomůcky a knihy pro žáky z chudých rodin a současně byla obohacena novými tituly školní knihovna.

Jako nově zavedené skutečnosti ve školách můžeme uvést například to, že byla zastavena všechna disciplinární řízení proti učitelům, disciplinárně potrestaní kantoři se navrátili na původní hodnost, dozor učitelů při církevních úkonech byl prohlášen pouze za dobrovolný, případná neúčast žáků na církevních obřadech neměla mít vliv na hodnocení z katechismu, zkouška z náboženství, zpověď a svaté přijímání se měli udát buď přímo v hodinách náboženství či ve volných dnech. Radostným zjištěním bylo zajisté navýšení platů pedagogů dle norem platných pro státní úřednictvo, na čemž se shodlo národní shromáždění uskutečněné 23. května 1919, které také zavedlo VIII. hodnostní třídu.²²⁴ Řídící učitel Václav Deyl uvádí ve svých vzpomínkách informaci, že po první

---

²²⁰ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 170.

²²¹ Tamtéž, str. 172.

²²² Tamtéž, str. 177.

²²³ SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 9, kart. 1, Vyprávění o některých lidech z Dohalic a okolí, str. 731.

²²⁴ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 177.

světové válce během probíhající pozemkové reformy bylo možné, aby školy zažádaly o pozemek ke zřízení školního hřiště. Zdejší škola tak zřejmě neučinila, jelikož Deyl píše, že když v roce 1925 nastupoval na nové místo (tj. na Dohaličkách), tak škola hřiště neměla, přestože se jí panské pozemky téměř dotýkaly.²²⁵

4.9 Dvacátá léta 20. století

Začátek školního roku 1919/20 proběhl odlišně, než tomu bylo dosud. Mše svatá a zpěv císařské hymny zmizely v nedohlednu snad spolu se vším, co připomínalo dobu před vznikem republiky. Staré zahajování nového školního roku bylo nahrazeno malou slavností, která na konci června rok zároveň i ukončila.²²⁶

Václav Zahálka začal ve školním roce 1919/20 vyučovat chlapce třetí třídy ručním pracím, což se setkal s velkým úspěchem u chlapců, kterým se dařilo vyrábět povedené předměty.²²⁷ Následující školní rok už se 1. září nadšeně pěl státní hymna „Kde domov můj“, což se opakovalo na zakončení školního roku, v den kdy uběhlo právě sedm let od atentátu na synovce císaře Františka Josefa I. Tzv. dětský den se slavil na svátek 28. října.²²⁸ Děti nebyly naopak ochuzeny o oblíbené celodenní výlety, stejně jako tomu bývalo dříve. Okresní školní rada byla pozměněna na okresní školní výbor, jak určovaly nové zákony.²²⁹ Životní situace se nezlepšovala. Největším problémem stárnoucích kantorů byla bytová nouze. Mnozí z nich se těšili do penze, ale nemohli najít žádný byt, ve kterém by mohli po odchodu z dosavadních učitelských bytů žít.²³⁰

Oslavy k upomínce osvobození republiky 28. října, byly ve školním roce 1921/2 slaveny tak, že žáci přednesli a zapěli některé vlastenecké texty. Následně učitel Václav Morávek promluvil o vzniku republiky, na což navázal myšlenkou jisté paralely s osobností Karla Havlíčka Borovského, který by o tři dny později oslavil sté narozeniny. Besedy o našich velikánech byly ve škole často pořádány.²³¹

Na konci září 1922 zažila naše škola dosud nevídanou událost. Učitelka ručních prací Františka Henčlová se provdala za svého nedávno přijitého kolegu Bohumila Novotného.²³² Za monarchie musel být ženami učitelkami dodržován přísný nepřírozený celibát. Ženy mohly vyučovat na dívčích školách či chlapce jen během prvního školního

²²⁵ SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 1, kart. 1, Školská reforma I., str. 14.

²²⁶ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 179.

²²⁷ Tamtéž, str. 182.

²²⁸ Tamtéž, str. 183.

²²⁹ Tamtéž, str. 184.

²³⁰ Tamtéž, str. 188.

²³¹ Tamtéž, str. 190.

²³² Tamtéž, str. 194.

roku. Pokud nastala situace, že se učitelka provdala, bylo nutné, aby se své profesi vzdala. Ve školním okrese se proto nacházelo jen několik málo učitelek. Republika toto nařízení ruší a ženám se dostává nových možností.²³³ Františka Novotná - Henčlová tak na Dohaličkách dále vyučovala ženským ručním pracím.

Po čtyřiceti čtyřech letech ve školství odešel do výslužby od 1. září 1923 řídící učitel Josef Morávek. Zatímním řídícím učitelem byl jmenován zdejší učitel Václav Morávek (zřejmě jde jen o shodu jmen).²³⁴ Bývalý řídící učitel Morávek zažil bytovou krizi na vlastní kůži, jelikož až do roku 1924 než se odstěhoval do Břízy u Všestaru, nemohl najít vhodný byt.

Počátkem školního roku 1923/4 byl zaveden ve školách nový předmět, který se nazýval občanská nauka a výchova.²³⁵ Ministerstvo školství a národní osvěty výnosem ze dne 4. srpna 1923 změnilo organizaci národních trojtřídních škol následovně: v první třídě se vyučovalo počáteční tři školní roky (nižší stupeň), ve druhé třídě byl čtvrtý a pátý školní rok (střední stupeň) a ve třetí třídě byly vyučovány tři zbylé ročníky (do té doby navštěvovaly první a druhou třídu vždy dva ročníky, ve třetí třídě byly poslední čtyři ročníky).

Kronikář upozorňuje na fakt, že mezi školou a rodiči zuřil boj o dítě. Dělo se tak, protože někteří rodiče nechtěli svá dítky posílat do školy, aby jim mohla pomáhat v hospodářství. Takovým nezodpovědným rodičům ze školy chodily upomínky, často se tak dělo opakovaně.²³⁶

Od roku 1910 nebyl vůbec opravován byt řídícího učitele. Proto se týkala rekonstrukce ve školním roce 1923/4 především zmíněného bytu, který byl již ve špatném stavu. Menší opravy byly provedeny v učebnách a na chodbách.²³⁷

V tomto školním roce začal platit tzv. malý školský zákon, který mimo jiné uvedl nové předměty, jako například již zmíněnou občanskou výchovu. Byla upravena týdenní dotace hodin, omezení se týkalo především vyučovacího jazyka a psaní. Dalšími novými předměty byla výuka ručních prací výchovných, nauka o vedení domácnosti a větší důraz byl kladen na tělesnou výchovu. Osnovy těchto předmětů vycházely postupně ve Věstníku ministerstva školství a národní osvěty.²³⁸

---

²³³ SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 1, kart. 1, Školská reforma II., str. 2.

²³⁴ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 197.

²³⁵ Tamtéž, str. 198.

²³⁶ Tamtéž, str. 199.

²³⁷ Tamtéž, str. 201.

²³⁸ Tamtéž, str. 203.

Žáci měli být vedeni ke spořivosti, a proto byla zřízena pro druhou a třetí třídu školní spořitelna se samosprávou. Následně se místní školní rada usnesla, že každý zdejší absolvent měl obdržet vkladní knížku Spořitelního a záložního spolku v Dohaličkách se základním vkladem pět korun. V každém roce bylo myšleno na chudé žáky, tentokrát zaměstnanci sadovského pivovaru věnovali šedesát korun na nákup školních pomůcek. Další příspěvky byly čerpány od Ústředního konzumního družstva, také od obce Dohalice, od bývalého předsedy místní školní rady Jana Novotného, od místní školní rady nebo z výtěžků, které žáci získali z pořádání svých divadelních představení.²³⁹

V tomto školním roce 1924/5 čítala školní knihovna více než čtyři sta knih. Aby si děti mohly volně číst také v časopisech, byla při druhé a třetí třídě zřízena dětská čítárna, kde byl k dispozici tento periodický tisk: *Královéhradecko*, *Mladý svět*, *Vzkříšení*, *Mládí*, *Úsvit*, *Měsíčník dorostu Čsl. č. k.*, *Radost*, *Malý čtenář*, *Česká dívka a Mladá stráž*.²⁴⁰

Provizorní správa školy, kdy byl zatímním řídícím učitelem stanoven Václav Morávek, začala 1. září 1923 s odchodem řídícího učitele Josefa Morávka do penze. Novým řídícím se 1. září 1925 stal řídící učitel z Výravky Václav Deyl, který na Dohaličkách již před lety vyučoval.

Výuku římskokatolického náboženství měl na starost běžně zdejší farář. Aby nebyly děti náležící k církvi československé husitské v nevýhodě, hodiny náboženství pro tyto žáky měl vést učitel Václav Morávek, jelikož farář této nové církve nebyl schopen vyučovat pravidelně.²⁴¹

Ve školním roce 1925/6 byl pro výuku ženských ručních prací zakoupen z dražby po zemřelé Eleonoře Salavové ze Sadové šicí stroj.²⁴² Ve stejném školním roce byla pořízena i plechová kamna, aby se dívky navštěvující poslední ročník naučily vařit. Nebylo pro ně ale nalezeno dostatek místa, takže je umístili do sborovny. Pro školní dílnu naopak bylo opatřeno truhlářské nářadí.²⁴³

První mateřská dovolená, která byla při zdejší škole udělená a je uvedena v kronice, byla přiznána Františce Novotné – Henčlové. Mateřská dovolená jí byla schválena na dobu od 1. listopadu 1925 do 1. února 1926.²⁴⁴

Místní školní rada se usnesla, že škola vstoupí do Družstva pro rozvod elektrické energie v Dohalicích a bude se tak snažit zavést elektrické osvětlení ve školní budově.

---

²³⁹ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 206.

²⁴⁰ Tamtéž, str. 208.

²⁴¹ Tamtéž, str. 212.

²⁴² Tamtéž, str. 216.

²⁴³ Tamtéž, str. 218.

²⁴⁴ Tamtéž, str. 216.

Elektrické osvětlení bylo nainstalováno samozřejmě i v bytě řídícího, kde byly umístěny tři lampy (v předsíni, v kuchyni a v pokojíku). V každém patře na chodbě bylo po jedné lampě. Jedna lampa byla umístěna ve třetí třídě, kde se také nacházela zásuvka pro promítací přístroj.²⁴⁵ Člen obecního zastupitelstva a místní školní rady Sedláček dal popud na zřízení radiové stanice na naší škole. Finančně se na radiové stanici spolupodílela obec a místní školní rada.²⁴⁶

Dne 3. listopadu 1926 oznámil okresní školní výbor na základě ustanovení ministerstva školství a národní osvěty, že bude na zkoušku na pár měsíců zavedena změna v začátku dopoledního vyučování. První hodina měla trvat od 8:30 do 9:20 hodin, druhá od 9:25 do 10:15 hodin, třetí od 10:30 do 11:15 hodin, čtvrtá od 11:20 do 12:05 hodin a pátá od 12:15 do 13 hodin. Jak můžeme vidět, jednotlivé hodiny se lišily délkou trvání, i když se jednalo jen o pět minut. Některé hodiny trvaly padesát minut, další stejně jako dnes čtyřicet pět minut. Od 6. listopadu se tato inovace začala zkoušet v praxi.²⁴⁷

V měsíci únoru 1929 panovala velice krutá zima. Mrzlo tak moc, že bylo nutno na základě rozhodnutí ministerstva školství a národní osvěty uzavřít na několik dnů všechny školy. Jako náhrada za zameškané hodiny v důsledku únorových mrazů bylo v dubnu nařízeno provizorně nahradit zameškané dny.²⁴⁸

Nový školní rok 1929/30 začínal změnou v organizaci tříd. Namísto dosavadního systému byla první třída rozdělena na část a, která byla určena jen pro první ročník a část b pro druhý ročník. Druhá třída se třetí byly sloučeny v jednu, ale výkazy a třídní knihy byly vedeny odděleně.²⁴⁹

4.10 Třicátá léta 20. století

Se začátkem nového desetiletí se objevila změna ve výuce náboženství. Nebylo již vyučováno jen náboženství římskokatolické (zpravidla zdejším farářem) a v době republiky zavedené náboženství československé (od sedmdesátých let 20. století se jedná o Církev československou husitskou), ale i náboženství českobratrské evangelické (to pro změnu většinou dojížděl vyučovat farář z Hořic v Podkrkonoší).²⁵⁰

V květnu 1933 proběhly opravy na školní budově, jelikož od poslední velké rekonstrukce uběhlo již mnoho let, avšak nyní nebylo nutné uskutečnit rozsáhlejší úpravy.

---

²⁴⁵ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 218.

²⁴⁶ Tamtéž, str. 219.

²⁴⁷ Tamtéž, str. 230.

²⁴⁸ Tamtéž, str. 252.

²⁴⁹ Tamtéž, str. 257.

²⁵⁰ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 3, Pamětní kniha 1930-1958, kn. č. 3, str. 5.

Rekonstrukci vedl zdejší rodák František Novotný z Nechanic. Finanční náklady, na kterých se podílely obce Dohalice, Horní Dohalice a Mokrovousy, činily zhruba sedm tisíc korun.²⁵¹ Další trhliny na školní budově iniciovaly novou drobnou rekonstrukci na podzim 1934. Stavitel Novotný byl zvolen i tentokrát. Náklady byly o více než dva tisíce nižší vzhledem k předcházející opravě.²⁵²

V sousedních Mokrovousích a u lesa Holá (Horní Dohalice) byla nalezena dvě kamenná kladívka jako pozůstatky mladší doby kamenné během školního roku 1934/5.²⁵³ Východní Čechy jsou významnou lokalitou nalezišť pravěkých kultur.

Školní rok 1937/8 se stal velice významným pro školu na Dohaličkách. Na tento rok připadlo výročí půl druhého století trvání zdejší školy (vzhledem k roku 1788). Místní školní rada, obec Dohalice, přískolené obce a místní spolky se rozhodly uspořádat slavnost s koncertem a doprovodným programem, ve kterém se měli angažovat žáci. Slavnost se měla konat na jaře. Bylo rozhodnuto, že školní budova musí být opět opravena. Později bylo určeno přesné datum konání výroční slavnosti, kterým byl 6. červen 1938. Politická situace, ale nebyla příznivá, a proto došlo k odložení oslav.²⁵⁴ Namísto toho byla uspořádána 16. června besídka, výtěžek z této akce byl věnován na obranu státu, což názorně ilustruje náladu plnou obav ve společnosti. Pro rozptýlení žáků byl pořádán jednodenní výlet na Chlum a do lesa Svíbu, aby jim byly připomenuty válečné události roku 1866.²⁵⁵

Místní školní rada rozhodla v listopadu 1938 o změnách týkajících se tříd. Bylo navrženo rozdělení první třídy do dvou samostatných místností, jelikož v jedné se tísnilo více než čtyřicet žáků (tento počet samozřejmě nelze srovnávat s obtížnou kapacitní situací, která panovala v předcházejícím století), což ale nebyl hlavní důvod k tomuto jednání. Zásadní pohnutkou k této změně byl fakt, že bylo potřeba umístit do škol učitelské žáky zbavené svého místa kvůli okupaci naší země. Problémem se samozřejmě stalo místo, neboť ve školní budově se nenacházela volná učebna. Zastupující řídící učitelka Vlasta Chmelařová se proto rozhodla přenechat velký pokoj ve svém bytě ke zřízení nově zřízené třídy.²⁵⁶ Vyučování v bytě zastupující řídící učitelky začalo počátkem ledna. O tomto opatření se uvažovalo nejdéle do konce školního roku 1938/9. Kantorem, který zde vykonával svou profesi, byl Josef Vítek. Dotyčný pocházel až z Horšovského

---

²⁵¹ SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 3, Pamětní kniha 1930-1958, kn. č. 3, str. 34.

²⁵² Tamtéž, str. 51.

²⁵³ Tamtéž, str. 52.

²⁵⁴ Tamtéž, str. 84.

²⁵⁵ Tamtéž, str. 85.

²⁵⁶ Tamtéž, str. 94.

Týna a před příchodem do Dohalic působil ve státní měšťanské škole v Liběchově, který se nacházel přímo za hranicemi protektorátu u řeky Labe (politický okres Dubá).²⁵⁷

V květnu 1939 došlo na založení rodičovského sdružení. Zajímavostí je, že ve funkci místopředsedy rodičovského sdružení byl zdejší farář František Řimek.²⁵⁸

První školní rok během nové války skončil již v sobotu 24. června 1939 rozdáváním vysvědčení.²⁵⁹

---

²⁵⁷ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 3, Pamětní kniha 1930-1958, kn. č. 3, str. 95.

²⁵⁸ Tamtéž, str. 98.

²⁵⁹ Tamtéž, str. 99.

5. Učitelé a okresní školní inspektoři

5.1 Učitelé

Ač je již v předchozích kapitolách pojednáno o osobě učitele několikrát, je vhodné připomenout některé další informace týkající se jejich profese. Jak je známo, zásadní vliv na osobu pedagoga měly liberální školské zákony z šedesátých let 19. století, kdy se objevují nové momenty v systému organizace, zabezpečení a dohledu nad školami a současně i nad vyučujícími.²⁶⁰ Reformy zajistily učitelům pevné místo v úřední hierarchii. Učitelé byli rozděleni do čtyř skupin (v roce 1893 přibyla ještě pátá): podučitelky a podučitelé, učitelky a učitelé, řídící učitelé a ředitelé (na měšťankách). Dále byla stanovena vrchní hranice počtu vyučovacích hodin týdně pro učitele, která představovalo 30 hodin, přičemž ve třídě mohlo být nanejvýš 80 žáků, což je dnes naprosto nepředstavitelné.²⁶¹

Než byl pedagog jmenován definitivním učitelem, trvalo určitou dobu než se tak událo. Během života každý kantor absolvoval několik profesních stádií. Prozatímním učitelem mohl být jmenován ten, kdo absolvoval učitelský ústav. Jeho finanční odměna činila 360 zlatých (po roce 1900 to bylo 720 Kč). Když si mladý učitel odbyl dvouletou praxi, tak se mohl přihlásit k tzv. učitelské zkoušce a následně se stal definitivním podučitelem. O místo definitivního podučitele bylo nutné zažádat. Jiná situace byla u budoucích kantorů, kteří neměli maturitní zkoušku, ti se totiž stávali pouze výpomocnými učiteli.²⁶² Během první republiky byl titul podučitele zrušen. Plat učitelů byl zvyšován pravidelně po pěti letech (tzv. kvinkvenálkami), po čase dokonce po třech letech. Naprosto běžnou skutečností, bylo časté stěhování učitelů. Dělo se tak proto, že jakmile chtěli postoupit na lepší místo, museli o něj žádat na různých školách i v jiných školních okresech a tudíž se museli často stěhovat. Pouze podučitel, který lepší místo nezískal nebo o něj nežádal, byl po deseti letech jmenován učitelem. V čele školy stál řídící učitel, u jednotřídních pak pouze správce školy.²⁶³

Obraz učitele byl dotvářen pro kantory typickým zájmem o hudbu, literaturu, historii (především regionální), také o kulturní život v obci a osvětu společnosti obecně. Dohaličtí učitelé nebyli výjimkou.

---

²⁶⁰ Pavla VOŠAHLÍKOVÁ, *Rákoska v dílně lidskosti: česká škola v 19. století očima účastníků*, Praha 2016, str. 77.

²⁶¹ Tamtéž, str. 82.

²⁶² SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 1, kart. 1, Školská reforma II., str. 3.

²⁶³ Tamtéž, str. 4.

5.1.1 František Matějovský

František Matějovský se stal řídícím učitelem ve škole na Dohaličkách 9. března 1872, jakmile přísahal zemské c. k. školní radě. Na své nové působiště nastoupil 25. května 1872. Dne 29. dubna 1873, tedy zhruba rok potom, co byl jmenován do funkce řídícího učitele, zakládá novou školní kroniku, kde mimo jiné uvádí i svůj životopis.²⁶⁴

Narodil se dne 23. března 1838 v Nechanicích. Velkou roli v přípravě na studium jeho budoucí profese učitele měl kantor Václav Kalenda z Kuklen (dnes součást Hradce Králové). Nižší reálnou školu absolvoval v Neubau ve Vídni s vyznamenáním. Poté začal navštěvovat vídeňský učitelský ústav u sv. Anny. Když dokončil první roční kurz učitelského ústavu, nastoupil ve školním roce 1858/9 na své první podučitelské místo do Holohlav. Jeho roční plat činil 33 zlatých a 36 krejcarů. Další školní rok 1859/60 působil jako podučitel na hlavní škole v Novém Bydžově. V září 1860 se František Matějovský navrátil zpět do Vídně, kde pokračoval studiem druhého ročního kurzu v tamním učitelském ústavu. Po dokončení tohoto ročníku byl již skutečným podučitelem ve škole na Dohaličkách, jednalo se o školní rok 1861/2. Jeho roční plat byl v té době již 120 zlatých. Přestože jeho plat od doby, kdy ještě studoval na vídeňském učitelském ústavu, vzrostl téměř čtyřnásobně, tak si musel přivydělávat soukromým doučováním úřednických dětí z cukrovaru a ze zámku ve Stračově. Za soukromé doučování dostával stravu a 15 zlatých měsíčně. Na Dohaličkách zůstal celkem tři roky, než se opět vrátil do Vídně. Dne 1. října 1864 se stal podučitelem na hlavní škole v Hernalsu (17. vídeňský městský okres). V květnu roku 1865 úspěšně vykonal zkoušky a obdržel vysvědčení o učitelské způsobilosti pro hlavní školy a stal se skutečným učitelem na hlavní škole v Hernalsu, kde zůstal po dobu sedmi let. Dne 25. října 1866 si vzal za ženu Františku, dceru Václava Dostála, měšťana v Kostelci nad Orlicí.²⁶⁵ Františka rozená Dostálová se narodila 31. května 1841 v Kostelci nad Orlicí.²⁶⁶ Z vlastní vůle žádal o místo na venkovské škole, a tak František Matějovský 1. října 1871 obdržel místo učitele na dívčích školách v Litomyšli. Současně se stal i choralistou při děkanském chrámu Páně. Vyučoval též hudbu a zpěv na městské vyšší reálce v Litomyšli. Již v únoru roku 1872 byl povolán na místo řídícího učitele do školy na Dohaličkách. Na toto místo nastoupil, ale až 25. května, jelikož nejdříve musel opustit předchozí učitelské místo.²⁶⁷

---

²⁶⁴ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 7.

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ SOKA Hradec Králové, Sčítací operát obce Dohalice z roku 1890.

²⁶⁷ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 7.

Škola na Dohaličkách měla číslo popisné 2, kde měl řídící Matějovský svůj byt. Byt obýval spolu se svou ženou Františkou, jež se starala o domácnost, domácí hospodářství a ve škole pomáhala jako industriální učitelka. Byt s nimi sdílel i jejich syn Bedřich, narozený 5. ledna 1873 na Dohaličkách a toho času studující na gymnáziu. Pan řídící si mohl dovolit služebnou, kterou byla Františka Absolonová z Nového Hradce Králové, narozená tamtéž 14. února 1873.²⁶⁸ František Matějovský se svojí ženou kromě syna Bedřicha zplodil i dceru Marii, která přišla na svět 25. května 1868. Marie Matějovská se v jednadvaceti letech provdala za dvaadvacetiletého podučitele Aloise Kračmara, který tou dobou působil sice v Nepasicích, ale ještě v minulém roce vyučoval na Dohaličkách. Jejich sňatek proběhl 9. března 1889. Oddal je zdejší farář Jan Macháček.²⁶⁹ Nejasné je jen přesné místo sňatku, jelikož na konci osmdesátých let byl kostel téměř před sesunutím.

Industriální učitelkou, která měla v popisu práce vyučovat ženským ručním pracím, byla paní Františka od 1. září 1873 s nárokem na odměnu 50 zlatých ročně. Od 21. července 1887 byla zvýšena roční odměna industriálních učitelek na 162 zlatých. Vyučovalo se po třech hodinách týdně.²⁷⁰

Rok 1899 nezačal a ani neskončil pro Františka Matějovského šťastně. Hned počátkem roku ulehl z důvodu těžkého zápalu plic, ze kterého se léčil až do Velikonoc. Podle řídícího vlastních slov za zotavení vděčí své obětavé manželce starající se o jeho zdraví ve dne i v noci. V době absence řídícího, se v první třídě vyučovalo pouze dopoledne, kdy se během výuky střídali ostatní kantoři.²⁷¹ Dne 4. prosince 1899 zasáhlo pana řídícího F. Matějovského velké neštěstí, po dlouhé a bolestné nemoci mu zemřela manželka Františka. Stalo se tak po desáté hodině dopolední.²⁷² V tomto roce také onemocněl pan řídící, nastaly tak proto změny ve vyučování. Následkem nemoci byl nucen vzdát se v lednu 1900 služby chorální.²⁷³ Dne 26. září 1903 František Matějovský ale onemocněl tak vážně, že se musel dalšího působení v pozici řídícího učitele vzdát. Koncem měsíce listopadu se na radu lékaře odstěhoval do Hradce Králové, kde podstupoval další léčbu. Žádost na odchod do výslužby si podal dosavadní řídící Matějovský 5. března 1904 a na základě toho byl dán do výslužby k 1. květnu téhož

---

²⁶⁸ SOKA Hradec Králové, Sčítací operát obce Dohalice z roku 1890.

²⁶⁹ SOA Zámorsk, Matrika oddaných Dohaličky 1858-1907, str. 9.

²⁷⁰ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 53.

²⁷¹ Tamtéž, str. 66.

²⁷² Tamtéž.

²⁷³ Tamtéž, str. 66-67.

roku.²⁷⁴ Poslední čtyři roky života prožil na doporučení lékaře v Hradci Králové, kde žil u své dcery.

Někdejší řídící učitel na Dohaličkách František Matějovský zemřel po delší nemoci v nemocnici v Hradci Králové. Bohužel se setkáváme se třemi různými verzemi data úmrtí a pohřbu. Pamětní deska na náhrobním kameni odkazuje na datum 23. října 1907. Matrika zemřelých uvádí jako datum smrti 24. říjen 1907 a jako datum pohřbu 26. říjen. Poslední a z mého pohledu nejméně důvěryhodným pramenem je školní kronika, která oznamuje úmrtí Františka Matějovského až k 23. listopadu 1907 a datum pohřbu k 25. listopadu. V Dohalicích prožil více než 30 let. Byl pochován na dohalickém hřbitově po boku své ženy Františky.²⁷⁵

Fotografie s portréty manželů Matějovských můžeme najít na náhrobním kameni jejich společného hrobu na hřbitově na Dohaličkách. Stejnou podobiznu Františka Matějovského zařadil do své knihy Nechanice nad Bystřicí: minulostí do přítomnosti, východočeský historik Josef Pešek.²⁷⁶

V osobní pozůstalosti řídícího učitele Václava Deyla najdeme vzpomínky na některé ze svých kolegů ve škole na Dohaličkách. Nechybí tedy ani vzpomínky na Františka Matějovského z doby, kdy na Dohaličkách Deyl působil ještě jako podučitel. Když se tito dva kantoři setkali, byl Matějovský již vdovcem. Jako řídící učitel mohl bydlet přímo ve škole, on se tam ale sám bál, proto nechal přehradit kuchyň laťovou příčkou a umístil tam Vacka, který byl prozatímním učitelem před Václavem Deylem. Po nástupu Deyla, který ve škole nebydlel, obývala pokoj po Vackovi dcera posluhovačky Hanouskové. Je zde také uvedeno, že se tehdejší řídící učitel, čas od času nepodepisoval jako František Matějovský, ale používal pseudonym Matěj Ouský. Pan řídící byl vždy nakloněn různým šprýmům a klepům. V místním kostele hrál na varhany, ale později byl vystřídán učitelem Františkem Česákem.²⁷⁷

Václav Deyl uvádí i úsměvnou příhodu, kterou dokonce vyličil ve Východočeském vysílači v Hradci Králové 18. července 1946: „Vzpomínám na inspekci, kterou prováděl insp. Dunovský. Pan řídící Matějovský přišel nahoru, vyvolal mne ze třídy a cosi mi vypravoval. Najednou si vzpomněl, že by mohl jít posel a šel dolů. Ve dveřích se srazil s inspektorem. Vešli oba do první třídy a řídící ihned začal učit. V konferenci, která hned

²⁷⁴ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 78.

²⁷⁵ Tamtéž, str. 102 a SOA Zámorsk, Matrika zemřelých Dohaličky 1851 – 1907, str. 20.

²⁷⁶ SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 5, Další učitelská místa – Stěženy, Dohaličky, Praskačka, kart.1, str. 156.

²⁷⁷ Tamtéž, str. 155.

po inspekci následovala, pravil inspektor řídícímu: „Pane řídící, vy jste nezačal učit, pokud jsem nepřišel, ač bylo již dávno osm hodin.“ Pan řídící tvrdil, že ano. „Vždyť děti stávaly a sepínaly ruce, aby se modlily.“ (Tehdy vyučování začínalo a končilo modlitbou.) Pan řídící neodpověděl. Pak chtěl viděti „Index normalí“, kterou pan inspektor na okrese - dle středních škol – zavedl. Pan řídící prohledal skříň, prohledal stolek i pokojík šel prohlédnouti, ale knihu nenalezl, ač tvrdil, že den před tím do ní psal. Jak jí měl nalézt, když ji vůbec neměl.“²⁷⁸

Řídící učitel František Matějovský vedl školu na Dohaličkách celých 31 let. Za tu dobu vykonal pro školu mnoho dobrého, s velkou láskou se staral o své žáky a snažil se o rozkvět zdejší školy. Zanechal po sobě velice pečlivě vedenou školní kroniku, ve které můžeme najít nejen školy týkající se záznamy, ale dále také historii obce a panství či vlastnoručně nakreslený obrázek Dohaliček, čímž předčil spoustu svých předchůdců i nástupců.

5.1.2 Václav Deyl

Budoucí dohaličský řídící učitel se narodil do katolické rodiny 9. března 1878 v obci Lukavec u Hořic v domě č. p. 46. Jeho otcem byl Václav Deyl, učitel z Červené Třemešné. Učitelská profese v jejich rodině byla tradicí, jelikož již Václavův děd Josef Deyl byl učitelem v Chroustově č. p. 30. Babička malého Václava se jmenovala Johanna a byla dcerou Antonína Mejstříka, domkaře ze Smidar č.p. 48.²⁷⁹ Matkou Václava byla Rosa, dcera Tobiáše Jenče, který byl zahradníkem ve Stračově č.p. 4 a Albiny, dcery Ferdinanda Kneifla z Borohrádku č.p. 42.²⁸⁰ U porodu byla přítomna zkoušená bába Anna Hrnčířová z Lukavce. Malý Václav dostal při křtu, který proběhl druhý den po narození 10. března 1878, druhé jméno Ladislav. Křest provedl kaplan Josef Matoušek. Kmotry byli děd Josef Deyl a babička Albina Jenčová. Křestní list byl Václavu Deylovi vydán 14. července 1893, jak je uvedeno v matrice.²⁸¹

Obecnou školu navštěvoval v Číbuži a Červené Třemešné. V Hořicích v Podkrkonoší docházel do školy měšťanské. Učitelský ústav v Hradci Králové absolvoval v letech 1893 – 1897, kde složil i v listopadu 1899 zkoušku způsobilosti.²⁸²

²⁷⁸ SOkA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 5, Další učitelská místa – Stěženy, Dohaličky, Praskačka, kart.1, str. 154-155.

²⁷⁹ SOA Zámorsk, Matrika narozených Lázně Bělohrad 1842-1903, str. 196.

²⁸⁰ Tamtéž.

²⁸¹ Tamtéž.

²⁸² SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 208.

Ze vzpomínek Václava Deyla se dozvídáme o situaci abiturientů gymnázií či reálných škol toužících po učitelské kariéře. Nejdříve mohli být jmenováni jen výpomocnými učiteli, ale jakmile úspěšně složili doplňovací maturitní zkoušku a absolvovali roční praxi, postupovali na místo zatímního podučitele nebo učitele. První povinností abiturienta, který hledal po složení maturity zaměstnání, bylo několikanásobné opsání svého maturitního vysvědčení. Kopie vysvědčení bylo nutné nechat potvrdit u soudu. Následně je buď mohli zaslat na různé okresní rady, anebo osobně navštěvovat školní inspektory.²⁸³ Nejběžnější bylo to, že budoucí učitel získal své první místo v tom c. k. okresním hejtmanském, ve kterém i bydlel. Václav Deyl získal své první zaměstnání od školního inspektora Dunovského úřadujícího ve vlastním bytě na Komenského třídě v Hradci Králové. Na konci 19. století nebyla ještě agenda natolik rozsáhlá, proto inspektor nepotřeboval písaře a mohl tak svépomocí vykonávat úřad ve svém vlastním bytě. Spolu s Václavem se o zaměstnání ucházeli další dva zájemci. Každý z nich byl dosazen do jednoho ze tří okresů tvořících Královéhradecké hejtmanské a současně i školní okresní výbor. Jednalo se o soudní okresy královéhradecký, nechanický a hořický. Právě v posledně jmenovaném okrese našel své místo Deyl, jednalo se o Chodovice (součást Holovous).²⁸⁴ Deyl byl ustanoven prozatímním podučitelem s ročním platem 360 zlatých.²⁸⁵

Místo prozatímního podučitele bylo neoblíbenou pracovní pozicí, jelikož takový pedagog mohl být každou chvíli přeložen tam, kde byl v tu chvíli potřebnější. Václav Deyl měl štěstí, jelikož byl tři roky na stejné škole. Způsobila to situace, kdy Deyl držel definitivu jiného učitele, který tou dobou zatímně vyučoval na měšťanské škole. Dotyčný nebyl na měšťanské škole jmenován definitivně, takže mu musela být držena definitiva na předešlé škole a ta byla obsazena jen prozatímně.²⁸⁶ Mladý Deyl si opatřil ubytování se starším kolegou v pokojí přímo ve školní budově. Na stravu docházel k řídícím. Sešlo se jich tam každý den mnoho, jelikož krom jeho osoby se zde stravovali další dva kolegové. Jeden z nich byl o čtyři roky starší než Václav a byl ženatý s dcerou řídících.²⁸⁷ Postupem času se Deyl stal členem učitelského spolku a odběratelem učitelského časopisu.²⁸⁸

---

²⁸³ SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 1, kart. 1, Vlastní vzpomínky na dobu učitelování II., str. 2.

²⁸⁴ Tamtéž, str. 3.

²⁸⁵ Tamtéž, str. 4.

²⁸⁶ Tamtéž, str. 7 – 8.

²⁸⁷ Tamtéž, str. 8.

²⁸⁸ Tamtéž, str. 12.

Deylovým spolužákem byl známý český spisovatel, archeolog a také pedagog Eduard Štorch (1878 – 1956).²⁸⁹ Eduard Štorch se narodil v Ostroměři, kde jeho otec pracoval jako dozorce parního stroje ve vodárně. Budoucí učitelé Deyl a Štorch spolu skládali maturitní zkoušku. Štorch se proslavil především jako spisovatel knih pro mládež z dob pravěku, jedna z nejznámějších prací se jmenuje *Lovci mamutů*.²⁹⁰ V minulosti byl velký problém s ubytováním učitelů. Eduard Štorch, jak píše Deyl, vymyslel vhodné řešení neútesné situace, které dokonce nechal otisknout ve „Školském Obzoru“. Deyl na návrh vzpomíná takto: „Napsal, že by měl být pro mladé prozatímní podučitele zakoupen vůz, jakého používají komedianti na svých cestách. A aby si lidé nemysleli, že už zase do vesnice komedianti přijeli, ale poznali, že to přijel učitel, aby byl na voze namalován znak říše Rakouské – uherské – dvouhlavý orel.“²⁹¹ Štorch získal odměnou za pobuřující článek výpověď ze služeb okresního školního výboru v Hradci Králové. Další místo získal až na Kladensku v hornickém prostředí.²⁹²

V matrice se zápisem o narození řídícího Deyla můžeme dále nalézt poznámku, že Václav Deyl vystoupil z církve a je bez vyznání. Informace je zapsána k datu 4. října 1920 a vztahuje se k okresnímu hejtmanství v Hradci Králové.²⁹³ Z jeho sepsaných vzpomínek vyplývá, že jeho vztah k církvi i v době monarchie byl poněkud chladný a že víra je věcí zcela soukromou, což dokládá na několika historkách. Když byl ještě studentem královéhradeckého učitelského ústavu, nezdřáhal se spolu se spolužáky ani zesměšňování panovnického domu na půdě kostela: „Vzpomínám, jak jsme jednou zpívali hymnu – bez nějakého ujednání předem – za studií v kostele Jana Nepomuckého v semináři, kde bývali naše školní mše. Zpívali jsme: Zachovej nám, Hospodine, nyní jsme se úplně odmlčeli a slovo ‚císaře‘ zpívali jen páni profesori a zase hlučně zazpívali ‚a naši zem‘. Ku konci sloky jsme zpívali: Říš rakouská hned pomine – místo nepomine a končili jsme sláva, vlasti, a slovo císaři zase nezpívali. Žádný z profesorů se ani neohlédl, mimo studenty nikdo na naši mši nechodil. Teprve cestou z kostela jsme si uvědomili, co jsme provedli. Mohl být učitelský ústav rozpuštěn, profesori přeloženi, poněvadž ručili za výchovu atd. Nejvíce nás překvapilo, že nebylo vyšetřování, z profesorů a cvičných učitelů se nikdo ani sebe menším slovíčkem nezmínil. Až po delší době ředitel při své

---

²⁸⁹ Jan NOVOTNÝ, Jana BRABENCOVÁ, Marie MAKARIUSOVÁ a Gustav NOVOTNÝ, *Biografický slovník českých zemí: heslář, Část 4, S-Ž*, Praha 2000.

²⁹⁰ SOA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 1, kart. 1, Vlastní vzpomínky na dobu učitelování II., str. 6.

²⁹¹ Tamtéž, str. 6 - 7.

²⁹² Tamtéž, str. 7.

²⁹³ SOA Zámorsk, Matrika narozených Lázně Bělohrad 1842-1903, str. 196.

hodině jaksí mimochodem řekl: „To jste mne pěkně prohnali. To bylo dopisů, než se vše urovnalo.“ Tedy nějaký udavač přece byl.²⁹⁴

Rovněž přiznává několik roztržek (nejen kvůli víře) s katechety z dob svých pedagogických začátků: „Náboženství učil staříčkový osobní děkan. Ten šňupal. Také řídící šňupal. O něm pan děkan říkával: „Copak on, jemu nos drží, ale mně už nedrží.“ A nedržel. Když zapisoval učebnou látku, ostatně on se jen podepsal a vyplnil datum, vypadlo mu všechno, co měl v nose do třídní knihy. Kapesníkem to vytřel, vlastně rozmázl po celé straně. Jak ta stránka vyhlížela a jak se na ní psalo, je snadné si domyslet. Při vší úctě ke stáří jsem mu to slušným způsobem vytkl. Poradil jsem mu, aby si přidržel kapesník u nosu, až bude psát do třídní knihy. Pan děkan se urazil a stěžoval si řídícímu, že ti mladí nemají žádnou úctu ke stáří. „Rozlil jsem si u něho ocet“ a pohlížel na mne jako na nepřítele. Netrvalo to dlouho a pan děkan si přišel stěžovat do měsíční konference, že ho nezdravím. To byla pravda. Několikrát jsem pozdravil a pan děkan neodpověděl. Usoudil jsem z toho, že o můj pozdrav nedbá. Řídící to rozsoudil: Když mu neodpovídáte, nebude vás zdravit. Ostřejší srážka se stala v létě. Pan děkan vyběhl z IV. třídy rozčilen a běžel k řídícímu. „Žáci ve IV. třídě si ze mě dělají blázna a já je nemohu učit. To je jistě ten mladý učitel navádí.“²⁹⁵ Tyto vzpomínky se vztahují k prvnímu učitelskému místu mladého Václava Deyla na škole v Chodovicích. Další rozkol s knězem potkal později Deyla i na Dohaličkách, kde učil náboženství farář Douda. Jejich spor se udál následovně: „ (...) se velmi rozčílil, když jsem vyvěsil tabulku s nápisem „V práci a vědění je naše spasení.“ Jen v římskokatolické církvi je spasení. Ve třídě huboval, a když pak dal žáku Hanouskovi opakovat, čemu učil, opakoval mu tento vše, co řekl o té tabulce. Nikoliv to, co učil před tím. Rozčílil se tím více.“²⁹⁶ Na drobných roztržkách mladého učitele Deyla je dobře vidět, jaký vztah vládl mezi kostelem a školou. Tento vztah zřejmě pramenil z dob, kdy dohled nad školou patřil buď církvi, anebo státu. V době faráře Doudy už církvi náležela jen výuka náboženství. Navíc škola na Dohaličkách již dávno nebyla farní, ale naopak obecná.

Ve škole na Dohaličkách se mladý Václav prvně objevuje v roce 1900, kdy zde od 1. září přijímá místo definitivního učitele. Do Dohalic přišel ze školy v Chodovicích

---

²⁹⁴ SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 1, kart. 1, První učitelské místo III., str. 1 – 3.

²⁹⁵ Tamtéž, str. 7 – 9.

²⁹⁶ SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 5, kart. 1, Další učitelská místa – Stěžery, Dohaličky, Praskačka, str. 156.

nedaleko Hořic v Podkrkonoší.²⁹⁷ Václav Deyl si našel byt v Dolních Dohalicích u p. Krejčího, vyhlédnutý byt byl však uvolněn až 1. října.²⁹⁸

Od 1. května 1901 je Deyl přesunut do třesovické školy, aby tam též zastával místo definitivního učitele.²⁹⁹ V Třesovicích zůstal deset let a čtyři měsíce. Dalším učitelským místem byla Praskačka, kde prožil dva roky a osm měsíců. Posledním místem před postem řídícího učitele na Dohaličkách byla Výrava. Ve Výravě byl po jedenáct let a čtyři měsíce definitivním ředitelem. Na začátku školního roku 1925/6 byl Václav Deyl již řídícím učitelem zde na Dohaličkách, kde setrval až do svého odchodu na odpočinek.³⁰⁰ Na počátku prázdnin 1925 se Deyl opět stěhoval na Dohaličky, dalším místem jemu nabízeným, byla čtyřtřídní škola v Číbuži.³⁰¹

Dne 25. srpna 1900 se dvaadvacetiletý Václav oženil s Miladou rozenou Malou, dcerou kováře v Holovousích.³⁰² Milada se narodila 28. září 1882 v Holovousích.³⁰³ Milada Deylová postupně přivedla na svět pět dětí. První čtyři se narodily v Třesovicích, kde v tu dobu Václav Deyl vyučoval. Syn Zdeněk přišel na svět v roce 1902.³⁰⁴ Jako druhorozený se narodil o tři roky později syn Václav.³⁰⁵ Dalším synem byl Ladislav narozený roku 1906.³⁰⁶ Čtvrtým chlapcem byl Oldřich, který přišel na svět v roce 1909. Posledním potomkem manželů Deylových byla dcera Milada, narozená v roce 1915 ve Výravě.³⁰⁷

Po odchodu z Dohalic se manželé Deylovi v roce 1937 přestěhovali do Hradce Králové, kde žili až do konce života ve čtvrti Pražské Předměstí. Bývalý řídící učitel Václav Deyl zemřel 17. dubna 1961 v královéhradecké nemocnici.³⁰⁸

---

²⁹⁷ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 67.

²⁹⁸ SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 5, kart. 1, Další učitelská místa – Stěžery, Dohaličky, Praskačka, str. 149.

²⁹⁹ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 69.

³⁰⁰ Tamtéž, str. 208.

³⁰¹ SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 14, kart. 1, Pobyty v Dohalicích, str. 459 – 460.

³⁰² SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 5, kart. 1, Další učitelská místa – Stěžery, Dohaličky, Praskačka, str. 149.

³⁰³ SOKA Hradec Králové, Sčítací operát obce Dohalice z roku 1900.

³⁰⁴ SOA Zámorsk, Matrika narozených Třesovice 1852-1908, str. 165.

³⁰⁵ Tamtéž, str. 171.

³⁰⁶ Tamtéž, str. 177.

³⁰⁷ SOKA Hradec Králové, Archiv obce Dohalice, inv. č. 6, Matrika příslušníků obce 1930 - 1947, kn. č. 6.

³⁰⁸ SOKA Hradec Králové, Městský národní výbor Hradec Králové, inv. č. 1625, Přihláška trvalého pobytu občana.

5.1.3 Další dohaličtí učitelé

Díky vzpomínkám Václava Deyla, které se nachází v královéhradeckém okresním archivu, se dozvídáme i podrobnosti z každodenních životů jeho zdejších kolegů. Tyto osobnější informace nám tak mohou pomoci blíže si představit běžný život kantorů na počátku 20. století.

Konkrétně blíže mluví o budoucím řídícím učiteli Václavu Grohovi, narozeném 27. listopadu 1858 v Holovousích³⁰⁹, který byl ubytován v prvním patře Kadečkova (Peškova) hostince č. p. 18 v Dolních Dohalicích. Byt to byl dle popisu velmi slušný s okny do polí, ale problémem byl hluk během tanečních zábav ozývajících se z vedlejšího tanečního sálu, který nedal učiteli Grohovi spát. Na stravu docházel do sousední Sadové, jelikož byl starý mládenec. Deyl neopomněl popsat tajemství, jež mu Václav Groh svěřil: „Když jsem mu jednou řekl, že se mluví o jeho ženitbě, ukázal na dva chlapce, kteří před námi šli do školy. „To jsou moji synové a kvůli nim se neožením.“ Byli to synkové paní Tiché, která byla široko daleko známá pode jménem „černá růže“ a manželskou věrnost brala jen na lehkou váhu, v čemž její muž jí nezůstal dlužen. Původně byl obuvníkem, pak měli najmutý hostinec Kadečkův a konečně hostinec „na bojišti“ v Sadové. Také u Groha, který se později stal řídícím v Dohaličkách a bydlel ve škole, byla, když umíral.“³¹⁰ Rakovina střev vzala Václavu Grohovi život v adventním čase 9. prosince 1906. O dva dny později mu byl vystrojen pohřeb farářem Doudou.³¹¹ Václav Groh našel místo posledního odpočinku na hřbitově na Dohaličkách v blízkosti manželů Matějovských.

Stejně jako oba Václavové i další kolega František Česák bydlel v Dolních Dohalicích avšak v hostinci u Růžičků č. p. 23 (kde bylo svého času sídlo spolku pro udržování pomníků na bojišti Královéhradeckém).³¹² František Česák se narodil 20. dubna 1861 v Račicích nad Trotinou.³¹³ Shodně se i Česákův byt nacházel v prvním poschodí, ale měl štěstí, jelikož taneční sál byl umístěn do přízemí. Učitel Česák byl ženat a měl jediného synka Zdeňka, který měl několikrát zápal mozkových blan, což zanechalo rozsáhlé následky na jeho psychickém zdraví.³¹⁴ Učitel Deyl popisuje dopady zápalu

³⁰⁹ SOKA Hradec Králové, Sčítací operát obce Dohalice z roku 1900.

³¹⁰ SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 5, kart. 1, Další učitelská místa – Stěžery, Dohaličky, Praskačka, str. 152 – 153.

³¹¹ SOA Zámorsk, Matrika zemřelých Dohaličky 1851 – 1907, str. 20.

³¹² SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 5, kart. 1, Další učitelská místa – Stěžery, Dohaličky, Praskačka, str. 152 – 153.

³¹³ SOKA Hradec Králové, Sčítací operát obce Dohalice z roku 1900.

³¹⁴ SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 5, kart. 1, Další učitelská místa – Stěžery, Dohaličky, Praskačka, str. 152 – 153.

mozkových blan na Zdeňka následovně: „ (...) byl úplný idiot. Nechávali ho hrát si v otevřeném okně v I. poschodí – snad doufali, že spadne a zabije se (lidé jim to měli za zlé), ale nestalo se tak. V žádném ústavě ho nepřijali, poněvadž se podělával. Teprve za mnoho let měli dcerušku. (...) Penzi trávil Česák v Hradci Králové, kde měl podíl na družstevním domě. Poněvadž tušil, že zemře, postaral se o syna Zdeňka tím způsobem, že ho dal do kteréhosi ústavu a složil značný kapitál, který po smrti Zdeňka zůstane ústavu. Ten však po roce zemřel.“³¹⁵ Jeho žena Marie byla dcerou obchodníka Laušmanna z Hněvčevsi, kde dříve učil. František Česák se velmi svědomitě věnoval dohalickému divadlu. Později si vystavěl vlastní domek v místech mezi tratí a Dohaličkami. Když se od Dohalic odškolily Mžany, bylo Česákovi nabídnuto místo řídícího na nově vzniklé škole, tudíž se musel ze svého domku odstěhovat, jelikož bylo běžné, že řídící učitel obýval školní byt.³¹⁶ Česákova dcera Marie se provdala za úředníka a „aby měla zvláštnosti“, tak byla oddána v kapli na Kunětické hoře u Pardubic. Též víme, že manželka Františka Česáka byla živa ještě v létě 1952.³¹⁷

5.2 Školní okresní inspektoři

Funkce školního inspektora v každém školním okrese vznikla z rozhodnutí ministra vyučování. Okresní školní inspektor se stal členem okresních školních rad. Byl volen na dobu šesti let. Normální školní fond hradí potřebné finance, pokud je inspektorem bývalý učitel na škole národní nebo měšťanské a státní pokladna je-li jmenovaný inspektor státním zaměstnancem.³¹⁸

První c. k. okresní školní inspektor na Královéhradecku, o kterém se dozvídáme z dohalické školní kroniky se jmenoval Karel Jelínek.³¹⁹ Inspektor Jelínek byl zároveň i knězem, což byl pozůstatek z dob, kdy škola podléhala církvi.³²⁰ Karla Jelínka chystajícího se odejít na odpočinek vystřídal k datu 1. září 1887 Josef Černý, gymnaziální profesor v Hradci Králové.³²¹ Od roku 1890 byl královéhradeckým inspektorem Jan

---

³¹⁵ SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 9, kart. 1, Vyprávění o některých lidech z Dohalic a okolí, str. 717 – 718.

³¹⁶ SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 5, kart. 1, Další učitelská místa – Stěžery, Dohaličky, Praskačka, str. 152 – 153.

³¹⁷ SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 9, kart. 1, Vyprávění o některých lidech z Dohalic a okolí, str. 718 - 719.

³¹⁸ *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí: Šestý díl*, Praha 1893, str. 562.

³¹⁹ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2.

³²⁰ SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 1, kart. 1, Školská reforma II., str. 5.

³²¹ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 39.

Dunovský.³²² Dalším inspektorem se stal od školního roku 1904/5 Alois Krčmář.³²³ Nový inspektor byl dříve učitel obecné školy a potom učitel tělocviku na reálce.³²⁴ Od 1. ledna 1924 byl pak okresním školním inspektorem Jindřich Štál, dříve okresní školní inspektor v Novém Městě nad Metují.³²⁵ Inspektor Štál odešel ze státní služby 1. března 1936.³²⁶

---

³²² SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 45.

³²³ Tamtéž, str. 84.

³²⁴ SOkA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 1, kart. 1, Školská reforma II., str. 5.

³²⁵ SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 200.

³²⁶ Tamtéž, str. 63.

6. Obecná škola ve Mžanech - „Našim dítkám“

Mžanské školou povinné děti dlouho ve své obci, která byla od roku 1829 majetkem Františka Arnošta hraběte z Harrachu, neměly vlastní školu.³²⁷ Od roku 1788 navštěvovaly školu na Dohaličkách vystavěnou Tobiášem Gräetzelem z Gränzensteinu. Jednalo se o dřevěnou chalupu, která nahradila dosavadní vyučování po hospodách a dalších nestálých místech v Dohalicích a Sadové.³²⁸ Tuto školní budovu navštěvovali nejen dítká dohalická a mžanská, ale i děti z Mokrovous, Třesovic a Sadové.³²⁹

Mžany jsou od Dohaliček vzdáleny zhruba 3 km. Cesta ze Mžan do dohalické školy v období tepla a sucha trvala po polní pěšině více než půl hodiny. V zimě byla cesta zneprůchodněna nepříznivým počasím, ovšem větší trápení přicházelo s jarem, kdy se rozlévala řeka Bystřice do údolí mezi Dohaličky a Mžany.³³⁰ Docházelo i k takovým situacím, že otcové museli svoje dítká přenášet přes vodu na zádech. Při velkém rozvodnění řeky Bystřice nastával velký problém s možnostmi jak vodu překonat a dostat se do školy. Není divu, že tyto komplikace často způsobovaly únavu i onemocnění žáků.³³¹

Postupem času se tedy začalo uvažovat o stavbě školní budovy ve Mžanech. K odškolení od Dohalic došlo v roce 1907. V tuto dobu nastala pro odškolení Mžan vhodná příležitost, jelikož se připravovala rekonstrukce dohalické školy, která svému účelu sloužila již 42 let. Valná schůze pořádaná pro občany Mžan, kde bylo odsouhlaseno, že se započne se stavbou nové budovy, se konala 20. června 1907.³³² Schůze obecního výboru proběhla o čtyři dny později a bylo zde usneseno, že má být zřízena vlastní jednotřídní budova. Následující den byla o této záležitosti dána vyhláška. Žádost za odškolení od Dohaliček a povolení k výstavbě vlastní školní budovy c. k. okresní školní radě v Hradci Králové byla předána 7. srpna 1907.³³³

Odškolení obce Mžany ze školní obce Dohaličky a povolení k výstavbě veřejné samostatné jednotřídní obecné školy bylo povoleno výnosem c. k. zemské školní rady ze dne 3. října 1908. Tímto krokem byly započaty přípravné práce k vystavění školní

---

³²⁷ DEYL, Václav. Obecná škola ve Mžanech. *Královéhradecko: vlastivědný sborník pro školu i dům*. Hradec Králové, 1940, 18(2).

³²⁸ Tamtéž.

³²⁹ Tamtéž.

³³⁰ Tamtéž.

³³¹ Tamtéž.

³³² Tamtéž.

³³³ Tamtéž.

budovy.³³⁴ Nová školní budova měla nést název „Jubilejní škola císaře a krále Františka Josefa I.“.³³⁵ Později bylo rozhodnutí o vybudování jednotřídní školy pozměněno na dvoutřídní, jelikož se brzy ukázalo, že varianta jednotřídní by byla nedostačující. Se změnou koncepce školy na dvoutřídní souviselo také to, že k Mžanům bude přiškolená Sadová. Stavba mžanské školy započala 5. dubna 1909. Základní kámen byl položen pouze v přítomnosti obecního zastupitelstva. V upomínku na tento památný den byla do základu vložena pamětní listina a drobné mince. Výstavba mžanské školy probíhala velice rychle, a tak mohli žáci ze Mžan začít nový školní rok 1909/10 ve vlastní škole. Klíče od školy předal mžanský starosta Josef Dušek novému správci školy Františku Česákovi, který do té doby působil v dohalické škole. Vyučování bylo započato dne 11. září 1909. Do nové školy nastoupilo toho roku celkem 75 dětí. Starosta Josef Dušek (rolník, č. p. 4) se současně stal prvním předsedou místní školní rady ve Mžanech.³³⁶

Počet dětí ve škole s každým rokem stoupal. Do Mžan byla přiškolená i osada Sadová. Dne 29. března 1909 byla totiž podána žádost zemské školní radě o přeškolení z Dohalic do Mžan. Žádost byla schválena 20. července 1910. Přestože se tato změna nezamlouvala dohalickým, tak nic jiného v cestě nestálo, naopak i vzdálenost pro docházku do školy byla kratší. Děti ze Sadové se prvně účastnily výuky ve mžanské škole odpoledne 20. ledna 1911.³³⁷

Základní škola ve Mžanech funguje do dnešních dnů. Stále ji navštěvují i školou povinné děti ze sousední obce Sadová.

---

³³⁴ DEYL, Václav. Obecná škola ve Mžanech. *Královéhradecko: vlastivědný sborník pro školu i dům*. Hradec Králové, 1940, 18(2).

³³⁵ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 108.

³³⁶ Tamtéž.

³³⁷ DEYL, Václav. Obecná škola ve Mžanech. *Královéhradecko: vlastivědný sborník pro školu i dům*. Hradec Králové, 1940, 18(2).

7. Místní školní rada

Místní školní rady byly nejnižším školským úřadem zřizovaným po přijetí liberálních školských zákonů na konci šedesátých let 19. století. Jejich hlavním posláním bylo dozírat na národní školy. K jejich zřízení došlo v každé obci, kde se nacházela škola. Dvě místní školní rady v jedné obci bychom hledali v oblastech, kde bylo nutné vydržovat českou i německou školu. V čele místní školní rady stál předseda, mezi další členy patřilo několik zástupců obce, duchovní a zástupci školy.³³⁸ Od roku 1920 byly pak zřizovány jako veřejný úřad. V jejich řadách již nutně nemusela figurovat osoba duchovního. Funkční období bylo stanoveno na čtyři roky. Přímý dozor nad místní školní radou měli okresní a zemští školní inspektoři.³³⁹

Není snadné přesně sledovat působení dohalické místní školní rady, protože se nám nedostává úplné pramenné základny. K dispozici máme školní kroniky, dvě hlavní knihy místní školní rady zahrnující období od roku 1929 do roku 1943, Záležitosti žáků 1915 - 1971 uložené ve fondu Obecná škola Dohalice a v neposlední řadě i cenné poznámky řídícího učitele Václava Deyla, jež jsou součástí jeho soukromé pozůstalosti.

Nesmíme opomenout, že na Dohaličkách vznikl první školní výbor už o pár let dříve, než ustanovoval zákon o vzniku místních školních rad na konci šedesátých let 19. století, a to v souvislosti se stavbou školy v roce 1865.

První známý zápis o schůzi místní školní rady pochází z 26. prosince 1875.³⁴⁰ Předsedou byl starosta obce Jan Tobolka, zástupcem katolické církve byl administrátor Jan Macháček, dalšími členy byli řídící školy František Matějovský, zástupce velkostatku A. Šourek, Jan Procházka z Mokrovous, František Metelka ze Sadové, Jan Pišl starosta z Třesovic a mžanský starosta Josef Ornst.³⁴¹

Během schůzí místní školní rada nejčastěji jednala o slevě na školném pro chudé žáky, o rozpočtu a účtech, o opravách školní budovy či o školní docházce, což byla otázka velmi ožehavá. Mnoho rodičů své děti do školy neposílalo úmyslně. Ještě dlouho žili někteří rodiče v přesvědčení, že výrazně užitečnější než vysedávání ve škole pro děti bude, když budou pomáhat například v hospodářství rodičů. Místní školní rada tedy řešila jaké

---

³³⁸ Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ, Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost, Praha 2005, str. 285.

³³⁹ Tamtéž, str. 357.

³⁴⁰ SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 119, kart. 9, Historie obce Dohalic, Místní školní rada, str. 2.

³⁴¹ Tamtéž, str. 3.

neuvědomělé a zpátečnické rodiče pouze napomene, a jaké navrhne okresní školní radě k potrestání.³⁴²

Ve Státním okresním archivu v Hradci Králové jsou uloženy lístky nadepsané *Napomenutí k pilné návštěvě školy*. Tato napomenutí rozesílala přímo místní školní rada těm rodičům, kteří na školní docházku svých potomků příliš nedbali. Současně nezapomíná lístek připomenout hrozící trest od orgánu vyššího, čímž mám samozřejmě na mysli již zmíněnou okresní školní radu. Druhý stupeň upomínky k docházce do školy představoval lístek označený jako *Pobídnutí k pilné docházce školní*. Třetí v řadě byla již *Výstraha*. Ta si ovšem nebrala servítky a rovnou oznamovala varianty trestu. Okresní školní rada mohla na základě zákona z 19. února 1870 udělit pokutu v rozmezí od dvou do čtyřiceti korun nebo dokonce i vězení v rozmezí od jednoho do čtyř dnů.³⁴³

Do kompetence místní školní rady patřilo vybírání školného od rodičů školou povinných dětí. Výše školného byla rozdělena na čtyři třídy. V sedmdesátých letech 19. století byly konkrétní výše školného stanoveny v rozmezí od dvanácti do čtyř krejcarů za týden.³⁴⁴

Konkrétnějšími příklady působení místní školní rady na Dohaličkách můžeme pozorovat například při jednáních o odškolení Sadové od Dohalic a následovné přiškolení k nově vzniklé mžanské obecné škole. Dohalická místní školní rada se k tomuto stavěla odmítavě a razantně bránila své zájmy. Avšak naděje na setrvání žáků ze Sadové pod křídly dohalické školy se rozplynuly ve chvíli, kdy ministerstvo kultu a vyučování rozhodlo o odškolení Sadové s definitivní platností. Další ukázkou působnosti místní školní rady může být tragická událost z roku 1912, kdy ze stromu spadl, a následně podlehl zranění, dělník Petráček. Místní školní rada vzala všechny léčebné výlohy na sebe. Není však známo z jakého důvodu tak bylo učiněno, ale nabízí se úvaha, že dělník Petráček neměl dosti finančně zaopatřenou rodinu (domnívám se, že byl absolventem zdejší školy), a tak nebylo jiné možnosti než převést náklady na místní školní radu.³⁴⁵

Důležitost dohalické školy ilustrují také snahy o zřízení měšťanské školy na Dohaličkách, místní školní rada o tomto jednala na schůzi konané 1. května 1927. Založení měšťanské školy nebylo ale uskutečněno.³⁴⁶ Touha po jejím založení, ale dostala i konkrétnější podobu, a to skrze plány, které vypracoval významný královéhradecký

³⁴² SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 119, kart. 9, Historie obce Dohalic, Místní školní rada, str. 5.

³⁴³ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 241, Záležitosti žáků 1915-1971, kart. č. 1.

³⁴⁴ SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 119, kart. 9, Historie obce Dohalic, Místní školní rada, str. 6.

³⁴⁵ Tamtéž, str. 13.

³⁴⁶ Tamtéž, str. 16.

architekt Oldřich Liska.³⁴⁷ Krom založení klasické měšťanky bylo uvažováno i o zřízení újezdní měšťanské školy, což také nebylo nikdy realizováno.³⁴⁸

S místní školní radou působící při dohalické obecné škole se setkáme i v dalších částech této práce.

---

³⁴⁷ SOKA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 119, kart. 9, Historie obce Dohalic, Místní školní rada, str. 18.

³⁴⁸ Tamtéž, str. 17.

8. Polévkový ústav

„Ústav pro polední stravování chudé školní mládeže v zimní době“, jak byl tehdy polévkový ústav založený v roce 1904 (tedy během školního roku 1904/1905), nazván ve školní pamětní knize tehdejším řídícím učitelem. Nejspíše se jednalo o Františka Matějovského (1838-1907), který byl v té době ještě oficielně řídícím, ale nacházel se ve vážném zdravotním stavu³⁴⁹, proto je možné, že vznik této dobročinné organizace inicioval už jeho zástupce Václav Groh³⁵⁰ (1858-1906). Řídící učitel Václav Groh, jak se zmiňuje školní kronika, hned na počátku školního roku 1906/1907 požádal o delší dovolenou, aby se mohl léčit s chorobou, která už ho delší dobu sužovala.³⁵¹ Hned na následující straně je uvedena informace o úmrtí Václava Groha. Stalo se tak 9. prosince 1906.³⁵²

O založení polévkového ústavu se pokusil řídící učitel díky tomu, že ke zřízení ústavu vybídl pana místodržitelského radu Heřmana Steinfeldta, c. k. okresního hejtmána a předsedu c. k. okresní školní rady v Hradci Králové.³⁵³ Přání dohalického řídícího bylo vyslyšeno a brzy také vyplněno. Na tento úctyhodný a šlechetný účel přispěli: Jeho Excelence pan místodržitel 25 korunami, Jednota divadelních ochotníků v Dohalicích 30 korunami, Spolek záložní a spořitelní v Dohalicích též 30 korunami, ředitel cukrovaru v Sadové p. Karel Záběhlický 20 korunami. Dále pak po 5 korunách dali hospodářský správce p. Antonín Boček, cukrmistr p. Josef Chaloupka, účetní cukrovaru p. František Kudrna, sládek v Sadové p. František Škarda, starosta a předseda místní školní rady p. Jan Tobolka a statkář ze Mžan p. Václav Zámečník. Mokrovouský starosta p. Josef Kučera pro tento účel uvolnil 4 koruny. Po 3 korunách věnovali účetní průmyslových závodů v Sadové p. Antonín Blažek a řídící učitel. Učitelé p. František Řezák, p. Josef Petr a p. Richard Petráň a c. k. poštovník ze Sadové p. Václav Thier dali každý po 2 korunách. Celkem bylo vybráno 153 korun.³⁵⁴

Kdo nemohl uvolnit finance, věnoval něco z naturálií: Místní školdozorce p. Václav Marek - 1 hl brambor, 4 kg rýže a 4 kg krup, statkář ze Mžan p. Václav Dušek - 1 hl brambor a 20 l hrachu, statkář ze Mžan p. Josef Jahelka - 2 hl brambor, mžanský starosta

---

³⁴⁹SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 78.

³⁵⁰Tamtéž, str. 78

³⁵¹Tamtéž, str. 89.

³⁵²Tamtéž, str. 90.

³⁵³Tamtéž, str. 82.

³⁵⁴Tamtéž, str. 82.

p. František Novák - 8 l krup a pí Anna Krejčová z Dohaliček - 6 kg mouky. Nic bližšího se bohužel nedozvídáme.³⁵⁵

Místní školní rada vybavila polévkový ústav veškerým potřebným nádobím do kuchyně a jídelním náčiním (není rozvedeno, o jaké konkrétní předměty se jedná).³⁵⁶ Oběd byl, jak vyplývá z pojmenování ústavu, složen z polévky. Polévka byla vařena bramborová, hrachová, kroupová nebo rýžová. Příprava polévky probíhala ve školní kuchyni a samotná polévka se pak konzumovala v I. třídě v přízemí (školní budova byla patrová). Vaření měla na starost školnice Barbora Skvrnová. Vyvařování polévek probíhalo od počátku měsíce ledna do konce měsíce března. Za tu dobu bylo obdarováno 130 dětí, celkem 3 613 porcemi polévky.³⁵⁷ Předpokládám, že dokoupeným nádobím bylo myšleno například navýšení počtu talířů či misek nebo lžic, totiž o nádobí, které bylo potřebné právě při výdeji polévek. V současné době funguje školní jídelna na tom principu, že je zde jídlo pouze vydáváno. Vaří se v sousední obci, kde se nachází právě kromě školy i mateřská školka. Je možné tedy uvažovat i o té variantě, že jídlo pro školní děti nebylo připravováno přímo ve škole, ale bylo tam dodáváno. V pamětní knize také není blíže specifikováno, kterých dětí konkrétně se stravování týkalo.

V následujících školních letech byl polévkový ústav samozřejmě též odkázán na dary od místních i přespolních dobrodinců, kteří přispívali ať už finančně nebo přímo surovinami na přípravu polévek.

Ve školním roce 1905/1906 přispěl například ředitel cukrovaru ze sousední Sadové p. Karel Záběhlický 10 korunami. Místní školní rada doplnila chybějící nádobí a zajistila topivo. Celkem bylo na vyvařování polévek pro chudé děti vybráno 45 korun a 50 haléřů. Dále obyvatelé věnovali: 5 hl brambor, 10 kg krup, 11 kg rýže, 3 kg soli a 5 kg mouky.³⁵⁸

O dobrodincích polévkového ústavu se během školního roku 1906/1907 v pamětní knize píše jen to, že bylo dodáváno dřevo na topení, z čehož můžeme vyvodit, že i třetí rok v zimních měsících ústav fungoval.³⁵⁹ Bohužel musíme se spokojit jen s touto útržkovitou informací, více se pisatel k polévkovému ústavu nevěnuje.

Mezi dobrosrdečnými občany, kteří ve školním roce 1907/1908 přispěli na vaření polévek pro chudé školní děti, můžeme najít například jména zaměstnanců sadovského

---

³⁵⁵ SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 82.

³⁵⁶ Tamtéž, str. 82.

³⁵⁷ Tamtéž, str. 82.

³⁵⁸ Tamtéž, str. 86.

³⁵⁹ Tamtéž, str. 91.

cukrovaru, ale samozřejmě i dalších místních a přespolečných občanů.³⁶⁰ Celkový výtěžek sbírky byl 69 korun v hotovosti. Cena věnovaných potravin činila dohromady 49 korun a 90 haléřů. Během měsíců prosince, ledna a února bylo celkem rozdáno 4 856 porcí polévky 189 dětem. Byla chystána polévka bramborová, rýžová, kroupová nebo jáhlová. Příprava polévek byla opět závislá na školnici Barboře Skvrnové, která vařila ve svém bytě v domě č. p. 10. Přímou u ní doma byla také polévka podávána. Děti tam docházely po menších skupinkách v doprovodu učitelů. Školnice Skvrnová byla odměněna 10 kg uhlí od školní rady, 18 korunami a 32 haléři, které zbyly ze sbírky, a někteří rodiče žáků odměnili školnici ještě sami.³⁶¹

Vybraná částka na fungování dobročinného ústavu během následujícího školního roku 1908/1909 vzrostla na 110 korun a 30 haléřů, to že vybraná částka byla od předchozího roku navýšena téměř dvojnásobně, nemůže odůvodnit, jelikož jednotlivé příspěvky nejsou rozvedeny, uveden je pouze výsledný součet financí.³⁶² Z potravin se podařilo získat: 8,5 hl brambor, 19 kg rýže, 28 l a 5 kg krup, 8 l a 8 kg jáhel, 1 kg krupice, 5 kg mouky, 5 l hrachu a 2 kg loje.

Mezi dobrodinci, kteří přispěli v roce 1909/1910 na polévkový ústav, se objevuje i jméno Jeho Excelence pana místodržitele království Českého Karla Marii hraběte Coudenhove. Jeho příspěvek činil 20 korun. Důvod proč tak učinil, není uveden. Místní lidé věnovali 49 korun, 4 hl brambor, 12 l krup, 5 l hrachu, 5 kg mouky a 2 kg loje. V době od začátku měsíce prosince do konce měsíce února bylo poděleno 158 dětí 4095 porcemi.³⁶³

Se školním rokem 1910/1911 přišla změna týkající se přípravy polévek. Vaření polévek tento rok neobstarávala školnice Skvrnová, ale místní dospělé dívky. (Mezi jmény dívek figuruje i jméno Vojtěška Skvrnová. Soudím, že se jednalo o dceru paní školnice. Sčítací operát z roku 1910 s bohužel nedochoval, tak tuto domněnku nemůžu s jistotou potvrdit.).³⁶⁴ Důvod proč se tentokrát o vaření nestarala pí Skvrnová vidím v tom, že 7. července 1910, zemřel její manžel Josef Skvrna, který ve zdejší škole pracoval po 6 let jako školník.³⁶⁵ Vaření probíhalo u p. Karla Růžičky. Pan Karel Růžička žil v domě č. p. 10 (v dnešní době se jedná již o zaniklou budovu, ani samotné číslo popisné není obnoveno). Narodil se v roce 1867 a byl zdejším rodákem. Ve sčítání lidu z roku 1900

³⁶⁰SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 100.

³⁶¹Tamtéž, str. 101.

³⁶²Tamtéž, str. 110.

³⁶³Tamtéž, str. 116.

³⁶⁴Tamtéž, str. 127.

³⁶⁵Tamtéž, str. 117.

můžeme číst, že byl polním hospodářem v postavení majetníka, tedy že pracoval na vlastním poli. Dále je uvedena informace o jeho vedlejším zaměstnání, kterým byla pozice dílovedoucího na stavbě. V domku žil se svojí manželkou Josefou.³⁶⁶ Vybráno bylo 90 korun a 32 haléřů hotově. Dále bylo přispěno 4,25 hl brambor, 12 l krup, 5 kg rýže, 2 kg soli, 2 kg loje a 15 celerů. Karel Růžička byl za poskytnutí prostoru a pomoc při vaření odměněn 10 q uhlí a 33 korunami. Vaření probíhalo od 5. prosince do konce měsíce února. V tomto období stoupl počet připravených porcí na 5 163.³⁶⁷

Školní rok 1911/1912 přinesl příspěvek polévkovému ústavu ve výši 115 korun a 90 haléřů. Z potravin bylo věnováno: 7 litrů krup, 3,5 litrů rýže, 10,5 litrů hrachu a 0,25 hektolitrů brambor. Vaření zajistily opět některé místní dívky u p. Růžičky, který byl odměněn za poskytnutí prostor k vaření 33 korunami a 8 q uhlí.³⁶⁸

V následujícím roce je zmínka týkající se polévkového ústavu taková, že bylo zakoupeno místní školní radou 8 q uhlí a celkový výtěžek sbírky (i s přepočtem potravin na peníze) činil 126, 44 korun. Vaření probíhalo stejně jako předchozí rok.³⁶⁹

V prvním roce Velké války nepřestává polévkový ústav fungovat, jen byla omezena jeho činnost (bylo navařeno méně porcí) a i nadále probíhala příprava polévek u p. Růžičky.³⁷⁰ Po delší dobu se pamětní kniha o polévkovém ústavu nezmiňuje. Až v roce 1917/1918 je uvedeno, že divadelní jednota věnovala polévkovému fondu 11 korun ze silvestrovské zábavy.³⁷¹

Historička Milena Lenderová, která uspořádala fond ve Státním okresním archivu Hradec Králové týkající se dohalické školy, uvádí v dějinách původce fondu, že polévkový ústav svou činnost ještě rozšířil za první republiky a definitivně svoji činnost ukončil až během německé okupace. V pamětních knihách jsem ale poslední zmínky o polévkovém ústavu našla ke školnímu roku 1917/1918. Jiné prameny uvedeny nejsou.

---

³⁶⁶SOkA Hradec Králové, Sčítací operát obce Dohalice z roku 1900.

³⁶⁷SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 127.

³⁶⁸Tamtéž, str. 134.

³⁶⁹Tamtéž, str. 138.

³⁷⁰Tamtéž, str. 145-146.

³⁷¹Tamtéž, str. 172.

9. Lidová škola hospodářská

S nápadem na zřízení Lidové školy hospodářské v Dohaličkách přišel tehdejší řídící učitel Václav Deyl (stal se správcem školy). Návrh na zřízení školy sdělil dne 1. října 1925 obecnímu zastupitelstvu v Dohalicích. O dva dny později byl již návrh na schůzi obecního zastupitelstva schválen. Zároveň došlo ke zplnomocnění řídícího učitele Deyla, aby mohl začít s vykonáním všech potřebných záležitostí k přípravě otevření školy. K přistoupení ke škole byly vyzvány obce: Dohalice, Horní Dohalice, Mokrovousy, Mžany a Třesovice. (Později byly přiškoleny Sovětice a Sadová.³⁷²) K 11. říjnu 1925 pak byla svolána schůze přípravného výboru. Každá přizvaná obec měla ve výboru své zástupce, za místní školní radu byl v přípravném výboru Václav Morávek a za učitelský sbor Václav Deyl. Během této schůze byl stanoven rozpočet a byly podepsány všechny nezbytné písemnosti ke zřízení této školy.³⁷³

Prozatímním předsedou místního školního výboru byl zvolen rolník z Horních Dohalic Jan Novotný, jednatelem Václav Deyl a pokladníkem Václav Morávek. Příspěvky obcí pro školní rok 1925/26 se pohybovaly v rozmezí 100-300,- Kč. Lidová škola hospodářská byla povolena výnosem inspektorátu českých hospodářských škol lidových v Hořicích, který pocházel ze 13. října 1925 a vznikl na základě výnosu ministerstva zemědělství.³⁷⁴

Lidová škola hospodářská měla zajistit teoretické vzdělání nejširším vrstvám. Neméně důležitou součástí výuky byla praktická část názorně předváděná buď na vlastních polích, nebo na exkurzích. Dále měla škola na starost provozování platné služby v zemědělském poradnictví.³⁷⁵ Ne všichni, kteří vyučovali v lidové škole hospodářské, byli vystudovaní učitelé, například Josef Tobolka byl starostou obce a jako vyučující do lidové školy hospodářské byl vybrán, protože absolvoval hospodářskou školu.³⁷⁶

---

³⁷² SOkA Hradec Králové, Lidová škola hospodářská Dohalice, inv. č. 1, Pamětní kniha lidové školy hospodářské v Dohaličkách 1925-1948, kn. č. 1, str. 9.

³⁷³ Tamtéž, str. 1.

³⁷⁴ Tamtéž, str. 2.

³⁷⁵ SOkA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 119, kart. 9, Historie obce Dohalic, Lidová škola hospodářská, str. 5.

³⁷⁶ SOkA Hradec Králové, Lidová škola hospodářská Dohalice, inv. č. 1, Pamětní kniha lidové školy hospodářské v Dohaličkách 1925-1948, kn. č. 1, str. 2.

Spořitelni a záložní spolek v Dohaličkách věnoval na provoz příspěvek ve výši sto korun.³⁷⁷ Ostatní příspěvky na provoz školy pocházely od jednotlivých obcí, které zde měly žáky či od velkorysých jednotlivců.³⁷⁸ Zajímavostí je, že po pěti letech trvání byla lidová škola hospodářská obdarována vzorným kabinetem od ministerstva zemědělství.³⁷⁹ Už v roce 1926 ministerstvo zemědělství věnovalo roční předplatné časopisu „Český zemědělec“³⁸⁰ a i v dalších letech byla škola často ministerstvem obdarována.

Složení učitelského sboru a vyučované předměty v době zahájení provozu školy:³⁸¹

Učitelský sbor	Předměty
Václav Deyl (správce školy)	Zdravověda, obchodní nauka (chlapci), výpomocná domácí nauka a vychovatelství (dívky)
Václav Morávek	Jazyk a písemnosti
Bohumil Novotný	Počty a měřictví
Josef Tobolka	Pěstování rostlin

Výuka probíhala vždy dva dny v týdnu. Jednalo se o dopolední hodiny ve čtvrtek od osmi do třinácti hodin a v neděli od osmi do dvanácti hodin.³⁸² Později k výše uvedeným vyučovacím předmětům přibývaly další jako například ve školním roce 1926/7 kreslení stříhů a šití nebo praktické vaření.³⁸³

Vyučování bylo často zpestřováno exkurzemi, které svojí pestrostí vhodně doplňovaly výuku. Během školního roku 1925/6 se žáci podívali do družstevních podniků v Čištěvsi, do mlýna a pivovaru v Sadové, do královéhradeckého Kovoprůmyslu, do elektráren na Labi a na mnoho jiných míst souvisejících s hospodářstvím, stejně tak jako v následujících letech.³⁸⁴

Lidová škola hospodářská na Dohaličkách fungovala do roku 1948, kdy byly všechny malé lidové školy hospodářské (v okolí se jednalo ještě o školy v Petrovicích a Kratonohách) výnosem ministerstva zemědělství z 11. srpna 1948 zrušeny. Chlapci byli

³⁷⁷ SOkA Hradec Králové, Lidová škola hospodářská Dohalice, inv. č. 1, Pamětní kniha lidové školy hospodářské v Dohaličkách 1925-1948, kn. č. 1, str. 2.

³⁷⁸ SOkA Hradec Králové, Deyl Václav, inv. č. 119, kart. 9, Historie obce Dohalic, Lidová škola hospodářská, str. 1 - 2.

³⁷⁹ Tamtéž, str. 3.

³⁸⁰ SOkA Hradec Králové, Lidová škola hospodářská Dohalice, inv. č. 1, Pamětní kniha lidové školy hospodářské v Dohaličkách 1925-1948, kn. č. 1, str. 6.

³⁸¹ Tamtéž, str. 2.

³⁸² Tamtéž, str. 4.

³⁸³ Tamtéž, str. 8.

³⁸⁴ Tamtéž, str. 17.

převedení do školy v Kuklenách a dívky do Stěžer. Lidová škola hospodářská na Dohaličkách fungovala celých 23 let.³⁸⁵

---

³⁸⁵ SOkA Hradec Králové, Lidová škola hospodářská Dohalice, inv. č. 1, Pamětní kniha lidové školy hospodářské v Dohaličkách 1925-1948, kn. č. 1, str. 97.

10. Školní výlety

Kronika zmiňuje první školní výlet 10. července 1902 uspořádaný místní školní radou a kantory pro žáky třetí a čtvrté třídy. Výlet měl sloužit k poučení dětí u příležitosti konce školního roku. Jako cíl poznávacího výletu byly vybrány hrady Litice a Potštejn ležící podél řeky Orlice. Místní školní rada přispěla na výlet částkou sto korun.³⁸⁶

Celodenní poučný výlet na hrady Potštejn a Litice byl zopakován 24. června 1908 pod vedením Františka Česáka a Josefa Petra. Výlet byl zorganizován především pro žáky ze třetí a čtvrté třídy, ale zúčastnili se i někteří ze třídy druhé. Do Litic se výprava dopravila vlakem ze Sadové, jelikož v Dohalicích tou dobou vlak nestavil, a z Litic se pokračovalo pěšky na zříceninu hradu Potštejn vypínající se nad tokem Divoké Orlice. Po prohlídce hradu se jelo vlakem zpět do Sadové. Celkem se výletu zúčastnilo šedesát osm dětí, které kromě dvou kantorů doprovázeli ještě další dvě dospělé osoby. Jednalo se o administrátora Michálka a manželku účetního z cukrovaru Kotykovou. Žáci první třídy podnikli v sobotu 27. června 1908 odpoledne se svým třídním Josefem Morávkem vycházku po okolí Dohalic. Procházka vedla přes Čištěves, k lesu Svíb a odtud na Chlum.³⁸⁷

Školní výlety na rozdíl od ranních mší přetrvaly do současnosti. Dalším z řady výletů, které uvádíme jako příklady, může být výstup na vrchol Zvičiny a na hrad Pecku. Tento celodenní výlet se konal 16. června 1909. Začal na vlakovém nádraží v Sadové v šest hodin ráno, žáci druhé, třetí a čtvrté třídy se vlakem dopravili do Smiřic a následně odtud do Bílé Třemešné. Z Bílé Třemešné podnikli výstup na Zvičinu a následně si prohlédli zříceniny hradu Pecka. Výlet pokračoval až do lázeňského městečka Bělohrad, ze kterého se v osmnáct hodin vydali vlakem přes Ostroměř zpátky domů. Místní školní rada věnovala jako příspěvek na výlet pro děti šedesát korun.³⁸⁸

Dne 5. července 1913 byl zorganizován další výlet z mnoha. Tentokrát byl jako cíl zvolen Český ráj, a to konkrétně Prachovské skály a zřícenina hradu Trosky. Jak si můžeme povšimnout, za více jak sto let se atraktivita těchto dvou výletních míst nezměnila. Spolu s učitelským sborem a dalším dospělým doprovodem se programu zúčastnilo sedmdesát čtyři žáků. Změna tentokrát nastala v dopravě. První část cesty začala ještě za tmy, kdy tři žebřinové vozy vyjely s pasažéry na vlakové nádraží do Hořic

---

³⁸⁶ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 72.

³⁸⁷ Tamtéž, str. 96.

³⁸⁸ Tamtéž, str. 107.

v Podkrkonoší. Odtud se pak po dráze pokračovalo do Jičína, ze kterého se dál do skal šlo po svých. Z Prachovských skal trasa pokračovala přes skalní hrad Pařez do vsi Hrdoňovice, kde se turisté osvěžili limonádou a sodovkou. V poledne se výprava ocitla na Troskách, které jako symbol Českého ráje zdobí tamější krajinu. Než se dostali na hrad, museli výletníci z Jičína absolvovat trasu dlouhou více jak dvacet kilometrů, což je v takovém krátkém časovém úseku obdivuhodný výkon. Vlak zpátky domů, tentokrát až do Sadové, byl vlakem svátečním. Měl odjíždět ve čtvrt na tři, a tak školní výpravě nezbylo moc času na prohlídku hradu, protože nejbližší zastávka se toho času vyskytovala až v Libuni. Všichni účastníci již byli značně unaveni, jelikož pod hradem nebyla kvůli spěchu ani chvíle na odpočinek a cesta do Libuně trvala dvě hodiny. Celý výlet proběhl podle očekávání a všichni se dopravili díky rozvíjející se železniční dopravě v pořádku za světla domů.³⁸⁹

Abychom si lépe představili, jak probíhal prvorepublikový školní výlet, podnikneme exkurz na školní výlet uskutečněný ve dnech 17. až 18. června 1925. Jako cíl byly zvoleny Adršpašsko - teplické skály. Výlet započal 17. června přesně ve čtyři hodiny a třicet sedm minut přesně, kdy skupina výletníků vyjela přes Smiřice, Starkoč až do Náchoda, kde si děti prohlédly krásný renesanční zámek. Během odpoledne byla uskutečněna vycházka po Teplických skalách. Nocleh byl zajištěn v Hotelu u Skalního města v Adršpachu, který turistům poskytl veškeré pohodlí. Druhého dne se výletníci odhodlali k prohlídce oblíbených Adršpašských skal. Při návratu domů využila výprava čekání na spoj v Hradci Králové k návštěvě výstavy akvárií. Výletu se zúčastnilo šedesát pět žáků, při čemž náklady na jednoho z nich činily zhruba dvacet korun a šedesát haléřů. Příspěvky na výlet chudým dětem byly uděleny obecními zastupitelstvy Dohalic, Mokrovous a Horních Dohalic, přispěla také místní školní rada.³⁹⁰

---

³⁸⁹ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 137.

³⁹⁰ Tamtéž, str. 206.

11. Úcta k hlavě státu: Za monarchie, i za republiky

Musíme mít na paměti, že v každém režimu byla úcta k hlavě státu tím, co především formovalo jeho kult. O osobě císaře Františka Josefa I. to platí dvojnásob. Nebylo možné, aby za téměř sedm desítek let, které prožil jako panovník mnohonárodnostní říše, jeho kult nenabyl do nevídaných rozměrů. Naopak kult posledního císaře Karla I. pak za velmi krátkou dobu jeho vlády logicky neměl možnost se rozvinout podobným způsobem. Největší rozdíly mezi úctou k panovníkovi monarchie a prezidentu republiky můžeme tedy nejlépe vnímat na osobách mocnáře Františka Josefa I. a prvního prezidenta naší republiky Tomáše Garrigue Masaryka, i když by bylo chybou přehlížet úctu věnovanou jejich předchůdcům nebo naopak nástupcům či ostatním rodinným příslušníkům, na které byla během monarchie rovněž upřena pozornost.

Paradoxní je fakt, že po změně režimu se forma úcty k nejvyššímu státnímu činiteli nijak zásadně nezměnila a zachovala v téměř neproměněné podobě svůj projev. Přejít k novému státnímu zřízení, který nastal vyhlášením republiky, popisuje historik Jiří Rak následovně: „Lidé, kteří večer 28. října 1918 uléhali jako občané právě proklamovaného státu, byli přece titíž, kteří se ráno téhož dne probouzeli ještě jako poddaní habsburského císaře Karla I. (...) Rozhodující úloha tedy v této situaci připadala tvůrcům veřejného mínění, především učitelům a novinářům.“³⁹¹

Právě moment, když se v problematice úcty k nejvyššímu státnímu činiteli objevuje instituce školy, se pro nás stává hledaným předmětem zájmu. Školní kroniky představují pro badatele zabývající se touto tematikou cennou pramennou základnu. Pamětní knihy obecné školy na Dohaličkách překypují oslavnými zprávami, verši a jinými texty vztahujícími se jednak k osobě hlavy státu a jednak k jeho rodině. Najdeme zde i záznamy informující o státnících hierarchicky níže postavených nebo o státnících z okolních států. Následující ukázky ze školní kroniky názorně poukazují na oddanost lidu nejen ke své vládnoucí dynastii, ale i k prezidentovi republiky a jeho blízkým.

---

³⁹¹ Jiří RAK, *Staříček mocnár a tatíček Masaryk*, In: Milan ŘEPA, *19. století v nás: modely, instituce a reprezentace, které přetrvaly*, Praha 2008, str. 267.

11.1 Narozneniny, jmeniny a další jubilea

Narozneniny hlav států představovaly velmi důležité dny pro všední život na venkově. Jejich oslavy se však lišily pramálo. Můžeme říci, že pouze tím, že během monarchie se dávala přednost mši a během republiky už v popředí stály jiné aktivity sloužící k uctění hlavy státu: „Vyn. c. k. okr. škol. rady dd^{to} 31. srpna 1900 č. 2577 ve příčině slavnosti školní, která se měla odbývat dne 18. srpna na den velevzácných 70 naroznenin Jeho císaře a krále. Apoštolského Veličenstva našeho nejmilostivějšího Otce vlastí císaře a krále Františka Josefa I. Slavnost tato odbývána dne 18. září 1900 skvěle a velmi okázale nejprve ve škole a pak v chrámu Páně při velkých službách Božích s hudbou a ‚Te Deum‘ a nakonec hymnou císařskou. Slavnostní kázání měl důst. pan farář P. Frant. Douda na slova: ‚Cti otce svého a matku svou‘.“³⁹² K porovnání: „Na oslavu 76tých naroznenin páně presidentových provedena byla v neděli 7. března (1926) dětská divadelní hra Č. Habarta ‚Princezna Zlato hvězdká‘.“³⁹³ Do stejné kategorie patří i jmeniny, které se důrazněji slavily před rokem 1918 tradičně mši: „Ve dnech jmenin J. V. císaře a krále Františka Josefa I. 4. m. října a + císařovny a královny Alžběty 19. m. listopadu vedeny byly děti do kostela, kdež byly účastny služeb Božích.“³⁹⁴ Oslavy jmenin císařského páru patřily ke každoročnímu koloběhu ve škole i po smrti císařovny. Stejně tak jako v roce 1907: „Dne 4. října na den jmenin Jeho Veličenství císaře a krále Františka Josefa I. zúčastnila se školní mládež se svými učiteli slavných služeb božích, po nichž opětně zpívala se rakouská národní hymna. Také památka zvěčnělé císařovny Alžběty byla uctěna tím, že v den jmenin Jejího Veličenství dne 19. listopadu zúčastnila se školní mládež mše svaté; na to pak byla školní prázdnina.“³⁹⁵

Velké slavnosti si zasloužilo především výročí panování staříckého mocnáře: Na rok 1908 připadlo šedesáté výročí panování císaře Františka Josefa I., nejen školní kronika nešetřila slovy úcty a chvály na osobu dobrotivého mocnáře.³⁹⁶ „Není snad vísky, jež by se nevynasnažila oslaviti co nejdůstojněji památný tento rok. A děje se tak dle úmyslů a přání samotného vznešeného mocnáře tím způsobem, že se zřizují v tomto jubilejním roce ústavy vyučovací a ústavy lidumilné, neb se zakládají různé prospěšné nadace a vůbec uvádějí se ve skutek taková zařízení, jež by přinášela blaho, štěstí a požehnání od pokolení na pokolení a tak oživovala každé chvíle a po dlouhé věky blahé

³⁹² SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 68.

³⁹³ Tamtéž, str. 218 - 219.

³⁹⁴ Tamtéž, str. 75.

³⁹⁵ Tamtéž, str. 93.

³⁹⁶ Tamtéž.

vzpomínky na požehnané a dobrotivé panování císaře a krále Františka Josefa I. (...) I naše škola oslavila 60tileté panování svého největšího dobrodince tím způsobem, že 11. dubna pořádána byla stromková slavnost, při níž na prostranství před kostelem vysázeno bylo osm památných lípek.³⁹⁷ Rozhodně ale nebylo opomíjeno ani výročí vzniku státu: „Dne 28. října sešli se žáci dvou vyšších tříd v učebně III., slavnostně vyzdobené zelení, kvítím a obrazy, aby tam společně oslavili ‚Den svobody‘. Po krátkých projevech učitelů, deklamovali vhodné básně a zpívali písně.“³⁹⁸

Odlišné v porovnání s dobou republiky, bylo oslavování svateb panovnického páru, kterému byla věnovaná velká pozornost. „Den 24. dubna 1879 byl velikým svátkem v celém národě. Když zbožné zpěvy zástupů za blaho císařských manželů k nebi se vznášely, slzely i děti radostí. A modlitby by vroucí jistě Bůh vyslyšel.“³⁹⁹ Sňatek a z něho vyplývající narození následníka trůnu, představoval důležitý faktor ve stabilitě vládnoucí dynastie potažmo celého státu.

11.2 Návštěvy

Jak můžeme vidět z následující ukázky, ani na formě návštěv hlavy státu se po změně režimu nic radikálního nezměnilo. Zásadní moment takovýchto návštěv představují nadšené zástupy lidí, které vítají nejvýše postaveného státníka v zemi. „Velepamátným zůstane nám rok 1880. Jako c. k. Apoštolské Veličenstvo, náš milovaný král a císař František Josef I. navštívil a projížděl české kraje. Měli jsme o jeden radostný svátek více, když náš dobrý zeměpán dne 9. května 1880 do Hradce Králové zavítal. Za tou příčinou byla v celém okrese školní prázdnina, aby se dítky slavného uvítání císaře Pána zúčastniti mohly. Byl to překrásný a radostný den. Zdárné dítky uvítaly otce milovaného. Až z dalekých hor přišly zástupové uvítati ‚Otce vlasti‘. Co bylo těch tisíců lidu jen u Hradce, ani udati se nemůže.“⁴⁰⁰ Návštěvy císaře nahradily ty prezidentské: „Dne 11. října (1919) zavítal do Hradce Králové president republiky Česko - slovenské Tomáš G. Masaryk. Přijel na automobilu v průvodu několika státních hodnostářů a byl přivítán nesčetnými zástupy lidu jak z města, tak i z dalekého okolí.“⁴⁰¹

---

³⁹⁷ SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 93 - 94.

³⁹⁸ Tamtéž, str. 205.

³⁹⁹ Tamtéž, str. 19.

⁴⁰⁰ Tamtéž, str. 20.

⁴⁰¹ Tamtéž, str. 179.

11.3 Úmrtí

Celospolečensky sledovaná úmrtí představují vůbec jednu z nejzajímavějších oblastí projevů oddanosti a úcty. Právě zde se pisatel nebál popustit uzdu své fantazii, aby co „nejvěrohodněji“ popsal zármutek všech obyvatelů země. „Dne 29. června 1875 přestalo bítí jedno z nejšlechetnějších srdcí, miláčka národa, otce lidu a vznešeného panovníka, korunovaného krále Českého Ferdinanda Dobrotivého.“⁴⁰² Zde je nejdůležitější důraz kladený na poslední českou korunovaci, což je zřejmé, když se národ další nikdy nedočkal. „Dne 14. září 1937 v úterý ve tři hodiny dvacet devět minut po půlnoci, zemřel první prezident Československé republiky, náš drahý tatíček Dr. Tomáš G. Masaryk, právě když naplnil osmdesát sedm let, šest měsíců a sedm dní svého bohatého a plodného života. Odešel budovatel naší demokracie, moudrý učitel národa, Osvoboditel, náš drahý Nesmrtelný. Celá Československá republika, celý vzdělaný svět vzpomínají se zarosenýma očima jeho slavného díla, v němž bude na věky žít.“⁴⁰³

Velice zajímavá je možnost porovnat oznámení o úmrtí tří manželek hlav státu. U první ukázky, ve které je připomínána smrt Marie Anny Savojské, je působivé to, že byla poslední korunovanou českou královnou: „Dne 4. máje 1884. Ach ty zvone starý, přepamatný, jaké to zvuky žalostné a truchlivé dnes po daleké krajině hlaholíš! Proč se chvěje při tom smutném hrany znění to srdce Čecha věrného tak velikým bolem? Ach, dnes umřela nám drahá naše matička! Dnes o šesté hodině odpoledne přestala bítí to drahé, láskyplné, nejlepší srdce naší poslední korunované královny české, Marie Anny, pravé matky naší.“⁴⁰⁴ Když tragicky zahynula Alžběta Bavorská, byla stejně jako její předchůdkyně nazvána „matkou“, přestože se to s její povahou neslučovalo. Nicméně to potvrzuje neměnnost projevů loajality k panovníci: „10. září 1898. Ach! Co ten náš staříčkový, památný zvon tak smutně, přežalostně lká? Vždyť tak bolestně ještě nikdy nekvílel, že div srdce nepuká a jest to kmet pamětník, již 358 roků starý. Ztratili jsme drahou matku! O které srdce by nezaplakalo pro matičku předrahou! Nesmírný úžas zatajuje dech a odnímá duchu slova k vyličení nesmírného zármutku, jenž jako rubáš celou říši náhle zastřel. Od břehu jezera ženevského děsná dolétla pro nás zvěst: ‚Její Veličenstvo císařovna Alžběta stala se obětí útoku anarchisty italského na půdě ženevské.‘ Lucheni je jméno toho bídíka, netvora.“ Císařovna Alžběta je pak dále v textu označena dokonce jako druhá sv. Alžběta Durynská.⁴⁰⁵ Toto přirovnání však příliš neodpovídalo realitě,

⁴⁰² SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 10.

⁴⁰³ Tamtéž, str. 83 - 84.

⁴⁰⁴ Tamtéž, str. 31.

⁴⁰⁵ Tamtéž, str. 63.

což je navíc umocněno faktem, že jedna „matka“ už národům monarchie zemřela, jak bylo připomenuto výše. Kronikář nemohl dle očekávání zapomenout popsat úmrtí Charlotte Garrigue Masarykové: „Žel, že do tohoto radostného ovzduší českého lidu zavanul právě před příjezdem maršálovým (Ferdinand Foch) do Prahy víchř žalu; skonalať na letním bytě prezidentově v Lánech jeho věrná a vzácná choť a byla tamtéž na hřbitově v lůně země uložena.“⁴⁰⁶ I když slova, která jsou použita v oznámení o úmrtí první dámy, působí umírněněji než dříve, nechybí jim jistá poetičnost.

Jistou abnormalitu představuje úmrtí rakouského korunního prince: „Dne 30. m. ledna (1889) zemřel náhlou smrtí milovaný náš korunní princ Rudolf.“⁴⁰⁷ Tento zápis se dotýká poněkud zvláštní situace, která nastala kolem smrti následníka rakouského trůnu a jediného syna císaře Františka Josefa I. Je zřejmé, že díky spekulacím o sebevraždě, se kronikář raději vyhnul oslavování osoby prince takovým způsobem, jakým bylo zvykem u ostatních členů vládnoucí dynastie.

Nemohlo se zapomenout oznámit zprávy plné zármutku ani, pokud šlo o osobnosti zahraniční a navíc konkrétně o vládce, jehož armáda v roce 1866 drtivě porazila tu rakouskou: „Dne 9. března 1888 po deváté hodině ráno zemřel Vilém, král pruský a císař německý. Po něm dosedl na trůn syn jeho Friedrich III.“⁴⁰⁸ I mimo období monarchie se dostávalo patřičné úcty jiným panovníkům, pokud bylo ve hře například důležité spojení. „O významu jugoslávského krále Alexandra - Sjedinitele, zavražděného rovněž v Marseille, promluvil ke všemu žactvu ve čtvrtek, dne 18. října 1934 učitel Ant. Lukeš. Školní budova byla ozdobena smutečním praporem ode dne jeho zavraždění až do dne jeho pohřbu.“⁴⁰⁹ Toto gesto zdůrazňovalo spojení Československa s Jugoslávií v Malé dohodě, nebylo proto divu, že došlo i na smuteční prapor.

11.4 Od monarchie k republice

Zavraždění následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este, které spustilo nezadržitelnou vlnu událostí zcela proměňující společnost, bylo okomentováno následovně: „(...) Chlouba našeho panovnického rodu a hvězda, k níž jako k budoucímu panovníku pohlížely s největšími nadějemi zraky všech národů říše, zhasla a sklesla v předčasný hrob

---

⁴⁰⁶ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 196.

⁴⁰⁷ Tamtéž, str. 44.

⁴⁰⁸ Tamtéž, str. 41.

⁴⁰⁹ Tamtéž, str. 50.

pod vražednou rukou ničemného, úkladného vraha. Žal nevýslovný rozprostřel se po všech nivách rozsáhlé říše.“⁴¹⁰

Jen o pár let později budou tyto slova proměněna v pravý opak. Je logické, že s příchodem nového režimu, zavládlo nadšení, ale i tak se jedná o paradoxní situaci. Neboť ještě před několika málo lety nebyla v kronice zapsána jediná zmínka o nějakém utlačování či žaláři národů. Z toho je vidět absolutní loajalita a oddanost lidu ke svému státu a jeho hlavě a naprostou shodnost v projevech úcty, během připomínek významných událostí či při oslavách výročí v době monarchie i republiky. Až během trvání republiky se v kronice více objevuje aktuální dění v politice, výsledky voleb a podobně. Nakonec je na místě uvést popis začátku posledního školního roku pod Habsburky: „Školní rok počal 16. září obvyklými obřady, neboť nad námi měl ještě rozpjaté peruti své dvouhlavý orel císařů rakouských. Však již jitřenka svobody počínala rozlévati světlo osvobození slovanským národům, kteří úpěli pod těžkým žezlem panovníků habsburských; a když dostavil se 28. říjen 1918, splnily se tužby národu Českého, které po několik století v srdci svém choval a v duších svých dítek pěstoval.“⁴¹¹

---

⁴¹⁰ SOKA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, inv. č. 2, Pamětní kniha 1873-1930, kn. č. 2, str. 142.

⁴¹¹ Tamtéž, str. 174.

Závěr

Školství je součástí naší každodennosti již mnoho let, je proto velice zajímavé poznávat dějiny školství a tím spíše dějiny jedné konkrétní školy, což bylo především pro mě přínosné vzhledem k tomu, že jsem popisovanou školu na Dohaličkách sama navštěvovala. Během zpracovávání daného tématu se vynořila celá řada zajímavých otázek a podnětů. Jak bylo naznačeno již v úvodu, cílem práce nebylo jen chronologicky popsat dějiny jedné školy, ale poznat například také změny, které nastaly s příchodem šedesátých let 19. století v profesi učitele.

Jedním z momentů, které formovaly osobu učitele od šedesátých let 19. století, byl vztah k církvi a zvláště pak k faráři. Změna v dohledu nad školami byla v tomto roce definitivně přiřčena světské moci a nadále představovala nejvyšší politikum. Církev nebyla samozřejmě novým nařízením nadšena a marně vzpomínala na vyhlášení tzv. konkordátu v roce 1855. Jediné spojení kostela se školou už bylo jen díky výuce náboženství, které i nadále představovalo nejdůležitější vyučovaný předmět. V případě dohaličské školy vztah kostela a školy nejlépe ilustruje několik vzpomínek Václava Deyla na dobu jeho pedagogických zážitků, kdy se často střetával především kvůli malichernostem se zdejším váženým zástupcem církve. Stačilo pouhé zpochybnění nedotknutelnosti víry a bylo zle. Přes toto všechno do dnešních dnů tvoří kostel s farou, hřbitovem, školou nebo nějakým šlechtickým sídlem obraz české tradiční vesnice.

Výrazné změny nejen pro učitelský stav nastaly v roce 1869, kdy spatřil světlo světa říšský zákon, jehož autorem byl Leopold Hasner. Zákon prodlužoval školní docházku na osm let, což na vsi představovalo značný problém. Není tomu ještě ani sto let, kdy někteří rodiče nechápali důležitost školního vzdělávání a raději nechávali svoje dítky doma a využívali je jako další pracovní síly. V Dohalicích se tento problém objevoval nejčastěji na podzim, kdy byly děti potřeba během sklizně řepy. Dříve bývali kantoři odkázáni na sobotáles, což bylo v podstatě školné, které každý týden odváděli rodiče školou povinných dětí. Hasnerův zákon ale zavedl převratnou novinku v tom, že učitelé měli najednou zákonem stanovený pravidelný plat. Také vzdělání učitelů získalo nový rozměr, když museli absolvovat zkoušky učitelské způsobilosti. Učitel byl nyní veřejným úředníkem a tím, že pobíral stálou gáži, bylo i snazší oženit se a mít rodinu. Ve vsi byl vnímán jako jeden z nejdůležitějších občanů. Byl to ten, ke kterému se vzhlíželo, a který šel příkladem veškerému žactvu. O všeobecnou úctu se ale musel dělit s místním

knězem. Často, a to nesouvisí s novou školskou reformou, byl pedagog tím, kdo sepisoval historii školy, obce či regionu, byl obecním kronikářem nebo nějakým jiným způsobem šířil osvětu mezi žáky, často se tak dělo pomocí stále doplňované knihovny. Běžné bylo i působení učitele v kostele jako schopného hudebníka.

Zajímavou otázku představuje míra atraktivity školy na Dohaličkách pro učitele. Nejlépe si tuto situaci můžeme demonstrovat na postavách dvou řídících učitelů – Františka Matějovského a Václava Deyla. V případě Františka Matějovského je nasnadě otázka, která upozorňuje na skutečnost, že ač studoval ve Vídni a mohl tam jistě získat lepší pracovní místo, neváhal se vrátit do rodné krajiny a téměř až do smrti působit v obci nacházející se jen pár kilometrů od jeho rodiště Nechanic. Přestože dožíval u dcery v Hradci Králové, poslední odpočinek našel po boku svojí ženy na dohaličském hřbitově. Václav Deyl se naopak ve zdejší škole objevuje hned dvakrát. Poprvé hned po získání vzdělání na prahu nového století. Podruhé přichází do Dohalic již jako řídící učitel. Dohalice tedy nejspíš lákaly možná z důvodů fungování farního kostela, značného počtu dětí školou povinných či pozdějšího zbudování železnice ve směru z Hradce Králové do Turnova.

Při dohaličské škole vznikl počátkem minulého století polévkový ústav, což byla nepříliš častá varianta sociální pomoci žákům z méně majetných rodin. Vaření polévek fungovalo vždy v období zimních měsíců a spoléhalo se na hmotnou pomoc od majetnějších obyvatel školní obce. Sféra týkající se polévkového ústavu by si jistě zasloužila detailnější výzkum a komparaci s jinými podobnými zařízeními.

Další ne tak četnou záležitostí bylo založení lidové školy hospodářské, což zde bylo velmi vhodné. Taková to instituce měla prohloubit znalosti nabitě v obecné škole. V oblastech, kde se obyvatelé od nepaměti živili především zemědělstvím, byla lidová škola hospodářská velmi důležitá. Osnovy pro výuku byly nastaveny tak, že měly připravovat žáky na práci v hospodářství a zajistit jim tak zásadní kvalifikaci pro takovýto obor.

Prameny, které jsem využila, otevřely mimo jiné téma pořádání školních výletů. Není jistě bez zajímavosti, že výběr turistických cílů se ve východních Čechách za víc jak sto let vůbec nezměnil. I nadále jsou hojně vyhledávány například Prachovské skály nebo hrady ležící kolem řeky Orlice, tedy Litice a Potštejn.

Školní kronika je také základním pramenem pro výzkum školních festivit. Zápisy v školních kronikách naznačují, že se ve vztahu školy k pozemským autoritám naprosto nic nezměnilo. Stačilo vždy pouze vyměnit jména a dosadit nové atributy nastupující moci.

Ve své bakalářské práci jsem se rozhodla zpracovat dějiny dohalické školy. Prostřednictvím několika dalších podobně zaměřených prací by bylo zřejmě možné zmapovat dějiny českého venkovského školství v „historickém terénu“.

Seznam použité literatury a pramenů

Archivní prameny

Obecní úřad Dohalice, Pamětní kniha pro obec Dohalice.
SOkA Hradec Králové, fond Archiv obce Dohalice.
SOkA Hradec Králové, fond Deyl Václav.
SOkA Hradec Králové, fond Lidová škola hospodářská Dohalice.
SOkA Hradec Králové, fond Městský národní výbor Hradec Králové.
SOkA Hradec Králové, fond Místní školní rada Dohalice.
SOkA Hradec Králové, fond Obecná škola Dohalice.
SOkA Hradec Králové, Sčítací operáty pro obec Dohalice.
SOA Zámorsk, Matrika narozených Lázně Bělohrad 1842-1903.
SOA Zámorsk, Matrika narozených Třesovice 1852-1908.

Literatura

BAHENSKÝ, František a kolektiv, *Velké dějiny zemí Koruny české: Lidová kultura*, Praha, Litomyšl 2014.
BOROVIČKA, Michael, KAŠE, Jiří, KUČERA, Jan P. a BĚLINA, Pavel, *Velké dějiny zemí Koruny české XII.b, 1890 - 1918*, Praha 2012.
BOROVIČKA, Michael, KAŠE, Jiří, KUČERA, Jan P. a BĚLINA, Pavel, *Velké dějiny zemí Koruny české: XII.a, 1860 - 1890*, Praha, Litomyšl 2012.
BRŮHA, Jan, *Průvodce po bojišti u Hradce Králové z roku 1866*, Hradec Králové 1996.
CECHNER, Antonín, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese královéhradeckém*, Praha 1904.
HLAVAČKA, Milan, *Zlatý věk české samosprávy: samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862-1913*, Praha 2006.
HROCH, Miroslav, *Na prahu národní existence: touha a skutečnost*, Praha 1999.
JANÁK, Jan a HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha 1989.
Kolektiv autorů, *Komitét 1866: péče o válečné památky v běhu staletí*, Hradec Králové 2003.

LENDEROVÁ, Milena, HALÍŘOVÁ, Martina a JIRÁNEK, Tomáš, *Vše pro dítě: válečné dětství 1914-1918*, Praha 2015.

LENDEROVÁ, Milena, MACKOVÁ, Marie, BEZECNÝ, Zdeněk a JIRÁNEK, Tomáš, *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století: II. Díl: Život všední i sváteční*, Pardubice 2005.

LENDEROVÁ, Milena a RÝDL, Karel, *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*, Praha 2006.

MÁDROVÁ, Kamila, *Pedagogové ve službách trůnu: privátní učitelé následníků trůnu Rakousko-Uherska*, Praha 2015.

MORKES, František, *Učitelé a školy v proměnách času: Pokus o základní chronologii 1774-1946*, Plzeň 1999.

Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, Praha 1888 - 1909.

PÁNEK, Jaroslav, TŮMA Oldřich a kolektiv, *Dějiny českých zemí*, Praha 2008.

Přibyslavská škola: 1895-2015, Přibyslav 2015.

RAK, Jiří, *Staříčský mocnár a tatíček Masaryk*, In: ŘEPA, Milan, *19. století v nás: modely, instituce a reprezentace, které přetrvaly*, Praha 2008.

ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina, *Študáci a kantoři za starého Rakouska: České střední školy v letech 1867-1918*, Praha 2007.

SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého, Díl pátý*, Praha 1887.

ŠAFRÁNEK, Jan, *Národ a škola*, Praha 1921.

ŠAFRÁNEK, Jan, *Školy české: Obraz jejich vývoje a osudů*, Praha 1918.

VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla, *Jak se žilo za časů Františka Josefa I.*, Praha 1996.

VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla, *Rákoska v dílně lidskosti: česká škola v 19. století očima účastníků*, Praha 2016.

WINTER, Zikmund, *Život a učení na partikulárních školách v Čechách v 15. a 16. století: Kulturně - historický obraz*, Praha 1901.

Periodika

5+2 dny. Hradecko, Praha 2012 - .

Královéhradecko: vlastivědný sborník pro školu a dům, Hradec Králové 1924-1941.

Seznam příloh

- Příloha č. 1:** Přehledy kantorů, SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, Pamětní kniha 1873-1930 a SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, Pamětní kniha 1930-1958.
- Příloha č. 2:** Počty žáků ve škole na Dohaličkách, SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, Pamětní kniha 1873-1930 a SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, Pamětní kniha 1930-1958.
- Příloha č. 3:** Počty žáků v Lidové škole hospodářské na Dohaličkách, SOkA Hradec Králové, Lidová škola hospodářská Dohalice, inv. č. 1, Pamětní kniha lidové školy hospodářské v Dohaličkách 1925-1948.
- Příloha č. 4:** Kopie Císařských povinných otisků stabilního katastru, Dohalice 1841, http://archivnimapy.cuzk.cz/cio/data/main/cio_query_01.html?mapno_cm=c1225-1
- Příloha č. 5:** Pohlednice obce Dohalice, Soukromý archiv Mgr. Miroslava Schmidta.
- Příloha č. 6:** Historická pohlednice obce Dohalice, Soukromý archiv Mgr. Miroslava Schmidta.
- Příloha č. 7:** Historická pohlednice obce Dohalice, Růžičkův hostinec, Soukromý archiv Mgr. Miroslava Schmidta.
- Příloha č. 8:** Historická pohlednice Horních Dohalic, Soukromý archiv Mgr. Miroslava Schmidta.
- Příloha č. 9:** Historická pohlednice sousední obce Sadová, http://fotohistorie.cz/Kralovehradecky/Hradec_Kralove/Sadova/Default.aspx
- Příloha č. 10:** Historická pohlednice osady Dohaličky, Soukromý archiv Mgr. Miroslava Schmidta.
- Příloha č. 11:** Historická pohlednice osady Dohaličky, Soukromý archiv Mgr. Miroslava Schmidta.
- Příloha č. 12:** Historická pohlednice osady Dohaličky, Soukromý archiv Mgr. Miroslava Schmidta.
- Příloha č. 13:** Historická pohlednice osady Dohaličky, Soukromý archiv Mgr. Miroslava Schmidta.
- Příloha č. 14:** Dohaličky, v pravé části fotografie budova školy, Soukromý archiv Mgr. Miroslava Schmidta.
- Příloha č. 15:** Nová fara na Dohaličkách, Soukromý archiv Mgr. Miroslava Schmidta.
- Příloha č. 16:** Plánek dohalické farnosti z pozůstalosti Václava Deyla, SOkA Hradec

Králové, Deyl Václav, Historie obce Dohalic.

- Příloha č. 17:** Kostel sv. Jana Křtitele na Dohaličkách zborcený r. 1888, Soukromý archiv Mgr. Miroslava Schmidta.
- Příloha č. 18:** Historická pohlednice s kostelem na Dohaličkách, Soukromý archiv Mgr. Miroslava Schmidta.
- Příloha č. 19:** Dohaličky v roce 1864, František Matějovský, SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, Pamětní kniha 1873-1930.
- Příloha č. 20:** Fara a kostel na Dohaličkách, Foto: autor.
- Příloha č. 21:** Náčrt nového kostela ze školní kroniky, SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, Pamětní kniha 1873-1930.
- Příloha č. 22:** Královéhradecký biskup Edvard Jan Brynych,
https://cs.wikipedia.org/wiki/Edvard_Jan_Bryných#/media/File:Eduard_Bryných.jpg
- Příloha č. 23:** Fotografie školy nejspíše z roku 1908, Soukromý archiv Mgr. Miroslava Schmidta.
- Příloha č. 24:** Fotografie školy z 20. století, Soukromý archiv Mgr. Miroslava Schmidta.
- Příloha č. 25:** Fotografie školy nejspíše z druhé poloviny 20. století, Soukromý archiv Mgr. Miroslava Schmidta.
- Příloha č. 26:** Budova školy ve stavu po poslední rekonstrukci r. 2012, Foto: autor.
- Příloha č. 27:** Plánek původně dvoutřídní školní budovy až do roku 1873, SOkA Hradec Králové, Obecná škola Dohalice, Pamětní kniha 1873-1930.
- Příloha č. 28:** Portréty manželů Matějovských umístěné na jejich náhrobním kameni, Foto: autor.
- Příloha č. 29:** Předseda místní osvětové komise a řídící učitel Václav Deyl na dohalické návsi v roce 1930 při odhalování pomníku padlých, Obecní úřad Dohalice, Pamětní kniha pro obec Dohalice.
- Příloha č. 30:** Školní fotografie z roku 1898, Soukromý archiv Mgr. Miroslava Schmidta.
- Příloha č. 31:** Školní fotografie z roku 1898, učitel František Česák, Soukromý archiv Mgr. Miroslava Schmidta.
- Příloha č. 32:** Školní fotografie nejspíše z třicátých let 20. století, učitel Václav Deyl, Soukromý archiv Mgr. Miroslava Schmidta.
- Příloha č. 33:** Korunní princ Rudolf r. 1876,
<http://erzsebet-kiralyne.blog.cz/0905/mlady-naslednik-trunu-rudolf-na-fotografiich>
- Příloha č. 34:** Štukatér Ladislav Jirotko, Marie STYPKOVÁ, Opomíjený otec slavného spisovatele, 5+2 dny. Hradecko 16, 2013.

Příloha č. 35: Hrob Františka Doudy v Dohalicích, Foto: autor.

Příloha č. 36: Hrob Václava Groha v Dohalicích, Foto: autor.

Příloha č. 37: Hrob manželů Matějovských v Dohalicích, Foto: autor.

Příloha č. 38: Hrob rodiny Henčlový v Dohalicích, Foto: autor.

Příloha č. 39: Historická pohlednice Trosek r. 1913,

<http://fotohistorie.cz/Liberecky/Semily/Trosky/Default.aspx>

Příloha č. 40: Historická pohlednice Hotelu u Skalního města v Adršpašských skalách
r. 1915,

<http://fotohistorie.cz/Kralovehradecky/Nachod/Adrspach/Default.aspx>

Přílohy

Příloha č. 1: Přehledy kantorů

- a) Dvoutřídní škola: 1865 – 1875
- b) Trojtřídní škola: 1875 – 1880
- c) Čtyřtřídní škola: 1880 – 1909
- d) Trojtřídní škola: 1909

Řídící učitelé

Doba působení	Jméno	Funkce	Předchozí místo pobytu	Následující místo pobytu
1839 - 1872	Wenzel Schenk	zatímní řídící učitel	Pilníkov	Nový Bydžov
1872 - 1904	František Matějovský	řídící učitel	Litomyšl	Hradec Králové
1904-1906	Václav Groh	zastupující řídící učitel, definitivní řídící učitel	-	x
1906 - 1909	František Česák	zatímní řídící učitel	Černilov	Mžany
1907 - 1923	Josef Morávek	definitivní řídící učitel	Velké Petrovice	Bříza
1923 - 1925	Václav Morávek	zatímní řídící učitel	Mžany	Librantice
1925 - 1938	Václav Deyl	definitivní řídící učitel	Výrava	Hradec Králové
1937 – 1939	Vlasta Chmelařová - Bartošová	zastupující řídící učitelka	Košetice	-

Ostatní učitelé

Doba působení	Jméno	Funkce	Předchozí místo pobytu	Následující místo pobytu
1872 - 1873	František Falta	podučitel	Věkoše	Nahořany
1873	František Fink	výpomocná síla	Hradec Králové	Stračov
1873 - 1874	Jan Špriňar	výpomocná síla	Čištěves	
1874 - 1876	Antonín Tamchyna	výpomocný podučitel	Roudnice	Jičín
1876 - 1879	Karel Hanousek	zatímní učitel	Nový Hradec Králové	Všestary
1876 - 1877	Josef Fikar	výpomocný podučitel	Příbram	Jeřice

1879 - 1906	Václav Groh	zatímní učitel, skutečný učitel	-	x
1879 - 1887	Jan Šafranek	výpomocný podučitel	Hořice	Lanžov
1880 – 1881	Jan Kaplan	výpomocný podučitel	Borohrádek	-
1881 - 1886	Karel Henčl	zatímní podučitel	Vysoké Jelení	Milovice
1886 - 1887	Vincenc Vonka	zatímní podučitel	Dvůr Králové nad Labem	Plotiště
1887 - 1909	František Česák	zatímní podučitel	Černilov	Mžany
1887 - 1888	Alois Kračmar	výpomocný podučitel	Nepasice	Nepasice
1888 - 1889	Karel Janč	podučitel	Libčany	Babice
1889	Václav Sedlák	výpomocný podučitel	Babice	-
1889	Karel Šubrt	zatímní podučitel	Hořice	Hořice
1890	Alois Černý	zatímní podučitel	Slatina	Třesovice
1894 - 1896	Václav Ludvík	prozatímní učitel	Petrovičky	Petrovičky
1896 - 1897	Otokar Beran	zatímní podučitel	Stračov	Jeřice
1897 - 1899	Karel Tomášek	podučitel	Hněvčeves	Hořice
1899 - 1900	Alois Vacek	zatímní podučitel	Hradec Králové	Hradec Králové
1900 - 1901	Václav Deyl	definitivní podučitel	Chodovice	Třesovice
1901 - 1903	Václav Duška	zatímní podučitel	Boháňka	Praskačka
1903 - 1909	Josef Petr	učitel	Praskačka	Divec
1904 - 1920	Richard Petrán	výpomocný učitel	Čibuz	Hřibsko
1906 - 1907	Josef Tobolka	výpomocný učitel, zatímni učitel	Třebovětice	Plotiště
1909 - 1910	Adolf Žabokrtský	zatímní učitel	Hradec Králové	Velké Petrovice
1910 - 1915	Josef Tobolka	-	-	Čibuz
1915	Josef Wollner	-	Stračov	Divec
1919 - 1921	Václav Zahálka	zastupující učitel	Malšovice	Hradec Králové
1920	František Kieslich	zatímní učitel	Stěžery	Třebechovice
1920 - 1930	Václav Morávek	učitel	Mžany	Librantice
1921	Jan Kinský	zastupující učitel	Chlum u Hlinska	
1921 - 1926	Bohumil Novotný	definitivní učitel	Chlum	Stračov
1925 - 1926	Stanislav Kordule	učitel	Hradec Králové	-

		československého o náboženství		
1927 – 1928	Bohumil Skalický	učitel československého o náboženství	Hradec Králové	-
1930	Miroslav Hebelka	učitelský čekatel	Mžany	Libčany
1930 – 1931	Bohuslav Čížek	definitivní učitel	Hřibsko	Petrovice
1930 - 1932	Josef Jeschke	učitel českobratrského evangelického náboženství	Hořice v Podkrkonoší	-
1931 - 1935	Antonín Lukeš	definitivní učitel	Všestary	Kukleny
1934 – 1937?	Bedřich Henych	učitel českobratrského evangelického náboženství	Hořice v Podkrkonoší	-
1935 - 1936	František Škvrna	definitivní učitel	Malšova Lhota	Čibuz
1935 – 1936, 1938 – 1939, 1939 - ?	Rudolf Brožek	učitelský praktikant, výpomocný učitel	Dohalice	Mladá Boleslav (vojenská služba), Březhrad, Suchá
1936	Josef Veselý	definitivní učitel	Hradec Králové ?	Nechanice
1937 - 1938	Jaroslav Zemek	učitelský čekatel	Probluz?	Lodín
1939	Josef Vitek	odborný učitel	Liběchov	Plotiště nad Labem
1939 - ?	Jaroslav Falta	zatímní odborný učitel	Podkarpatská Rus	-

Ženy učitelky

Doba působení	Jméno	Funkce	Předchozí místo pobytu	Následující místo pobytu
1873 - 1899	Františka Matějovská	industriální učitelka	Litomyšl	x
1877 – 1878	Eliška Rolčíková	výpomocná počítačelka	Starý Kolín	Kolín
1878 – 1879	Marie Schwarzová	výpomocná počítačelka	Hradec Králové	Hradec Králové
1900 - 1915	Marie Pulcová	industriální učitelka	-	Všestary, Chlum
1916 – 1926	Františka Novotná – Henčlová	industriální učitelka	Librantice, Výrava	Stračov
1923	Božena Tichá	industriální učitelka	Lhota pod Libčany	-
1923	Božena Weisbauerová	industriální učitelka	Třebechovice pod Orebem	-
1923	Anna Stránská	zatímní učitelka	Babice	Čibuz

1924	Ludmila Vaiserová	zatimní učitelka	Třebechovice pod Orebem	Třesovice
1924 - 1925	Ludmila Blatníková	zatimní učitelka	Libčany	Třebechovice pod Orebem
1924 - 1925	Jiřina Horáková	výpomocná učitelka	Kukleny	Třebechovice
1924	Růžena Grácová – Henčlová	výpomocná učitelka	-	-
1925 - 1926	Františka Krušinová	industriální učitelka	Třesovice	-
1926 – 1927	Marie Korábová	zatimní učitelka	Čibuz	Předměřice nad Labem
1926 – 1930	Anna Pacltová	industriální učitelka	Petrovice	Pražské Předměstí
1926 – 1927	Anděla Průšová - Hradilová	definitivní učitelka	Banská Štiavnica	Babice
1927 – 1929	Ludmila Blatníková	definitivní učitelka	Třebechovice pod Orebem	Nový Hradec Králové
1928 - 1939?	Marie Meluzínová	učitelka českosloven. náboženství	Hradec Králové	-
1929 – 1931	Josefa Jandíková	výpomocná učitelka	Litomyšl	-
1930 - 1934	Josefa Wagnerová	industriální učitelka	Velký Vřešťov	Všestary
1931 - 1936	Josefa Lukešová – Moravcová	definitivní učitelka	Všestary	Svobodné Dvory
1931	Jarmila Schmidtová	výpomocná učitelka	Petrovice, Lodín, Stračov	Plačice
1932	Anna Velinská	výpomocná industriální učitelka	Pouchov, Věkoše, Slatina	Všestary
1933/4	Ema Tryznová	učitelka českobratrského evangelického náboženství	Hořice v Podkrkonoší	-
1934 - 1939	Amalie Lederová - Sochorová	industriální učitelka, definitivní učitelka	Všestary, Chlum	-
1936 - 1937	Božena Doležalová - Klubíčková	-	Dolní Přím	Všestary
1936 - 1939	Stanislava Tykvanová	výpomocná učitelka	Svobodné Dvory	-
1937 - ?	Vlasta Chmelařová - Bartošová	definitivní učitelka, zastupující řídící učitelka	Košetice	-

1938 - 1946	Marta Šrámková	výpomocná industriální učitelka	Kratonohy, Dobřenice	Předměřice nad Labem
1938	Marie Tykvanová	kandidátka učitelství - hospitace	Dohalice	-
1938 - 1939	Jaroslava Štěpová	praktikantka	Hradec Králové	-
1939	Vítězslava Telecká	učitelka	Slovensko	Věkoše

Učitelé katolického náboženství (faráři)

Doba působení	Jméno
1862 - 1876	František Novotný
1876 - 1897	Jan Macháček
1897 - 1908	František Douda
1908	Augustin Michálek
1908 - 1916	Lambert Vichta
1916	Štěpán Bobek
1916 - 1929	Bohumil Bayer
1929/30	Antonín Jaroslav Žák
1930 - ?	František Římek

Příloha č. 2: Počty žáků ve škole na Dohaličkách

ŠKOLNÍ ROK	CHLAPCI	DÍVKY	CELKEM
1864/5	117	112	229
1865/6	119	112	231
1866/7	120	115	235
1867/8	125	121	246
1868/9	120	126	246
1869/70	139	132	271
1870/1	147	149	296

1871/2	-	-	296
1872/3	-	-	-
1873/4	144	126	270
1874/5	141	137	278
1875/6	160	154	314
1876/7	157	153	310
1877/8	-	-	320
1878/9	-	-	320
1879/80	174	178	352
1880/1	-	-	375
1881/2	-	-	371
1882/3	201	164	365
1883/4	-	-	377
1884/5	239	127	366
1885/6	-	-	394
1886/7	186	189	375
1887/8	196	188	384
1888/9	192	192	384
1889/90	187	197	384
1890/1	-	-	391
1891/2	202	202	404
1892/3	212	180	392
1893/4	189	164	353
1894/5	146	134	280
1895/6	141	139	280
1896/7	119	131	250
1897/8	118	125	243
1898/9	140	113	253
1899/1900	136	106	242
1900/1	120	130	250
1901/2	136	132	268
1902/3	128	122	250
1903/4	138	126	264

1904/5	155	128	283
1905/6	139	128	267
1906/7	136	131	267
1907/8	-	-	290
1908/9	-	-	276
1909/10	-	-	215
1910/11	-	-	216
1911/12	-	-	183
1912/13	-	-	173
1913/14	-	-	171
1914/15	-	-	166
1915/16	-	-	169
1916/17	-	-	160
1917/18	-	-	162
1918/19	-	-	162
1919/20	-	-	177
1920/1	-	-	178
1921/2	-	-	175
1922/3	-	-	152
1923/4	69	66	135
1924/5	62	62	124
1925/6	58	57	115
1926/7	49	55	104
1927/8	53	53	106
1928/9	59	54	113
1929/30	67	53	120
1930/1	69	55	124
1931/2	74	57	131
1932/3	71	61	132
1933/4	67	59	126
1934/5	67	60	127
1935/6	63	57	120
1936/7	59	53	112

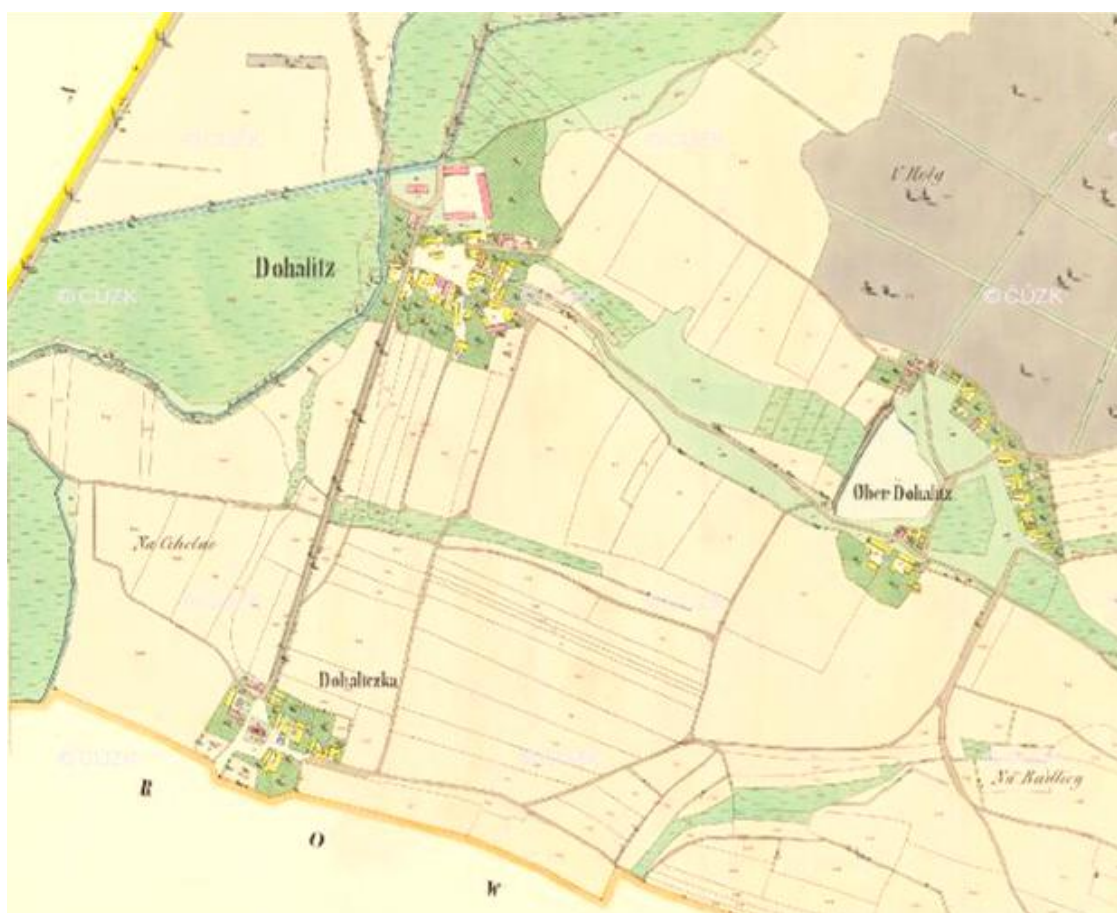

1937/8	60	58	118
1938/9	65	57	122

Příloha č. 3: Počty žáků v Lidové škole hospodářské na Dohaličkách

ŠKOLNÍ ROK	POČTY ŽÁKŮ
1925/6	43
1926/7	62
1927/8	45
1928/9	42
1929/30	32
1930/1	11
1931/2	13
1932/3	vyučování nepovoleno
1933/4	22
1934/5	31
1935/6	38
1936/7	41
1937/8	38
1938/9	41

Příloha č. 4: Kopie Císařských povinných otisků stabilního katastru, Dohalice 1841

Příloha č. 5: Pohlednice obce Dohalice

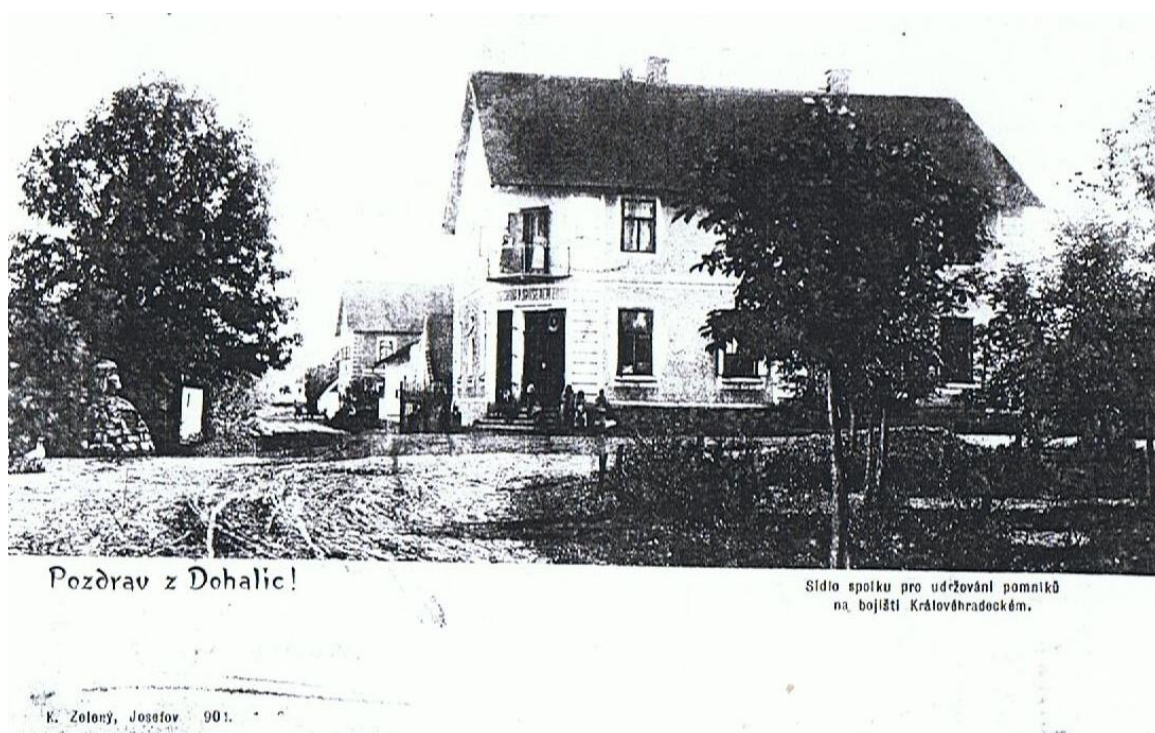

Příloha č. 6: Historická pohlednice obce Dohalice

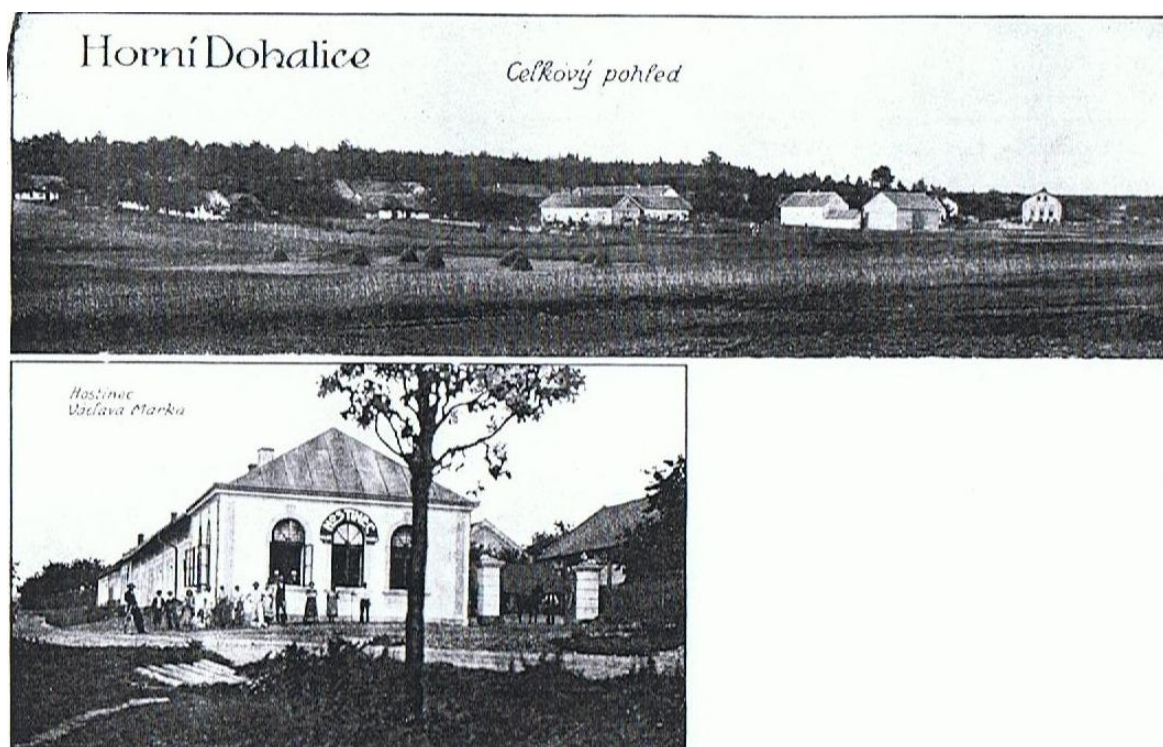

Příloha č. 7: Historická pohlednice obce Dohalice, Růžičkův hostinec

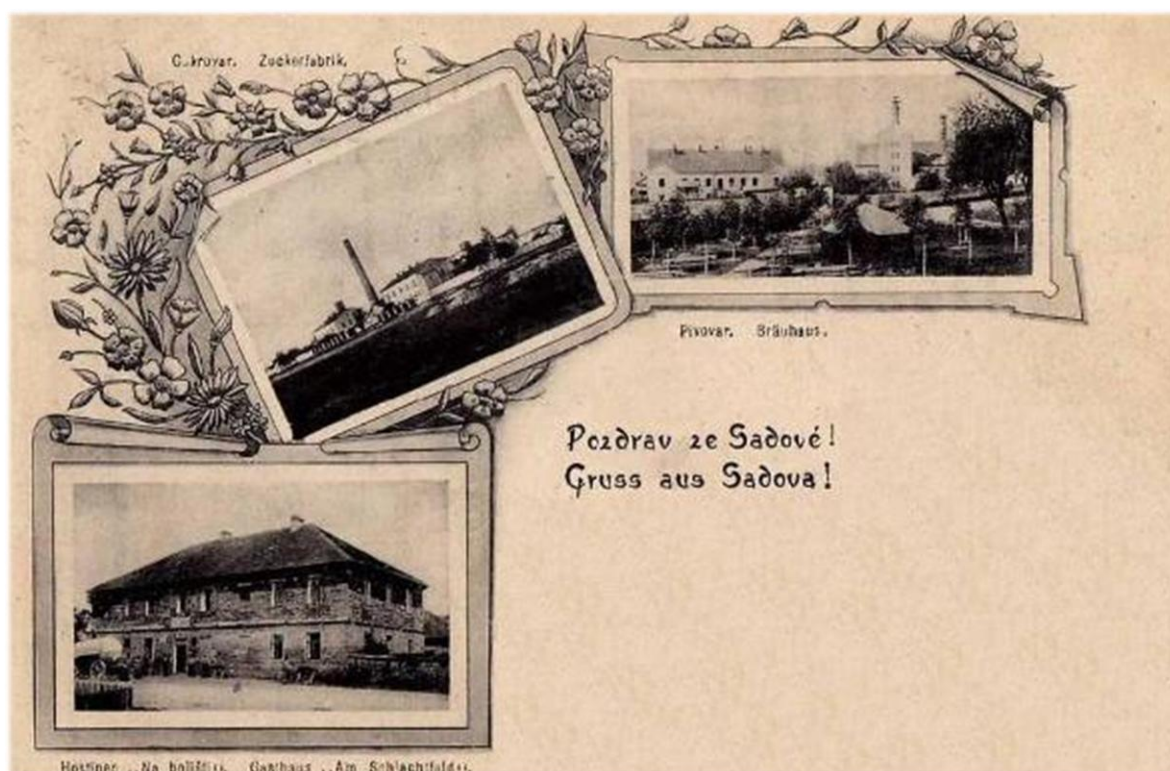

Příloha č. 8: Historická pohlednice obce Horní Dohalice

Příloha č. 9: Historická pohlednice sousední obce Sadová

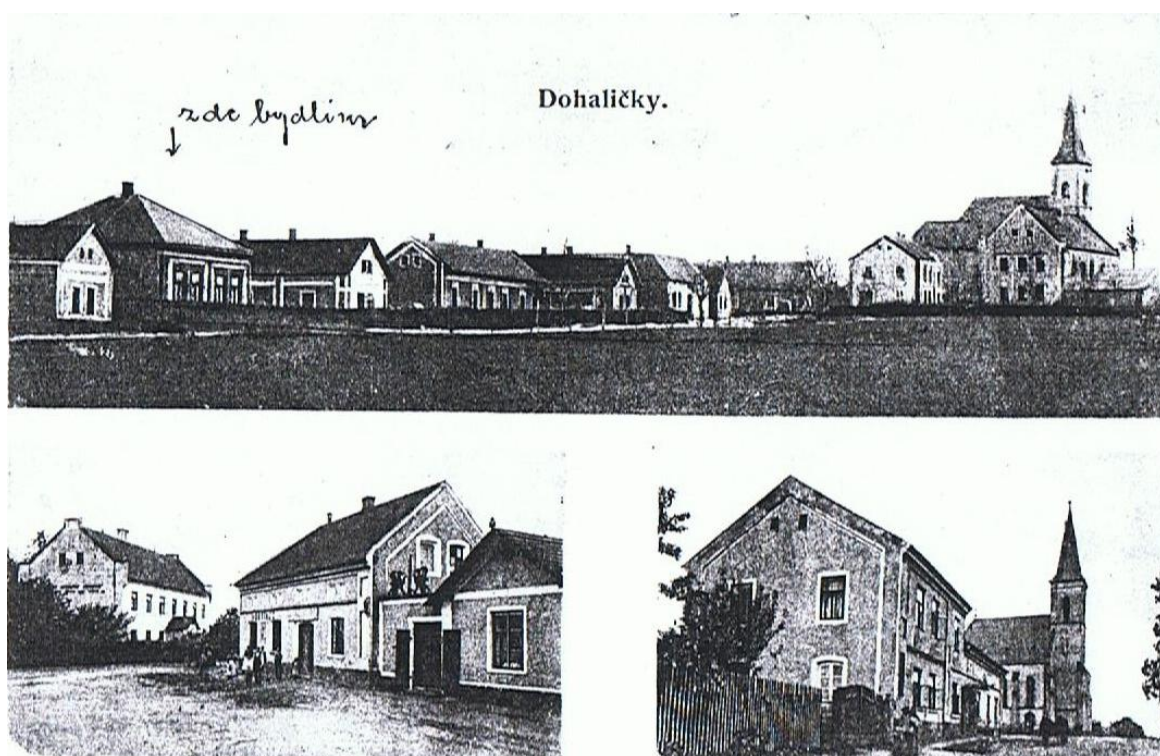

Příloha č. 10: Historická pohlednice osady Dohaličky

Příloha č. 11: Historická pohlednice osady Dohaličky

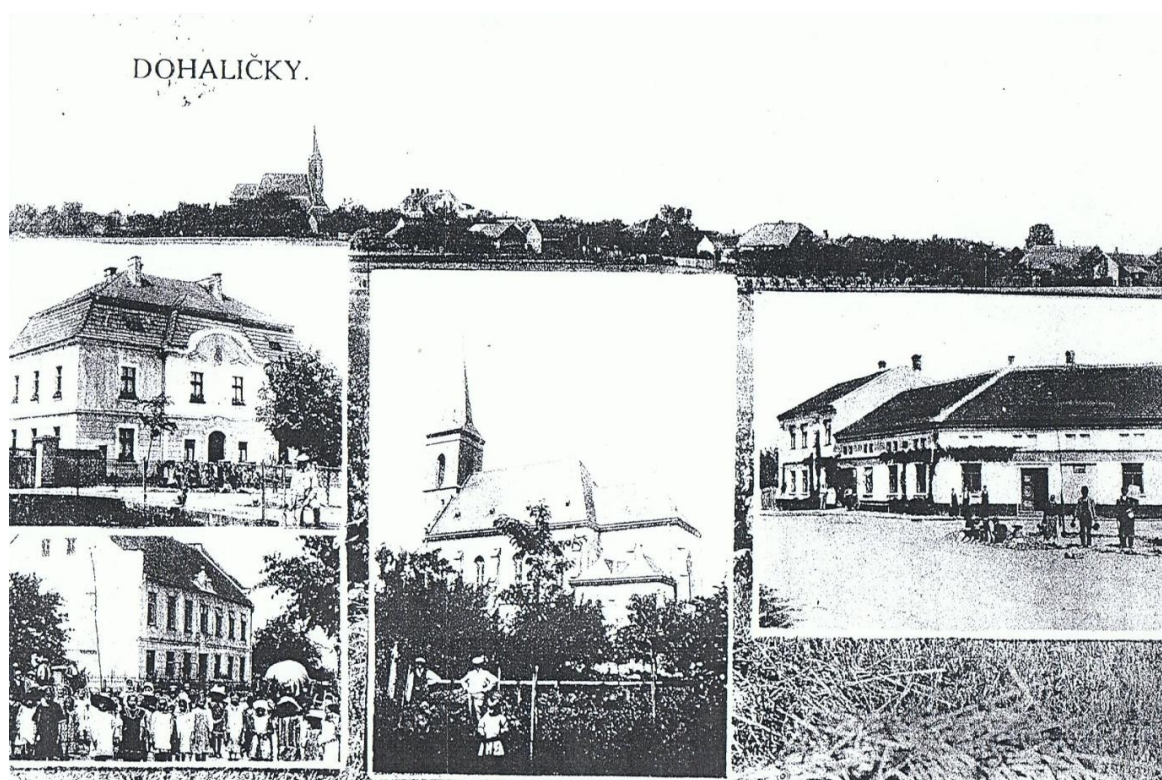

Příloha č. 12: Historická pohlednice osady Dohaličky

Příloha č. 13: Historická pohlednice osady Dohaličky

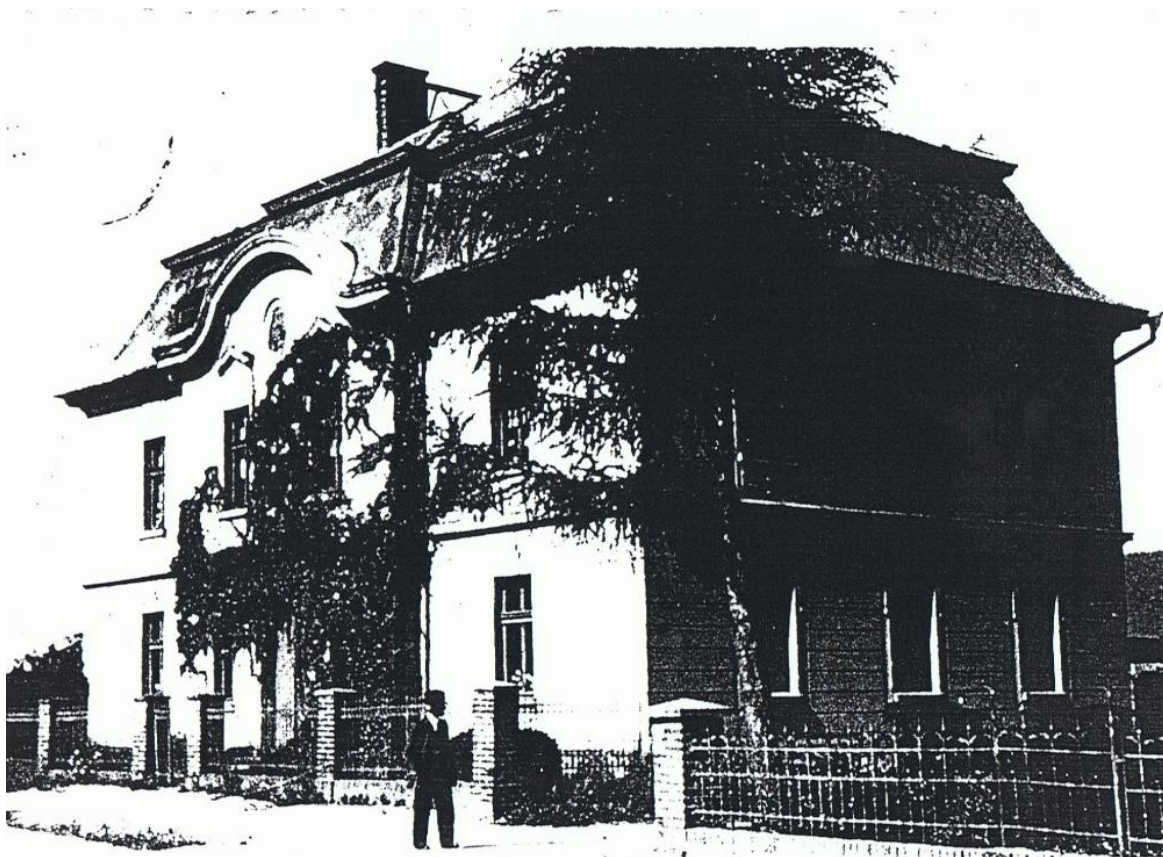

Příloha č. 14: Dohaličky, v pravé části fotografie budova školy

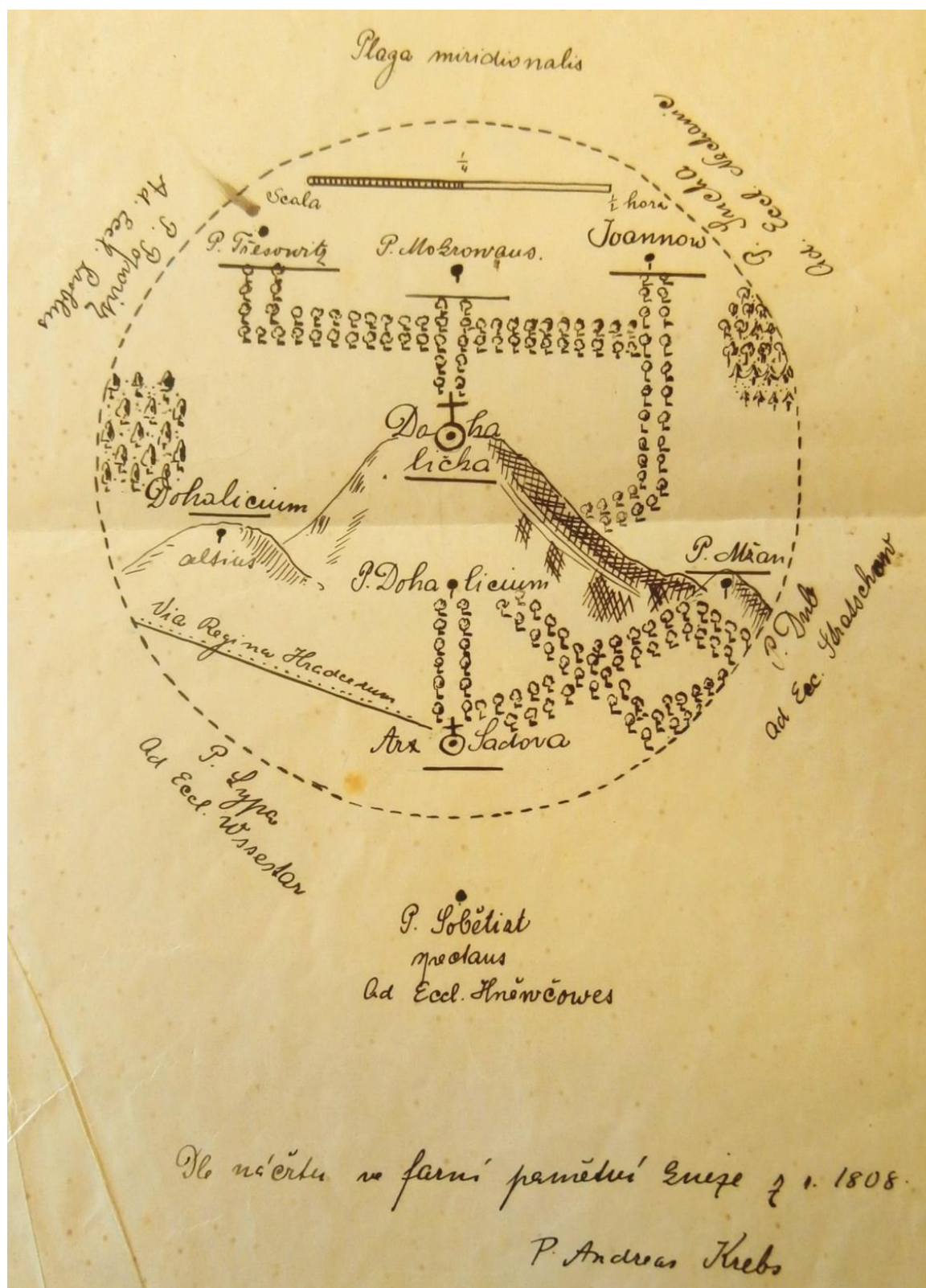

Příloha č. 15: Nová fara na Dohaličkách

Příloha č. 16: Plánek dohalické farnosti z pozůstalosti Václava Deyla

Příloha č. 17: Kostel sv. Jana Křtitele na Dohaličkách zborcený r. 1888

Příloha č. 18: Historická pohlednice s kostelem na Dohaličkách

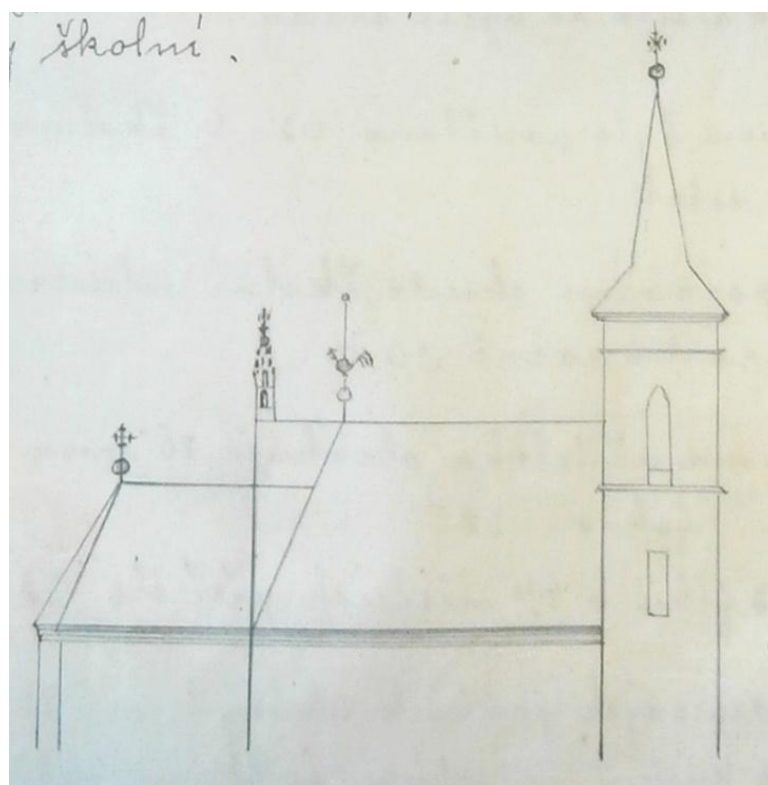
Příloha č. 19: Dohaličky v roce 1864, František Matějovský

Příloha č. 20: Fara a kostel na Dohaličkách

Příloha č. 21: Nákres nového kostela ze školní kroniky

Příloha č. 22: Královéhradecký biskup Edvard Jan Brynych

Příloha č. 23: Fotografie školy nejspíše z roku 1908

Příloha č. 24: Fotografie školy z 20. století

Příloha č. 25: Fotografie školy nejspíše z druhé poloviny 20. století

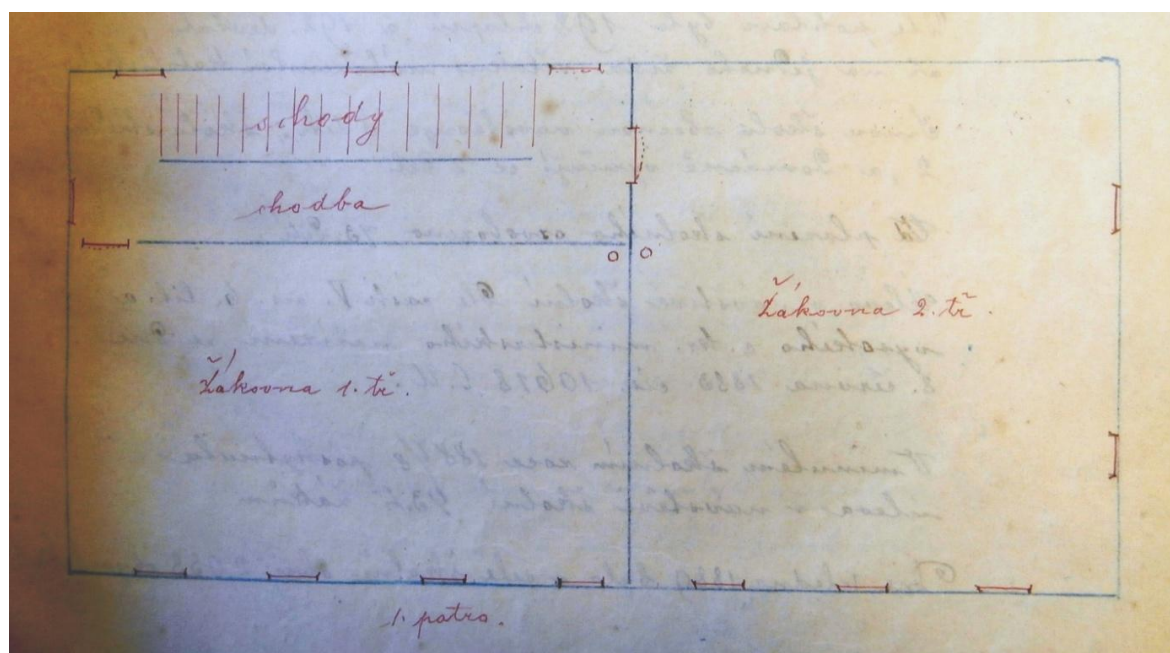
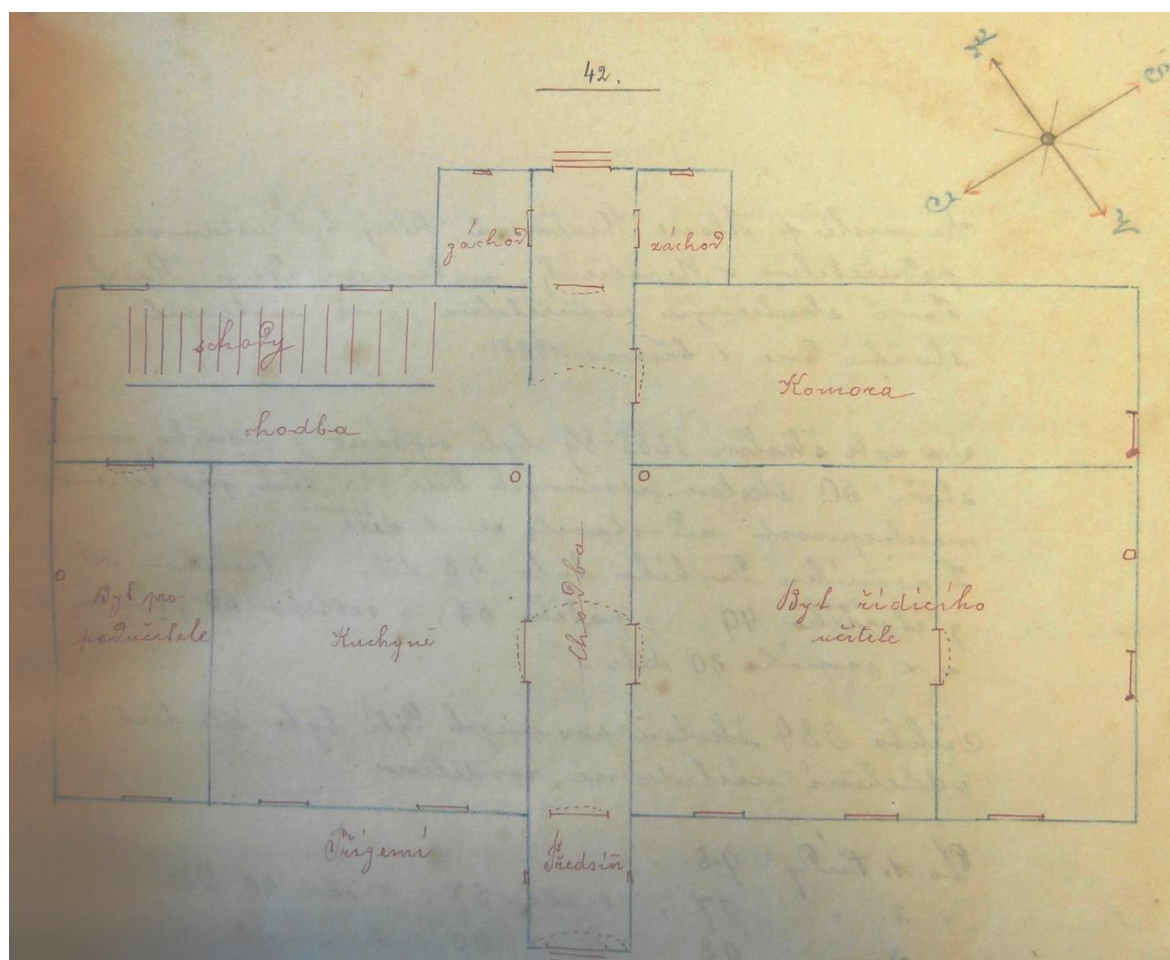

Příloha č. 26: Budova školy ve stavu po poslední rekonstrukci r. 2012

Příloha č. 27: Plánek původně dvoutřídní školní budovy až do roku 1873

Příloha č. 28: Portréty manželů Matějovských umístěné na jejich náhrobním kameni

Příloha č. 29: Předseda místní osvětové komise a řídící učitel Václav Deyl (vpravo) na dohalické návsi v roce 1930 při odhalování pomníku padlých

Příloha č. 30: Školní fotografie z roku 1898

Příloha č. 31: Školní fotografie z roku 1898, učitel František Česák

Příloha č. 32: Školní fotografie nejspíše z třicátých let 20. století, učitel Václav Deyl

Přílohy č. 33 a 34: Korunní princ Rudolf r. 1876 a štukatér Ladislav Jirotko

Přílohy č. 35 a 36: Hroby Františka Doudy a Václava Groha v Dohalicích

Přílohy č. 37 a 38: Hroby manželů Matějovských a rodiny Henčlový v Dohalicích

Příloha č. 39: Historická pohlednice Trosek r. 1913

Příloha č. 40: Historická pohlednice Hotelu u Skalního města v Adršpašských skalách r. 1915

